

**SPORT I TURYSTYKA**  
**ŚRODKOWOEUROPEJSKIE CZASOPISMO NAUKOWE**  
**T. 3**

**NR 3**

## RADA NAUKOWA

Ryszard ASIENKIEWICZ (Uniwersytet Zielonogórski)  
Diethelm BLECKING (Uniwersytet Albrechta i Ludwika we Fryburgu)  
Miroslav BOBRİK (Słowacki Uniwersytet Techniczny w Bratysławie)  
Valentin CONSTANTINOV (Uniwersytet Państwowy Tiraspol z siedzibą w Kiszyniowie)  
Tomáš DOHNAL (Uniwersytet Techniczny w Libercu)  
Elena GODINA (Rosyjski Państwowy Uniwersytet Wychowania Fizycznego, Sportu i Turystyki)  
Karol GÖRNER (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy)  
Wiktor Władimirowicz GRIGORIEWICZ (Grodzieński Państwowy Uniwersytet Medyczny)  
Michal JIŘÍ (Uniwersytet Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy)  
Tomasz JUREK (Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu)  
Jerzy KOSIEWICZ (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie)  
Jurij LIANNOJ (Sumski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Antona Makarenki)  
Wojciech LIPONSKI (Uniwersytet Szczeciński)  
Veaceslav MANOLACHI (Państwowy Uniwersytet Wychowania Fizycznego i Sportu  
w Kiszyniowie)  
Josef OBORNÝ (Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie)  
Andrzej PAWŁUCKI (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu)  
Jurij PELEKH (Równieński Państwowy Uniwersytet Humanistyczny)  
Gertrud PFISTER (Uniwersytet Kopenhaski)  
Anatolij TSOS (Wschodnioeuropejski Narodowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki w Łucku)  
Marek WAIC (Uniwersytet Karola w Pradze)  
Kludia ZUSKOVÁ (Uniwersytet Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach)

## LISTA RECENZENTÓW

dr hab. prof. AWF Zdzisław ADACH; prof. apl. Dr. Diethelm BLECKING; dr prof. nadzw.  
Valentin CONSTANTINOV; prof. dr hab. Wojciech CYNARSKI; prof. dr hab. Zbigniew  
DZIUBIŃSKI; doc. dr Svitlana INDYKA; dr hab. prof. US Katarzyna KOTARSKA; dr hab. prof.  
PO Cezary KUŚNIERZ; dr hab. prof. AWF Michał LENARTOWICZ; dr hab. prof. AWF Bożena  
OSTROWSKA; doc. dr Vasyl PANTIK; dr hab. prof. UwB Artur PASKO; prof. dr hab.  
Stanisław POPRZECKI; prof. dr hab. Mariusz RZĘTAŁA; dr hab. prof. US Renata URBAN;  
dr hab. prof. UJD Jacek WĄSIK; dr hab. prof. UAM Ryszard WRYK

Nadesłane do redakcji artykuły są oceniane anonimowo przez dwóch Recenzentów

UNIwersytet HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY IM. JANA DŁUGOSZA  
W CZĘSTOCHOWIE

# SPORT I TURYSTYKA

ŚRODKOWOEUROPEJSKIE  
CZASOPISMO NAUKOWE

TOM 3

NR 3

DAWNIEJ:  
PRACE NAUKOWE AKADEMII IM. JANA DŁUGOSZA  
W CZĘSTOCHOWIE. KULTURA FIZYCZNA



Częstochowa 2020

Redaktor Naczelny  
Eligiusz MAŁOLEPSZY

Korekta  
Piotr GOSPODAREK (język polski)  
Andrzej WĄTROBA (język angielski)

Redaktorzy naukow  
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA  
Błażej CIEŚLIK

Redakcja techniczna  
Piotr GOSPODAREK

Redaktor statystyczny  
Paulina UCIEKŁAK-JEŻ

Projekt okładki  
Sławomir SADOWSKI

Redaktorzy językowi  
Dariusz JAWORSKI  
Andrzej WĄTROBA

Koordinator zasobów internetowych  
Błażej CIEŚLIK

#### PISMO RECENZOWANE

Pierwotną wersją periodyku jest publikacja papierowa

Strona internetowa czasopisma  
<http://www.sit.ujd.edu.pl>

Czasopismo indeksowane w bazach:  
Agro, BazHum (Baza Czasopism Humanistycznych i Społecznych),  
CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities),  
DOAJ (Directory of Open Access Journals)  
ERIH PLUS (The European Index for the Humanities and the Social Sciences),  
Index Copernicus (IC Journals Master List), PBN (Polska Bibliografia Naukowa)

© Copyright by  
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie  
Częstochowa 2020

**p-ISSN 2545-3211**  
**e-ISSN 2657-4322**

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego  
im. Jana Długosza w Częstochowie  
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8  
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19  
[www.ujd.edu.pl](http://www.ujd.edu.pl)  
e-mail: [wydawnictwo@ujd.edu.pl](mailto:wydawnictwo@ujd.edu.pl)

# SPIS TREŚCI

## CONTENTS

Wstęp .....	7
-------------	---

### CZĘŚĆ I

#### DZIEJE KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Karolina GOŁĘBIESKA, Anna OSTROWSKA-TRYZNO,  
Anna PAWLIKOWSKA-PIECHOTKA

Establishment and Development of the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary .....	11
Powstanie i rozwój Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie – jubileusz 90-lecia (Streszczenie) .....	11

Julian JAROSZEWSKI

Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938 .....	23
Aktywność fizyczna ludności ukraińskiej internowanej w obozach na terenie województwa łódzkiego w latach 1920–1938 (Streszczenie) .....	23

Mateusz ROZMIAREK, Adam SZABELSKI

Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich .....	41
The ethos of emigrant and Ferenc Puskás compared to other participants in the Olympic Games (Abstract) .....	41

### CZĘŚĆ II

#### TEORIA I METODYKA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU

Władimir PASICZNIK

Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects) .....	57
Wychowanie fizyczne uczniów szkół ogólnokształcących na Ukrainie (wybrane aspekty) (Streszczenie) .....	57

Heri WAHYUDI, Hari SETIJONO, Edy MINTARTO

The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program .....	69
Ocena programu trenerskiego w Międzynarodowej Specjalnej Szkole dla Sportowców (Streszczenie) .....	69

I Gede Dharma UTAMAYASA, Hari SETIJONO, Oce WIRIAWAN The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle .....	81
Wpływ ćwiczeń plyometrycznych na zwinność, szybkość, siłę oraz siłę eksplozywną mięśni nóg (Streszczenie) .....	81

### **CZĘŚĆ III**

#### UWARUNKOWANIA ZDROWIA, POSTAWY PROZDROWOTNE, JAKOŚĆ ŻYCIA

Dawid KOŻLENIA, Jarosław DOMARADZKI

Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych .....	91
Risk of incidental and recurrent injuries among young athletes of selected team games (Summary) .....	91

### **CZĘŚĆ IV**

#### TURYSTYKA I REKREACJA

Vadim CUJBĂ, Rodica SÎRBU

Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova .....	105
Cricova – narodowy i międzynarodowy turystyczny znak handlowy Republiki Mołdawii (Streszczenie) .....	105

### **RECENZJE**

Tomasz JUREK

[rec.] Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, <i>Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939</i> , Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020, ss. 301 .....	119
--	-----

## WSTĘP

W 2020 r. czasopismo „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” ukazuje się trzeci rok. Jest kontynuacją czasopisma „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna”. W trzecim numerze zostały zaprezentowane prace Autorów z różnych ośrodków naukowych w Polsce i na świecie.

Część I – *Dzieje kultury fizycznej i turystyki w Polsce i na świecie* – odnosi się do następującej tematyki:

- powstanie i rozwój Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie – Jubileusz 90-lecia;
- aktywność fizyczna ludności ukraińskiej internowanej w obozach na terenie województwa łódzkiego w latach 1920–1938;
- etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich.

W części II, zatytułowanej *Teoria i metodyka wychowania fizycznego i sportu*, przedstawiono trzy artykuły:

- wychowanie fizyczne uczniów szkół ogólnokształcących na Ukrainie (wybrane aspekty);
- ocena programu trenerskiego w Międzynarodowej Specjalnej Szkole dla Sportowców;
- wpływ ćwiczeń plyometrycznych na zwinność, szybkość, siłę oraz siłę eksplozywną mięśni nóg.

W część III, odnoszącej się do uwarunkowań zdrowia, postaw prozdrowotnych, jakości życia, zamieszczono artykuł omawiający ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych. Część IV czasopisma dotyczy problematyki turystyki i rekreacji. W tej części zamieszczono pracę traktującą o Cricovej jako narodowym i międzynarodowym turystycznym znaku handlowym Republiki Mołdawii

W ramach części *Recenzje* prof. dr hab. Tomasz Jurek przybliżył monografię autorstwa Eligiusza Małolepszego i Teresy Drozdek-Małolepszej pt. *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*.

Pragnę złożyć serdeczne podziękowania Recenzentom za cenne i życzliwe uwagi, podnoszące wartość niniejszego periodyku. Dziękuję za współpracę Autorom publikacji zamieszczonych w czasopiśmie naukowym. Jednocześnie wyrażam nadzieję, że liczba Osób zainteresowanych publikowaniem własnych osiągnięć naukowych w kolejnych wydaniach czasopisma „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” się poszerzy.

Eligiusz Małolepszy





**CZEŚĆ I**  
**DZIEJE KULTURY FIZYCZNEJ I TURYSTYKI**  
**W POLSCE I NA ŚWIECIE**



<http://dx.doi.org/10.16926/sit.2020.03.17>

Karolina GOŁĘBIESKA\*

<https://orcid.org/0000-0002-0225-2223>

Anna OSTROWSKA-TRYZNO\*\*

<https://orcid.org/0000-0002-2539-7900>

Anna PAWLIKOWSKA-PIECHOTKA\*\*\*

<https://orcid.org/0000-0003-0429-0327>

## **Establishment and Development of the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary**

---

**Jak cytować [how to cite]:** Gołębieska K., Ostrowska-Tryzno A., Pawlikowska-Piechotka A., *Establishment and Development of the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, t. 3, nr 3, s. 11–22.

---

### **Powstanie i rozwój Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie – jubileusz 90-lecia**

#### **Streszczenie**

Historia Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ma swoje początki zaledwie w kilka lat po zakończeniu pierwszej wojny światowej. Był to trudny okres odbu-

---

\* MSc, Department of Tourism and Recreation, Faculty of Physical Education, the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw; e-mail: karolina.golebieska@gmail.com

\*\* PhD, Department of Tourism and Recreation, Faculty of Physical Education, the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw; e-mail: anna.tryzno@gmail.com

\*\*\* Professor, Department of Tourism and Recreation, Faculty of Physical Education, the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw; e-mail: anna.piechotka@gmail.com

dowy kraju ze zniszczeń i tworzenia niepodległej Polski – II RP. Nie był to czas sprzyjający kosztownym, wielkim inwestycjom, jednak uznano wagę odbudowy kultury, nauki, edukacji i sportu zgodnie z najnowszymi europejskimi trendami.

Rok 2019 był rokiem szczególnym z uwagi na 90. rocznicę powołania uczelni. W latach 1929–2019 mury warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego opuściło ponad 50 000 absolwentów, wypromowano licznych doktorów i doktorów habilitowanych, zbudowano poważny potencjał naukowo-badawczy. Obecnie na pięciu wydziałach i dziewięciu kierunkach studiuje 4557 studentów. Absolwenci mają wysokie kwalifikacje, odpowiadające potrzebom społeczeństwa XXI wieku: są zatrudniani jako nauczyciele, trenerzy, instruktorzy, fizjoterapeuci, pielęgniarze, kosmetolodzy i specjaliści terapii zajęciowej – są wysoko cenionymi specjalistami zatrudnianymi w Polsce i w innych krajach w Europie. Z okazji jubileuszu organizowane są konferencje naukowe, sympozja, wystawy, imprezy sportowe i kulturalne, wydawane publikacje – podkreślające chlubną tradycję i podsumowujące znaczący dorobek uczelni.

**Słowa kluczowe:** Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, historia i tradycja uczelni, jubileusz 90-lecia.

## Abstract

The history of the Joseph Pilsudski University of Physical Education in Warsaw has had its beginnings only ten years after the end of the First World War. Historically, it was a time of the establishing the Second Polish Republic, as a result of the Versailles Treaty (1918). It was not a period conducive to such ambitious investments, but after regaining independence, there was determination to resurrect in a free country – at all costs – the cultural life, education and sport, in aim to bring up the young generation in accordance with the latest European principles.

The year 2019 was a special year, due to the 90th anniversary of the establishment of the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw. In the years 1929–2019, the walls of the university left more than 50,000 graduates, numerous doctors and habilitated doctors were promoted, and serious research and development potential was built. Currently, at the five faculties, study about 4,557 students. All graduates are highly qualified to meet the needs of the 21st century society: they are employed as teachers, trainers, instructors, physiotherapists, nurses, cosmetologists and occupational therapy specialists - they are highly appreciated in Poland and other countries in Europe. On the occasion of the Jubilee, numerous scientific conferences, symposia, publications, exhibitions, sporting and cultural events were organized, for highlighting the tradition and summarizing the achievements of the Joseph Pilsudski University of Physical Education.

**Keywords:** Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, university history and tradition, the 90th anniversary

## Introduction. The beginnings: 1927–1929

The history of the Joseph Pilsudski University of Physical Education in Warsaw began only ten years after the end of the First World War. Historically, it was a time of the establishing the Second Polish Republic as a result of the Versailles Treaty (1918). It was not a period conducive to such ambitious investments, but after regaining independence, there was determination in a free country to resurrect – at any cost – the cultural life, education and sports in order to update the

young generation to the latest European principles. This feeling dominated among Polish people and was respected by the government. During the interwar period, in Poland, destroyed by subsequent hostilities, struggling with serious external problems (complicated international situation) and internal difficulties, it was very hard to unite the country after over the 120 years of partitions, due to the economic and cultural problems, civilization backwardness of Galicia and the East Borderlands. Another problem was the legacy of partition, which meant that three distinct economic areas and infrastructure had to be assimilated into one single and coherent country.

At that time, it was clear and well understood that expenditure on investments in education and sports facilities had to be strictly limited<sup>1</sup>. On the other hand, there was a strong conviction that vigorous investments in education were necessary, because the Polish society was in catastrophic situation, after over a hundred years of neglect and biological destruction of the Nation. We have to remember that the country suffered the destruction of about 90% of its area after two consecutive wars – the First World War and the Bolshevik War. In the comparison to the West European countries, in that period, Poland was a poor, mostly agricultural country, where industry was not well developed, because of lack of public funds. Regardless of these difficulties, after regaining independence, serious investments in education and sport infrastructure as well as the support and clear government policy in these fields were required as there was great patriotic enthusiasm, faith in the reconstruction of a free country and strong desire to achieve the level of the prosperous West European countries.

First of all, there was Joseph Piłsudski, whose prestige as a national hero has made him the symbol and the creator of the national integration. He had special merits and unquestionably made a great contribution to establishing the Central Institute of Physical Education (Centralny Instytut Wychowania Fizycznego, CIWF) in Warsaw.

Although the economic conditions of the young state theoretically excluded serious and systematic expenditure on education and sport, in 1927 the Scientific Council of Physical Education, headed by Marshal Józef Piłsudski, decided to establish a university in Warsaw, the aim of which was training sport instructors, competitive sport coaches and physical education teachers, both for education and for the army. Due to the importance of physical education for the state defence, adequate financial resources were invested by the State Treasury budget to build a modern campus of the Central Institute of Physical Education (CIWF), erected on a large, almost 80 ha, plot of land in the north district of Warsaw – Bielany<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> W. Osmólski, H. Jeziorkowski, *Urządzenie terenów sportowych [Construction of sports grounds and equipment]*, Centralna Książnica Wojskowa, Warszawa 1928.

<sup>2</sup> E. Norwerth, *Centralny Instytut Wychowania Fizycznego [Central Institute of Physical Education in Bielany in Warsaw]*, "Architektura i Budownictwo" ["Architecture and Construction"] 1930, no. 11, pp. 420–429.

It should be emphasized that from the very beginning the project was coordinated at the government level. For example, the Minister of the Interior Affairs and Development, General Felicjan Sławoj-Składkowski, headed the Construction Committee. Thanks to the direct involvement and support of the Polish Army, the construction of the Central Institute of the Physical Education (CIWF) campus, the most serious investment of Warsaw at that time, was extremely efficient. The foundation stone was laid in June 1928. It was a ceremony attended by representatives of the government and the Mayor of Warsaw. The pace of construction was extraordinarily fast, considering that a hundred years ago availability of technologies, materials and building machines was rather difficult and limited. In 1929, on November the 5th, the CIWF in Warsaw opened its doors for students<sup>3</sup>.

### **The design and the implementation process of the CIWF university campus in Warsaw**

The author of the architectural concept of the CIWF campus sports facilities and didactic complex was Polish famous architect Edgar Norwerth. At that time, he was a professor of the Warsaw University of Technology. It should be emphasized, that the architecture of the CIWF campus is featured by the standard of the construction, interiors and finishing works, while maintaining the elegance of solutions and rationality and above all dominating modesty and restraint. In 1927, Józef Piłsudski, transferring funds for the sports investments from the government budget surpluses, recommended saving as a necessity: “You must remember, that we are poor. Poland is only on its way to further development. [...] I am going to punish for extravagances, I don’t allow building palaces”<sup>4</sup>. In such a harsh, but as it turned out timeless and elegant architectural style, perfect example of modernist spirit – a complex of the sports and didactic facilities was erected in Bielany, under supervision of Edgar Norwerth<sup>5</sup>.

---

<sup>3</sup> Ibidem.

<sup>4</sup> W. Osmólski, H. Jeziorkowski, *Urządzanie terenów sportowych [Construction of sports grounds and equipment]* (transl. authors).

<sup>5</sup> Edgar Aleksander Norwerth (1884–1950), was an outstanding Polish architect, urban planner and architectural theorist, one of the creators of modernism in Polish architecture. He studied in Russia, from 1924 he lived in Warsaw. In the years 1926–1930 he lectured at the Faculty of Architecture and Civil Engineering at the Warsaw University of Technology. He ran a design studio, dealt with graphics (mostly etchings and woodcuts). His accurate articles on architectural theory were published in the journal “Architektura i Budownictwo” [“Architecture and Construction”]. His most famous works include (completed investments): Będzin railway station (in 1931), the Central Institute of Physical Education CIWF (currently Józef Piłsudski University of Physical Education) in Warsaw (in 1928–1930), the GISZ pavilion with a tenement house for Wojskowa Spółdzielnia Mieszkaniowa “Proporzec” (“Dom Pułkowników”, “Dom General-

Edgar Norwerth began designing the campus of the future university by exploring functional programs and architectural solutions, known for other facilities of this type in Europe. At that time, there were only a few sports schools offering courses at the university level. Most European countries were satisfied with having a small, often private sports schools. According to the Polish government plans, the future Central Institute of Physical Education (CIWF) should be erected on various, completely modern syllabus foundations. Eventually, the inspiration for the CIWF campus in Bielany was not the oldest sports school in Europe – the Institute of Sports Education in Stockholm, which was founded in the mid-nineteenth century, as the solutions and structures of which were mostly out-dated, in relations to the new requirements. Nor was it a copy of the Firenze School of Sport, located near Rome, built at the same time as the Stockholm school, drawn off as heavily ornamented and non-functional – according to Edgar Norwerth. The inspiration was Hochschule für Leibesübungen near Berlin, which was recognized by Norwerth as the design, function and program most similar to what he wanted to achieve in Warsaw. The CIWF campus syllabus was also modelled on the assumptions for a sports university prepared by Eugeniusz Piasecki from Poznań<sup>6</sup>.

However, the most important inspiration for Norwerth in terms of urban composition and the choice of his architectural style was the aforementioned University of Physical Education in Grunewald near Berlin (Hochschule für Leibesübungen). Edgar Norwerth prepared urban and architectural plans based on the experience of the German university and the Polish teaching program. The function and the layout details of the future CIWF campus were coordinated with expectations of the government investor, often with the Marshal Joseph Pilsudski, personally and enthusiastically involved into implementation of the project.

The university campus, occupied the area of almost 80 ha and was located in the northern district of Warsaw, next to the picturesque Vistula River Valley (close to the Vistula Embankment), in the close vicinity of the Bielański Forest. The establishment of the didactic and sports facilities was based on the principle of two axes crossing the Central Square of CIWF ('Piazza'): the East-West (perpendicular to the Vistula River, on the extension of the representative Aleja Zjednoczenia Street) and the North-South (parallel to the Vistula River Valley and

---

ski”), erected at Al. Szucha in Warsaw (in 1931), a housing estate of the Military Headquarters Fund, located in the area of the Warsaw Citadel, Żoliborz Oficerski (in 1932–1937), the House of Physical Education and Defence Training Centre in Kielce (in 1933), his house in Klonowa Street in Warsaw (in 1939), reconstruction of the church of St. Stanisław Kostka in the Warsaw district of Żoliborz (in the years 1945–1963), reconstruction of the Municipal College School and Commercial High School at Krypska Street in Warsaw (in 1948), reconstruction of the Warsaw Scientific Society at Śniadecki Street (in 1948). Edgar Norwerth is buried at the Powązki Cemetery in Warsaw.

<sup>6</sup> E. Norwerth, *Centralny Instytut Wychowania Fizycznego [Central Institute of Physical Education in Bielany in Warsaw]*.

Marymoncka Street). The East-West axis of the planned campus was the extension of Aleja Zjednoczenia, the street, which would begin at the Main Gate on the campus (located at Marymoncka Street). The end in the Eastern part of the university campus would have a dominant edifice – the monumental National Stadium, planned this time on the Vistula River embankment border.

The transverse axis in the North-South direction was to be the CIWF Main Building (Gmach Główny) with an indoor swimming pool (roof structure supported by reinforced concrete frames with a span of 24 meters), the Lecture Hall (Aula) having the capacity for 250 seats, a monumental Sports Hall (of the size rarely encountered at that time: 130 m × 22 m, having construction with 24 reinforced concrete frames). Parallel to the buildings on the North-South axis, in the Northern part of the CIWF campus, a series of open-air sports fields (for football and rugby, track-and-field events and gymnastics), ice rink, training rooms, wrestling and judo, tennis courts and an outdoor swimming pool were planned.

The Male Dormitory (together with the infirmary with a separate entrance) was planned in the Southern part of the establishment, along the North-South axis, as an extension of the Main Building body, while the Female Dormitory was planned in the northern part, as detached from the Main Building body. Residential houses for lecturers were planned in the parallel line to the buildings on the southern axis of the University campus. The dominant feature of the complex was (and still is until these days), a 36-meter high tower, standing by the swimming pool (placed on a separate reinforcing plate), hiding in its body a ‘non-aesthetic, but necessary’ chimney (comment, according to the Edgar Norwerth’s personal notes).

The designer’s team of the CIWF campus (as Edgar Norwerth invited his students from the Faculty of Architecture of the Warsaw University of Technology to cooperate) were very keen on preserving the lush greenery of the Bielany Forest. Hence, among other things, the idea of ‘Propylaea’ monumental pillars, through which the trees could be seen, which unfortunately was not successful, at least to the planned extent. Edgar Norwerth was very worried about the fate of a lonely black willow growing in the centre of the foundation, because he not only valued its beauty, but also believed that it was an important compositional accent of the main courtyard. It should be emphasized that currently this historical tree is surrounded by legal, individual conservation protection, as a valuable “Monument of Nature”<sup>7</sup>. The authors of the CIWF interior designs (the works included the furniture designs made to individual order, for the casino, the dining room, student boarding rooms) – were mostly the students from the Faculty of Architecture, Warsaw University of Technology, who were invited to cooperate. They tried, despite the modest resources and fund limits designated for this investment by the State Treasury, to achieve outstanding comfort and elegance.

---

<sup>7</sup> A. Pawlikowska-Piechotka, M. Piechotka, *Dzieje budowli sportowych [An Outline of the History of Sports Facilities in Europe]*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Warszawa 2017.



Most often historians refer to the architectural style, in which CIWF was designed, as 'monumental modernism', but we can also find traces of expressionism in it, especially inspired by the designs of the German architect Erich Mendelsohn (for example, the characteristic "highlighting" of window openings that can be found on the tower facade). It should be mentioned, that Edgar Norwerth planned fine plasters and elegant finishing details on the building facades, but neither at that time, nor now it has been possible to implement these ideas, due to lack of resources<sup>8</sup>.

Unfortunately not only these ideas, but also some others of the author's primary intentions, were not successfully realized, due to the limits of financial possibilities. Edgar Norwerth wrote a bit bitterly about these restrictions imposed on him by the investor (Polish Government), writing in his paper published in the journal "Architektura i Budownictwo" ["Architecture and Construction"]:

With the system of extreme savings, striving for the widest possible execution of the program [...], there could be no question of rising above strict utility. The only decorative luxury that remained in our ordinance – was the beautiful and rich forestation of the area, [...]. We struggled to preserve every single tree, convinced to treat it with extreme care, trying to emphasize every suitable decorative moment. Not all went well. Some prematurely died of natural causes, others fell victim to utility and construction needs. One remained, although we do not know for how long, a broad single black willow in the middle of the yard, wonderfully enlivening the modest outline of the walls<sup>9</sup>.

Despite the necessary constant savings, which the author of the project bitterly mentioned, despite the failure to implement all the elements of the planned campus (representative football stadium, outdoor swimming pool, ice hockey hall, amphitheatre or rowing tracks on the Vistula River), undoubtedly the CIWF campus should be boldly recognized as an outstanding work of urban composition, an example of unsurpassed harmony and elegance, a functional and timeless composition of a sports college campus. The complex of the university facilities still serves well to successive generations of students and lecturers – under the changed name, as the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw<sup>10</sup>.

## The period of the Second Polish Republic: 1929–1945

The ceremonial inauguration of the first academic year 1929/1930 took place on November the 29th, in 1929, less than three weeks from the inauguration classes for students at the beginning of November in the same year. To commemorate

---

<sup>8</sup> Ibidem.

<sup>9</sup> E. Norwerth, *Centralny Instytut Wychowania Fizycznego* [Central Institute of Physical Education in Bielany in Warsaw], p. 426 (transl. authors).

<sup>10</sup> A. Pawlikowska-Piechotka, M. Piechotka, *Dzieje budowli sportowych* [An Outline of the History of Sports Facilities in Europe].

this extremely momentous historic event, the “University Day” is celebrated annually on this very day. In 1930, the Warsaw CIWF was merged with the Central Military School of Gymnastics and Sports (CWSGiS) in Poznań. As a result, there were two vocational military universities with a 2-year study program and a 1-year officers’ course. It should be emphasized that these universities were also open to women – which was not a common policy in Europe in those days. From 1936, studies at CIWF in Warsaw lasted 3 years; graduates received the same qualifications as the university graduate<sup>11</sup>. In 1938, the Central Institute of Physical Education (CIWF) was transformed into the Military University of Warsaw under the name of the Marshal Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw. Nowadays the university has the same historic name, which underlines its tradition and will to suspend the continuance.

Until the outbreak of the Second World War, in the years 1928–1939, apart from the didactic program, scientific researches were conducted in the field of physical culture and sport. Moreover the CIWF was a place of fitness training, competitions and important sport events. At that time a great attraction in the offer of sports facilities in Warsaw, was the indoor swimming pool at the CIWF, opened on the selected days of the week to the public. It should be remembered that it was one of the few indoor swimming pools in the pre-war Warsaw, apart from the facilities in YMCA, the Student House at the Narutowicz Square and the Officers’ Yacht Club in the Vistula River Valley<sup>12</sup>.

In September 1939, the Second World War broke out with the invasion of Poland by German and Soviet Union armies, in consequence of the Ribbentrop-Molotov Pact. During the Second World War, all the Polish universities were closed. German military camps and the Luftwaffe units were stationed on the CIWF campus facilities. Many university employees and students were killed during the war: during the German occupation, the Ghetto Uprising and the Warsaw Uprising. Among them, the most famous Polish Olympians and medallists – such as Janusz Kusociński, Bronisław Czech, and Eugeniusz Lokajski.

As a result of military operations in 1939–1945, the valuable facilities of the CIWF University were destroyed. The didactic facilities, the sport infrastructure, the library collections and the scientific laboratories were heavily devastated and ruined.

### **After the Second World War: 1945–1990**

Post-war Poland was a different country. Several times the machinery of war had rolled across the country, bringing disaster to towns and rural areas. Warsaw was destroyed, and the Joseph Piłsudski University of Physical Education, like

---

<sup>11</sup> [www.awf.edu.pl](http://www.awf.edu.pl) [access in September 2019].

<sup>12</sup> A. Pawlikowska-Piechotka, M. Piechotka, *Dzieje budowni sportowych [An Outline of the History of Sports Facilities in Europe]*.

many other buildings in the town, was ruined, robbed and devastated. As historians often say: the toll of the Second World War in Poland was greater than in any other country in Europe. In 1947 the Polish People's Republic was established, as a satellite state of the Soviet Union.

After the end of the Second World War, the CIWF began its activity on December the 2<sup>nd</sup> 1946, admitting a group of more than a hundred young women and men. It was a heroic decision, regardless of the poor condition of sports and teaching facilities, severe deficiencies in the material base and shortages of academic teachers. As a consequence, until the 1950s, most of the didactic and sports facilities damaged and destroyed during the war were under construction works. The campus of the university was also supplemented with new facilities – for example, a separate, detached canteen pavilion with monumental and pompous 'parade' stairs, which was built in the characteristic socialist realism style, then universally applicable style in arts and architecture<sup>13</sup>.

By the virtue of the Decree of the Council of Ministers in 1949, the University was transformed into a civilian academic centre, receiving a new name and patron – the Academy of Physical Education named after General Karol Świerczewski. Within its framework was the Faculty of Physical Education, and the head of the university was the Rector.

In 1949, a university sports club AZS-AWF Warsaw was established. Its outstanding members have achieved prominent places in the history of Polish sport. They include Waldemar Baszanowski, Jerzy Kulej, Jacek Wszola, Paweł Nastula, Mateusz Kusznierewicz, Otylia Jędrzejczyk, Paweł Korzeniowski.

In the mid-1950s, uniform, 4-year Master Courses of Study were introduced, and the specializations in coaching and physical rehabilitation were launched as part of the Faculty of Physical Education. In 1959, AWF Warsaw became the first sports academy in the country, granted the right to conduct a doctoral degree in the physical culture sciences, and in 1966 the university obtained the right to conduct the postdoctoral dissertations (*habilitatia*) in the same field. A branch of the University, located in Biała Podlaska has taught students since 1970. In 1984 the Faculty of Rehabilitation was established at the university<sup>14</sup>.

In the 1960s and '70s, the modernization and the expansion of the university was continued: further teaching and sports facilities were built, new student dormitories, four training pavilions (boxing, judo, weightlifting and fencing), a New Sports Hall, Sports Medicine Centre – were added to the campus. The author of most of these objects was prof. Wojciech Zabłocki, an outstanding Olympian, a fencing master and an excellent architect, distinguished in the field of searching for the innovative and elegant solutions for the sports facilities<sup>15</sup>. Among his most

---

<sup>13</sup> [www.awf.edu.pl](http://www.awf.edu.pl) [access in September 2019].

<sup>14</sup> [www.awf.edu.pl](http://www.awf.edu.pl) [access in September 2019].

<sup>15</sup> Wojciech Zabłocki (1930–), prof. zw. Dr Hab. Eng. arch., Polish architect and fencer, student of the Hungarian swordsman Janos Kevey. He took part in the four Olympic games, in which

famous projects, there were designs for the University of Physical Education in Warsaw: New Sports Hall, the Olympic Training Centre (martial arts pavilions)<sup>16</sup>. The Olympic Training Centre was planned in 1962 and implemented in 1964. It consists of two pavilions, each with two 15m × 30m halls. The fencing, judo, boxing and weightlifting halls have small stands for spectators. They were perfectly integrated into the existing chestnut trees. They have a very interesting, light and elegant roof structure of triangular reinforced concrete prefabricated elements, pressurised in the form of a concave cylindrical mesh, resting on steel columns around the perimeter. The author describes the concept of the project in the following way: “Above 2.70 m training rooms are glazed on all sides, which gives the illusion of hanging light concave roofs between trees and creates an attractive interior climate”<sup>17</sup>. In 1970 the New Sports Hall was planned, for basketball and handball games. It was designed also by prof. Wojciech Zabłocki, in cooperation with Stanisław Kuś and Roman Wilczyński (project 1970, implementation 1974). This edifice was added to the already existing the Old Sports Hall, designed by Edgar Norwerth’s in 1930. The roof construction of the 32.5m × 45m hall was designed as a structure hanging on ropes. These ropes are anchored in the reinforced concrete beams every 2.5 meters. Two characteristic sloping columns of the ‘V’ shape have the task of stabilizing the structure and constitute an interesting sculptural distinguishing feature for the building. The New Sports Hall has a capacity of 800 places for spectators.

### **The period from 1989 – until nowadays**

In 1989, as a result of the Solidarity movement, Poland re-established itself as a democratic republic. In 1990, the Parliament of the Republic of Poland restored the historical name of the university from 1938 – the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw.

Currently, there are three faculties in the structure of the university (together with the branch in Biała Podlaska): the Faculty of Rehabilitation and the Faculty of Physical Education in Warsaw and the Faculty of Physical Education and Sport in Biała Podlaska, which educate over 4557 students. The didactic classes offered to the students include: physical education, sport, tourism and recreation, physiotherapy, nursing, occupational therapy, cosmetology, personal trainer and phys-

---

he won three medals (Melbourne 1956, Rome 1960, Tokyo 1964). He won nine medals at the World Championships (1963–1963), a five-time Polish champion. In 1953 he became the individual junior world champion. He graduated from the Faculty of Architecture of the AGH in Krakow. He is an author of many outstanding projects of sports facilities, monuments, residential architecture, books, paintings and drawings (works exhibited in Poland and abroad).

<sup>16</sup> W. Zabłocki, *Architektura* [Architecture], Wydawnictwo BOSZ, Lesko, 2007.

<sup>17</sup> *Ibidem*, pp. 23–27 (transl. authors).

ical education in uniformed services. The University offers three stages of education: first-cycle (bachelor's), second-cycle (master's) and third-cycle (doctoral) studies. The offer, flexible and depending on interest and needs on the education market, is supplemented with extramural courses. In addition, the university offers post-graduate courses of study, specialized courses, training sessions and workshops. Today there are 369 academic teachers employed at the University and almost 5 000 students attending different courses<sup>18</sup>.

The year 2019 was a special time for the Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, due to the 90th anniversary of the establishment of the university. In the years 1929–2019, over 50,000 graduates left the university walls, numerous doctors and habilitated doctors were promoted, and serious research and development potential was built. Graduates have high qualifications that meet the needs of the 21st century society. They are employed as teachers, trainers, instructors, physiotherapists, nurses, cosmetologists and occupational therapy specialists – they are appreciated in Poland and Europe. The university cooperates with several dozen centres in European and non-European countries.

On the occasion of the 90-years Jubilee of the university, numerous scientific conferences, symposia, publications, exhibitions, sporting and cultural events were organized in 2019, for highlighting the tradition and summarizing the achievements of this academic centre.

## Bibliography

### Internet resources

[www.awf.edu.pl](http://www.awf.edu.pl) [access in September 2019].

### Literature

Norwerth E., *Centralny Instytut Wychowania Fizycznego [Central Institute of Physical Education in Bielany in Warsaw]*, “Architektura i Budownictwo” [“Architecture and Construction”] 1930, no. 11, pp. 420–429.

Osmólski W., Jeziorkowski H., *Urządzanie terenów sportowych [Construction of sports grounds and equipment]*, Centralna Książnica Wojskowa, Warszawa 1928.

Pawlikowska-Piechotka A., Piechotka M., *Dzieje budowli sportowych [An Outline of the History of Sports Facilities in Europe]*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Warszawa 2017.

Zabłocki W., *Architektura [Architecture]*, Wydawnictwo BOSZ, Lesko 2007.

---

<sup>18</sup> [www.awf.edu.pl](http://www.awf.edu.pl) [access in September 2019].

---

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Establishment and Development of the Józef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*.

### **Finansowanie**

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Establishment and Development of the Józef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Establishment and Development of the Józef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*.

### **Funding**

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Establishment and Development of the Józef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw Jubilee of the 90th Anniversary*.

---

Julian JAROSZEWSKI\*

<https://orcid.org/0000-0002-0224-7475>

## Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938

---

**Jak cytować [how to cite]:** Jaroszewski J., *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*, "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" 2020, t. 3, nr 3, p. 23–40.

---

### Aktywność fizyczna ludności ukraińskiej internowanej w obozach na terenie województwa łódzkiego w latach 1920–1938

#### Streszczenie

Po zawieszeniu broni między Polską a Rosją w październiku 1920 r., żołnierze Ukraińskiej Republiki Ludowej, przekraczając granicę Polski, zostali rozbrojeni i osadzeni w obozach dla internowanych. W 1921 r. do obozów na terenie województwa łódzkiego w Kaliszu-Szczypiornie, Piotrkowie Tryb. i Strzałkowie przybyło ponad 15 tys. Ukraińców. Obozy funkcjonowały do 1924 r., po ich likwidacji internowani uzyskali statut emigrantów politycznych. Część z nich wyjechała za granicę lub w inne rejony Polski, pozostający w Kaliszu zamieszkali w Stanicy Ukraińskiej w Kaliszu. Życie internowanych toczyło się w bardzo trudnych warunkach obozowych. Izolowani, poddani wrogiej agitacji władz bolszewickich, podjęli działania przywracające mobilizację narodowo-patriotyczną oraz zdrowotno-sportową. Działalność kulturalno-oświatową – obok teatrów, chórów, bibliotek, prasy – prowadziły szkoły. Ludność ukraińska uczęszczała do obozowych (ukraińskich) i polskich szkół. W ramach programu uczestniczyła w zajęciach z wychowania fizycznego. W obozach rozwinięty był wspomagany przez amerykańską YMCA ruch sportowy. Prezentowany poziom

---

\* PhD, State School of Applied Sciences in Konin, Faculty of Physical Culture and Health Care; e-mail: julian.jaroszewski@konin.edu.pl

sportowy uniemożliwił rywalizację z czołowymi drużynami w regionie. Zajęcia sportowe, poza oddziaływaniem prozdrowotnym, integrowały środowisko ukraińskie.

**Słowa kluczowe:** internowani, żołnierze ukraińscy, wychowanie fizyczne, sport, województwo łódzkie.

## Abstract

After the truce between Poland and Russia had been signed in October 1920, the soldiers of the Ukrainian People's Republic who crossed the Polish border were first disarmed and then imprisoned in internment camps. In 1921 over 15 000 people were sent to camps on the territory of the province of Łódź, namely to Kalisz-Szczypiorno, Piotrków Trybunalski and Strzałkowo. The camps functioned until 1924 and after their liquidation, the internees had to leave the territory of Poland or, after obtaining the status of political immigrants, they were granted a permit to stay. Those who stayed settled in Kalisz, in the so-called Ukrainian Stanitsa. They lived in shabby conditions. However, although isolated and subjected to hostile agitation by Bolshevik authorities, they managed to restore their patriotic and national spirit as well as their sports and health character. Cultural and educational activity, apart from theatres, choirs, libraries, the press was run primarily by schools. The Ukrainian people attended both camp (Ukrainian) schools and Polish schools where they participated in PE classes as part of the curriculum. Moreover, the sports movement developed, supported by the American YMCA association. Their sports level made it possible to compete with the leading regional teams. Sports Activities, apart from their pro-health impact, integrated the Ukrainian community.

**Keywords:** the interned, soldiers of the Ukrainian People's Republic, physical education (PE), sport, the Province of Łódź.

## Introduction

This article aims to present forms of physical activities which were undertaken by Ukrainian soldiers kept in camps in 1920 prepared for them, a.o. in the territory of the Province of Łódź which the Kalisz County was part of after Poland regained independence. The beginning of the period of my research was marked by the arrival of the first groups while the ending – 1938 – by locating the Kalisz County along with Ukrainian Stanitsa in the Poznań Province due to the administrative reform.

## Research methods and problems

The circumstances of interning Ukrainian soldiers in camps on the territory of the Province of Łódź have already been analysed by both Polish and Ukrainian researchers<sup>1</sup>. However, the research problem formulated in the title of this article

---

<sup>1</sup> A. Kolańczyk, *Internowani żołnierze armii UNR w Kaliszu 1920–1939 [The internedsoldiers of Ukrainian People's Republic (UNR) army in Kalisz 1920–1939]*, Kalisz – Przemyśl – Lviv,



has been either treated merely as a contribution or neglected. It has to be mentioned though that the author of this article does not claim the right to fully present the title problem.

1995; A. *Ukraińcy i ich życie w Kaliszu w latach 1920–1939* [*Ukrainians and their life in Kalisz In the years 1920–1939*], [in:] *Kalisz miasto otwarte* [*Kalisz – an open town*], ed. K. Walczak, E. Andrysiak, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz 2006, p. 80–95; Z. Karpus, *Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924* [*Captives, as well as Russians and Ukrainians interned on the territory of Poland in the years 1918–1924*], Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997; E. Wiszka, *Prasa obozowa żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Kaliszu i Szczypiornie w latach 1920–1924* [*Camp press of Ukrainian People's Republic army soldiers interned in Kalisz and Szczypiorno in the years 1920–1924*, "Rocznik Kaliski" ["Kalisz Yearbook"] 1996/1997, v. 26, pp. 153–168; K. Paszkiewicz, *Szkolnictwo i oświata wojsk Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Polsce w latach 1920–1924* [*Schooling and education of Ukrainian Peoples' Republic soldiers interned in Poland In the years 1920–1924*], [in:] *Polska i Ukraina* [*Poland and Ukraine*], ed. Z. Karpus, W. Rezmer, E. Wiszka, Nicolaus Copernicus University, Toruń 1997, pp. 329–334; A. Roth, *Obóz i Stanitsa ukraińska w Kaliszu po I wojnie światowej* [*The camp and Ukrainian Stanitsa in Kalisz after the Great War*], "Kronika Wielkopolski" ["Chronicles of Wielkopolska"] 2000, no. 2, pp. 55–69; M. Jarecki, *Kartka z dziejów ukraińskiej emigracji w Kaliszu w połowie lat trzydziestych XX* [*A page of the Ukrainian immigration history in Kalisz in mid-thirties of 20th c.*, "Gazeta Kaliska" journal, 2004/2005, v. 30, pp. 101–112; A. Roth, *Ukraińcy w Kaliszu* [*Ukrainians in Kalisz*], "Kalisia Nowa" 2007, no. 11–12, pp. 12–16; B. Czerniak, R. Czerniak, *Obóz jeńców i internowanych pod Strzałkowem* [*The camp of the interned captives near Strzałkowo*], Muzeum Regionalne w Słupcy [Regional Museum in Słupca], Słupca 2006; B. Czerniak, R.M. Czerniak, *Obóz jeńców wojennych i internowanych pod Strzałkowem 1914–1918, 1919–1924* [*The camp of war captives and the Internet near Strzałkowo 1914–1918, 1919–1924*], Wydawnictwo Kropka J.W. Śliwczynscy, Strzałkowo 2013; W. Olszewski, *Jeńcy i internowani zmarli w obozie Strzałkowo w latach 1915–1921* [*Captives and the Interned who died in Strzałkowo camp In the years 1915–1921*], Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2012. I. Срібняк [I. Sribniak], *Національно-патріотична та спортивно-оздоровча мобілізація вояцтва у таборіінтернованихвійськ УНР Сташково (Польща) у 1921–1922 рр.: Форми і методи*, [*Nacionalno-patriotyczna ta sportywno-ozdorowcza mobilizacija wojaictwa u tabori internowanych vijisk UNR Staszkowo (Polsza) u 1921–1922 rr.: Formy i metody*] [*National patriotic and health mobillization of soldiers in Ukrainian People's Republic interment camp in Staszów (Poland) in the years 1921–1922. Forms and methods*] "Ідеологія і Політика" ["Ideologija i Politika"] ["Ideology and Politics"] 2018, no 2(10), pp. 131–146; Н. Сидоренко [N. Sydorenko], *Національно-духовне самоствердження, ч. 2: Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919–1924)* [*Nacionalno-duchowne samostwierdżennia, cz. 2: Presa internowanych ukrajijinców ta cywilnoji emigraciji (Czechija, Polska, Rumunija, Egipt, 1919–1924)*] [*National and spirituals acceptance, part 2: The press of the Internet Ukrainians and citizen immigration (Czech Republic, Poland, Romania, Egipt 1919–1924)*], Kiev 2000; М. Павленко [M. Pawlenko], *Українськів ійсько вполонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччинита Румунії: ставленнявлади і умовперебування (1919–1924)* [*Ukrajinski wijskowopolonieni i internowani u taborach Polski, Czechosłowaczczyny ta Rumuniji: stawlennjawlady i umowy perebywannja (1919–1924)*] [*Ukrainian war captives and the interned in camps of Poland, Czechoslovakia and Romania – authority relations and socialconditions*], Kiev 1992.

Methods such as induction, deduction, synthesis and comparative methods were used in this research. The source material were the archives, press and literature sources. The following research problems were formulated:

1. What conditions determined sports activity?
2. What forms of physical activity did the Ukrainian people practise in the internment camps?

## Results and discussion

The Province of Łódź was constituted by the Temporary Act of August 2, 1919. It encompassed 13 counties with Łódź as the place of residence of the authorities of the Province<sup>2</sup>. The most important revision of the borders of the province took place in 1938 when the counties of Kalisz, Koło, Konin and Turek were transferred to the Poznań Province<sup>3</sup> and the counties of Kutno, Łowicz, Skiernewice and Rawa as well as Końskie<sup>4</sup> and Opoczno were incorporated<sup>5</sup> the province of Łódź, which was of agricultural and industrial character (textile industry was predominant). It was determined by national and social diversification<sup>6</sup>. The first general census of 1921 distinguished the following nations out of 2 252 769 inhabitants of the province: Poles – 81%, Jews – 12 %, Germans – 4,6% and a few less numerous nations, such as Czechs, Russians, Ruthenians (Ukrainians), Belarussians, Lithuanians and others. In 1921 Ukrainian (Ruthenian)<sup>7</sup> nationality was

<sup>2</sup> M. Bandurka, *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego XIX i XX wieku* [Administrative and territorial changes of the Province of Łódź In the 19<sup>th</sup> and 20<sup>th</sup> century], PWN, Warszawa 1974. These included the following counties: Brzeziny, Kalisz, Koło, Konin, Łask, Łęczyca, Łódź, Piotrków, Sieradz, Radomsko, Słupca, Turek and Wieluń.

<sup>3</sup> M. Bandurka, *Rozwój administracyjno-terytorialny powiatu kaliskiego oraz powiatów sąsiednich w XIX i XX wieku (do 1945 roku)* [Administrative and territorial development of the Kalisz County and the neighbouring counties in the 19<sup>th</sup> and 20<sup>th</sup> century (until 1945)], „Rocznik Kaliski” [“Kalisz Yearbook”] 1976, v. 9, 1976, pp. 185–213.

<sup>4</sup> Excluding: Bliżyn, Skarżysko-Kamienna and Szydłowiec.

<sup>5</sup> *Województwo łódzkie w XXX-leciu PRL* [Łódź Province in 30 years of Polish People's Republic (PRL)], Wojewódzki Urząd Statystyczny w Łodzi [Voivodeship Statistics in Łódź], Łódź 1974, p. 7.

<sup>6</sup> A. Rzepkowski, *Struktura społeczna mieszkańców województwa łódzkiego w świetle powszechnych spisów ludności w 1921 i 1931 r.* [Social structure of residents of the Province of Łódź in the light of censuses in 1921 i 1931 r.], „Przegląd Nauk Historycznych” [“Review of Historical Sciences”] 2012, 11(1), p. 30.

<sup>7</sup> A. Rzepkowski, *Skład narodowościowy, wyznaniowy i językowy ludności województwa łódzkiego w II Rzeczypospolitej* [National, religious and language structure of the residents of the Province of Łódź in the Second Republic of Poland], „Przegląd Nauk Historycznych” [“Review of Historical Sciences”] 2011, 10(2), p.135. During the 1921 census the Ukrainians were referred to as Ruthenians. The term “Ukrainian” referred to people living on the territory of Ukraine during its territorial affiliation to Russia.

declared by 846 people<sup>8</sup>. It soon changed reasonably, because in October 1920 a truce between Poland and Russia was proclaimed in Riga. As a result of the truce between Poland and the Ukrainian People's Republic (URL) was undone. Then the bereft troops of URL, forced by Bolshevik army, passed onto the territory of Poland.

Here, The Ukrainian soldiers, were disarmed by Polish army and interned in several camps in Aleksandrów Kujawski, Wadowice, Piotrków Kujawski, Pikulice, Łańcut, Strzałkowo and Kalisz. In December 1921 all the interned soldiers and civilians – 15 326 – were sent to camps on the territory of the Province of Łódź. 8454 of them were sent to Kalisz and Szczypiorno, 372 to Piotrków Trybunalski and 6500 to Strzałkowo.

The soldiers and their families, as well as civilians, teachers, doctors, students, writers and artists among them lived in shabby conditions. Their number decreased as a result of the living conditions as well as due to Bolshevik agitating activities, amnesties proclaimed by Bolshevik authorities and emigration to the West and, in many cases, because they assimilated with Polish society. The growing downward trend in the number of internees resulted in the closure of the camps on August 31, 1924<sup>9</sup>. Those who stayed in Poland, higher – rank officers, the sick, invalids, the old, got the status of political immigrants and lived in Kalisz Ukrainian Stanitsa (1924–1939)<sup>10</sup>. In 1920, the interned Ukrainians were sent to the internment camps of the Great War (Kalisz, Szczypiorno<sup>11</sup>, Strzałkowo<sup>12</sup>). Unfortunately, there is no possibility to locate the Internment Camp no. 11 in Piotrków Trybunalski. Hence, it is impossible to estimate the living conditions there. It arises from the scraps of information that some of the internees lived at 13, Krakowska Street (now it is Krakowskie Przedmieście<sup>13</sup>).

<sup>8</sup> *Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo łódzkie* [The first generalcensus of the Republic of Poland. People. Flats. Trade relations. The Province of Łódź], "Statystyka Polski" ["Statistics of Poland"] 1928, v. 16, pp. 3, 79–80.

<sup>9</sup> Z. Karpus, *Stanitsa Ukraińska w Kaliszu. Centrum ukraińskiego życia społeczno-wojskowego na emigracji w Polsce w latach 1924–1939* [Ukrainian Stanitsa in Kalisz. Ukrainian centre of social and military life on immigration in Poland in years 1924–1939], [in:] *Na przelomie stuleci. Naród, kościół, państwo w XIX i XX wieku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Benderowi z okazji 65 rocznicy urodzin* [At the turn of centuries. Nation, church and country in XIXth and XXth c. Jubilee book dedicated to Professor Ryszard Bender on 65th birth anniversary], Lublin 1997, p. 408.

<sup>10</sup> Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Sprzymierzona Armia Ukraińska-Ministerstwo Spraw Wojskowych, sygn. 27: Memoriał Centralnego Komitetu Ukraińskiego w Polsce w sprawie Stancji ukraińskiej w Kaliszu z 1938 r. [Central Military Archive in Warsaw: Allied Ukrainian Army – the Ministry of Military Affairs, sign. 27: A memorial of the Central Ukrainian Committee in Poland on the issue of Ukrainian Stanitsa in Kalisz of 1938].

<sup>11</sup> A. Kolańczyk, *Internowani żołnierze armii UNR...* [The interned soldiers of Ukrainian People's Republic (UNR)...], p. 3.

<sup>12</sup> W. Olszewski, *Jeńcy i internowani...* [Captives and the interned...], p. 5.

<sup>13</sup> Archiwum Państwowe (AP) w Piotrkowie Trybunalskim, Starostwo Powiatowe Piotrkowskie, sygn. 171: Utworzenie kaplicy dla internowanych w Piotrkowie żołnierzy ukraińskich – kore-

The camps were semi-open. As a result, their residents found employment in nearby towns and farms. The wages improved their bad financial situation, though one has to remember that the established food rations were impossible to fulfil the demands for a long time.

The economical collapse of Poland after the Great War caused shortages, both for the soldiers and for civilians<sup>14</sup> not only in food but clothes, shoes and fuel as well. The food crisis began to step down only in 1921. Apart from a diet, the state of health was also determined by conditions of accommodation. Overcrowded, cold shanties were the source of diseases like typhoid or dysentery.

The sanitary and epidemiological situation in Strzałkowo and Kalisz camps was bad, although preventive activities were undertaken, like the ones in Strzałkowo in August 1920. Captain Władysław Gabler was appointed the commander of the hospital and managed to limit the spread of infectious diseases by separating the sick and increasing the number of beds<sup>15</sup>. Despite the improvement of the conditions the reports reveal a very poor living situation in the camps.

In the post-inspection report of 1936 we can read: “[...] the rooms, where they reside are against all hygienic standards. The ceilings are leaking, wooden walls are the home for vermin. In the majority of inspected flats, it is cold and damp. Two or more people sleep in one bed, the healthy with the sick...”<sup>16</sup>.

The camp medical personnel watched the state of health of the interned people. The number of sick balanced between several and several dozen per cent due to the introduction of vaccinations against infectious diseases<sup>17</sup>. Sometimes, how-

spondencja, 1921, k. 2: Do Starostwa w Piotrkowie, Piotrków 19.IV.21 r. [National Archive in Piotrków Trybunalski, Piotrków County Office, sign. 171: Creation of a chapel for the interned Ukrainian soldiers in Piotrków – correspondence, 1921, p. 2: To Piotrków County Office, Piotrków April 19, 1921].

<sup>14</sup> I. Срібняк [I. Sribniak], „Несемо ми хрест... в терновім вінку колючих дротів...” (інтерновані воіяки-українці в таборі Стшалково, Польща у 1922–1923 рр.), „Київські історичні студії: науковий журнал” (“*Nesemo my chrest... v ternowim winku koljuczich drotiv...*” (internowani wojacy-ukrainci w tabor i Stszalkowo, Polska u 1922–1923 rr.), “Kijowski historyczni studii: naukowy žurnal” [“*We carry a cross... a thorny wreath of barbedwire...*” (interned soldiers in camps in Strzałkowo, Poland in years 1922–1923)] 2018, no 1(6), p. 32.

<sup>15</sup> B. Czerniak, R.M. Czerniak, *Obóz jeńców wojennych i internowanych...* [The camp of war captives and the interned...], p. 17.

<sup>16</sup> CAW, Oddział II Sztabu Głównego z lat 1921–1939, sygn. I.303.4.5669, Sprawozdanie z lustracji Ukraińskiej Stanicy pod Kaliszem przeprowadzonej dnia 28 i 29 stycznia 1936 roku, k. 46 [Central Military Archive, II Division of the Main Military Staff (General) in years 1921–1939, sign. I.303.4.5669. A report on the inspection of Ukrainian Stanitsa near Kalisz held on January 28 and January 29, 1936, p. 46].

<sup>17</sup> AP w Piotrkowie Tryb., Katalog wystawy „Ukraińskie ślady na ziemi piotrkowskiej. Dokumenty z zasobów Archiwum Państwowego w Piotrkowie Trybunalskim”, Piotrków Tryb., 2018, k. brak [National Archive in Piotrków Tryb., Exhibitoncatalogue „Ukrainian traces in Piotrków area. Documents of resources of National Archive in Piotrków Trybunalski”, Piotrków Tryb., 2018. p. none]; I. Срібняк [I. Sribniak], „Несемо ми хрест...” [“*We carry a cross...*”], p. 33.

ever, their efforts were defeated by sanitary conditions. In the aforementioned post-inspection report it was noted in the description of the sick rooms: “[...] it happened that the sick lay naked, covered by shags with swarms of vermin, the insane are deprived of daylight because the only window in their shanty is tightly nailed with boards...”<sup>18</sup>.

After a relative improvement of camp living conditions in mid-1921, there were activities undertaken, which strengthened the moral attitude, national and patriotic, sports and health awareness. In every camp, there were various sections organized, such as: general, publishing, historical, visual arts, science, library and sports. Through organizing courses of reading and writing organizations and cultural societies eliminated illiteracy. Libraries, choirs, theatres and publishing houses organized educational, cultural and publishing activities<sup>19</sup>.

Schools were one of the first cultural and educational centres. They were open in Kalisz, Szczypiorno and Strzałkowo. There were different levels of education in camps: primary, secondary and tertiary.

From 1921, there functioned a school for adults which in 1923 was transformed into the T. Szewczenko Ukrainian Secondary School<sup>20</sup>. The school continued its activity after the camps were closed and the Ukrainian Stadnitsa was created<sup>21</sup>. Its graduates continued their education at universities in Poland and abroad, i.e. in Czechoslovakia, France or Germany. However, after a few years, there was a shortage of Ukrainian primary school (in 1925 – 108 boys and girls). That is why in 1926 they opened S. Petlura Primary School and in 1935 they created a seven-grade coeducational school with Ukrainian as the language of instruction<sup>22</sup>.

In Szczypiorno, in a scouts’ boarding school (płastun school) orphans from all camps were collected (about 100 people). In 1921, Ukrainian People’s Uni-

<sup>18</sup> CAW, Oddział II Sztabu Głównego z lat 1921–1939, sygn. I.303.4.5669, Sprawozdanie z lustracji ..., k. 47 [Central Military Archive, II Division of the Main Military Staff (General) in years 1921–1939, sign. I.303.4.5669. A report on the inspection..., p. 47].

<sup>19</sup> E. Wiszka, *Prasa obozowa żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Kaliszui Szczypiornie w latach 1920–1924* [Camp press of Ukrainian People’s Republic army soldiers interned in Kalisz and Szczypiorno in years 1920–1924], “Rocznik Kaliski” [“Kalisz Yearbook”] 1996/1997, v. 26, p. 153–168; A. Kolańczyk, *Internowani żołnierze...* [The interned soldiers...], p. 12–58; B. Wojciechowska, *Bolszewicy pod Strzałkowem* [The Bolsheviks near Strzałkowo], p. 141.

<sup>20</sup> E. Wiszka, *Stanitsa ukraińska w Kaliszu (1924–1939)* [Ukrainian Stanitsa in Kalisz (1924–1939)], [in:] *Polska. Ukraina. Osadczuk* [Poland. Ukraine. Osadczuk], ed. B. Berdychowska, O. Hnatiuk, M. Curie-Skłodowska University, Lublin 2007, p. 159.

<sup>21</sup> С. Наріжний (S. Narižnyj), *Українська еміграція культурна праця української еміграції між двома світовими війнами* [Ukrainian emigration, a cultural act of Ukrainian immigration between two world wars], Prague 1942, p. 49; AP w Kaliszu, Starostwo Powiatowe w Kaliszu [National Archive in Kalisz, Kalisz County Office], sign.187, p. 16, Ukrainians’ problems...

<sup>22</sup> E. Wiszka, *Stanitsa ukraińska...* [Ukrainian Stanitsa...], p. 163.

versity was relocated from Łańcut to Strzałkowo, with 758 students and four faculties: economics, mathematics and nature, history and philosophy and military science (235 people)<sup>23</sup>.

In the same year, with the help of Young Men's Christian Association (YMCA), they started a sports secondary school.

The state of Ukrainian education was not far from their general living conditions in the camp. Working in Ukrainian schools as well as learning there made the financial situation of teachers and students deteriorate because they were deprived of any possibility of extra paid jobs and they had to rely only on camp rations.

The curriculum in Ukrainian schools was similar to the one in Polish schools. Extracurricular subjects were the Ukrainian language and the history and geography of Ukraine.

Classes were held in Ukrainian. Lack of finance and later on the shortage of teachers negatively influenced camp schooling. Nevertheless, school inspectors expressed positive opinions on the activity of the school in Stanitsa in the years 1925–1927<sup>24</sup>.

Unfortunately, in the mid-1930s this required state continued to deteriorate. Schools in shanties did not meet the required conditions for school premises. That was the most probable reason for low attendance. There were only 50 students in the Stanitsa school where classes were attended by 5–7 children on average<sup>25</sup>. Most kids (about 170) went to Polish schools. It resulted in giving up their education in Ukrainian as their first language<sup>26</sup>.

<sup>23</sup> K. Paszkiewicz, *Szkolnictwo i oświata wojsk Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Polsce w latach 1920–1924* [Schooling and education of Ukrainian Peoples' Republic soldiers interned in Poland in years 1920–1924], [in:] *Polska i Ukraina* [Poland and Ukraine], ed. Z. Karpus, W. Rezmer, E. Wiszka, Nicolaus Copernicus University, Toruń 1997, p. 329–334; A. Kolańczyk, *Internowani żołnierze...* [The interned soldiers...], p. 12–13; A. Roth, *Obóz i Stanitsa ukraińska...*, "Kronika Wielkopolski" [A camp and Ukrainian Stanitsa...], "Chronicles of Wielkopolska" 2000, no. 2, p. 62.

<sup>24</sup> Archiwistyka społeczna, „Polsko-ukraińskie braterstwo broni w 1920 r. Spuścizna dra Aleksandra Kolańczuka”, *Do W. Pana Inspektora Szkolnego pow. Kaliskiego (26 listopad 1927 r.)*, 2012, [http://www.pwin.pl/Archiwistyka\\_spol/arch\\_spol.html](http://www.pwin.pl/Archiwistyka_spol/arch_spol.html) [Social archival science “Polish-Ukrainian army brotherhood in 1920. Heritage of Aleksander Kolańczyk, PhD”, *To School Inspector of Kaliski county (November 26, 1927)*, [http://www.pwin.pl/Archiwistyka\\_spol/arch\\_spol.html](http://www.pwin.pl/Archiwistyka_spol/arch_spol.html)].

<sup>25</sup> CAW, Oddział II Sztabu Głównego (Generalnego) z lat 1921–1939, sygn. I.303.4.5669, k. 87,96, Protokół z konferencji odbytej w dniu 2 kwietnia 1936 r. w sprawie zmian organizacyjnych Stanicy Ukraińskiej pod Kaliszem; k. 47, Sprawozdanie z lustracji Ukraińskiej Stanicy pod Kaliszem (1936 r.) [Central Military Archive, II Division of the Main Military Staff (General) in years 1921–1939, sign. I.303.4.5669, p. 87, 96. Minutes of a conference of April 2, 1936 on organizational changes in Ukrainian Stanitsa near Kalisz; p. 47, A report on Ukrainian Stanitsa inspection near Kalisz (1936)]; AP w Poznaniu [National Archive in Poznań], sign. 155, k. 1–27.

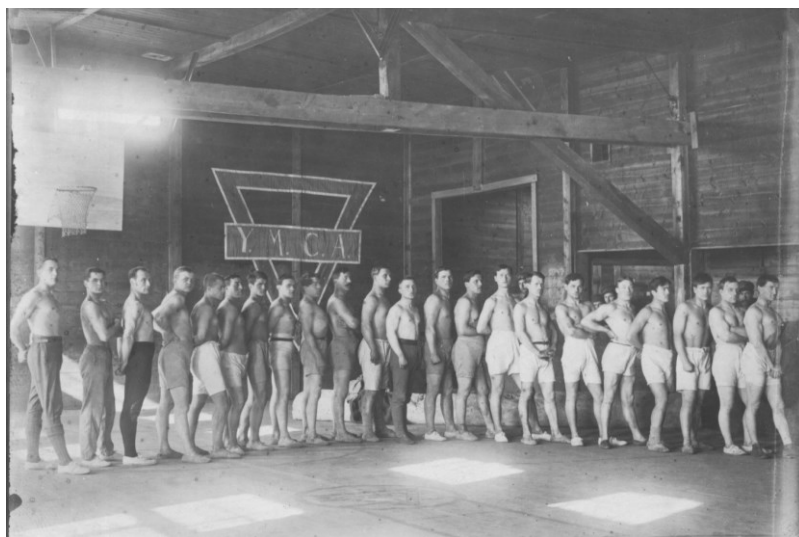
<sup>26</sup> *Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego z dnia 20 lutego 1929 r.*, [Official Gazette of Local Educaiton Authority of the School Region in Łódź of February 20, 1929], No 2, pp. 47–60.

Instead, Ukrainian children attended better-equipped Polish schools in Kalisz. It also concerned PE classes and the possibility of participating in student sports clubs<sup>27</sup>.

The residual character of archive sources does not allow to present the full picture of PE classes in camp schools. The preserved report of 1937/1938 reports that in the Ukrainian primary school (Ukrainian Stanitsa) body exercises of 2 hours a week were conducted in a recreational room by Stefan Kość-Kostenko<sup>28</sup>.

We can find very interesting information on a sports secondary school in Strzałkowo in 1921. It was established thanks to material and programming support of the American YMCA organization. Photographs kept in the Regional Museum of Słupca document training classes in 1922. They also depict the outlook of the so-called exercise house organized in one of the camp shanties.

Practising was based on American curriculum. Classes lasted till late hours in the evening (10 pm). Students (400, 25 women team among them) were taught elements of athletics, general and equipment gymnastics, wrestling (American and French), jiu-jitsu, weight lifting, fencing, tennis, basketball and football<sup>29</sup>.



**Pic. 1.** YMCA gym in the internment camp in Strzałkowo (March 1st, 1922)

Source: Regional Museum of Słupca.

<sup>27</sup> J. Jaroszewski, *Wychowanie fizyczne, higiena oraz sport szkolny w szkołach na terenie powiatu kaliskiego w latach 1918–1939* [Physical education, hygiene and sport in schools on the territory of Kaliski county in years 1918–1939], [in:] *Rola elit społecznych w ochronie dziedzictwa kulturowego w społecznościach lokalnych* [The role of social elites in the protection of cultural heritage in local societies], ed. S. Kowalska, Adam Mickiewicz University, Poznań 2010, pp. 37–56.

<sup>28</sup> AP w Poznaniu, Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego, sygn. 155, k. 9, 20–121, 26–27, Sprawozdanie z organizacji 1937/38 [National Archive in Poznań, Education Authority of Poznań school region, sign. 155, p. 9, 20–121, 26–27, A report of organization of 1937/38].

<sup>29</sup> С. Наріжний (S. Narižnyj), *Українська еміграція...* [Ukrainian immigration...], p. 42.

The equipment and sports clothes were delivered by the YMCA. The participants tried to make up for the lacking equipment on their own. In the picture, you can see kettlebells and axels. After closing down the camp in Strzałkowo, the YMCA mission was relocated with the interned people to scouts' school (płastun school) in Szczypiorno. There, apart from obligatory subjects, they put special attention to military training and physical education. It was YMCA again which equipped the school. An instructor of gymnastics, volleyball, basketball, football, athletics and boxing was employed.



**Fig. 2.** A group of men practising in the gym (March 1st, 1922)

Source: Regional Museum of Słupca.

You did not have to wait long for the results. After several months, Ukrainian scouts competed against their peers from Kalisz schools<sup>30</sup>. Sports activity complemented cultural, educational and artistic classes in the military environment. It integrated the Ukrainian community. It heated readiness for action and stabilized the emotional state of the interned soldiers for whom the active way of life was of great importance. The greatest sports impulse integrating the Ukrainian community were the contests, especially football matches. This kind of activity among the interned soldiers and school students was promoted by sports clubs. In Kalisz-Szczypiorno camp group, within the 2<sup>nd</sup> Wołyń Division, there was the

<sup>30</sup> O. Humeniuk, *Organizacje młodzieżowe w obozach dla internowanych z Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej w Polsce* [Youth organizations in camps for the interned of Ukrainian People's Republic army in Poland], [in:] *Polska i Ukraina. Problemy i perspektywy* [Poland and Ukraine. Problems and perspectives], ed. M. Apollo, M. Krupska-Klimczak, University of Pedagogy, Kraków 2019, p. 394–395.



Officer Sports Group whereas gymnastics and fencing school was within the 3<sup>rd</sup> Armoured Division<sup>31</sup>. The members of “Zaporozec” Association and (Ukrainian) “Sokił”<sup>32</sup>.

Sports club members were recruited from among school students. There is no information from Strzałkowo about formal sports associations, the most common description is a “camp team” or YMCA.

The members of scouting (płastun) “Zaporozec” were students of the T. Szewczenko Secondary School. At the end of each school year, during the organization festival, there were championships organized connected with taking an oath by new members and scouting academy. All members of “Zaporozec” belonged to “Sokił” Sports Club. Although the sources say “Sokił” came into being in 1925, Kalisz press commented on “Sokił” matches in 1922.

Apart from football section, “Sokił” trained its members of athletics section<sup>33</sup>, that is why Ukrainian athletes from Strzałkowo competed with Polish sports clubs in athletics, volleyball and football<sup>34</sup>.

Football was the most popular discipline. “Sokił” team from Kalisz played matches against its counterpart ‘Sokół’ Gymnastics Association, Student Sports Club and “Prosna” Sports Society (all from Kalisz). In the case of the first two rivals, the victory was interchangeable<sup>35</sup> while the loss 7:0 with a “B”-class players of “Prosna” shows the differences in training<sup>36</sup>. The Ukrainian players from Kalisz and Szczypiorno were also members of the camp representation team from Tuchola.

It is in Strzałkowo where there is the best-kept memory of a camp football team because football matches attracted great interest of camp and local people. It has to be stressed, however, that not only football matches were played on a playground organized on a territory of the camp, but other sports disciplines as well. The Ukrainians most often played against the team from Słupca, but they also left for matches to Toruń. In Słupca, the rivals of the camp team were the

<sup>31</sup> E. Wiszka, *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920–1939* [Ukrainian immigration press in Poland 1920–1939], Nicolaus Copernicus University, Toruń 2001, p. 41.

<sup>32</sup> M. Jarecki, *Kartka z dziejówukraińskiejemigracji w Kaliszu w połowie lat trzydziestych XX* [A page of Ukrainian immigration history in Kalisz in mid thirties of XXth c.], “Gazeta Kaliska” [“Kalisz Journal”] 2004/2005, v. 30, p. 107.

<sup>33</sup> С. Наріжний (S. Narižnyj), *Українська еміграція...* [Ukrainian immigration..., p. 48; A. Kolańczyk, *Internowani żołnierze...* [The interned soldiers...] p. 54–55; “Goniec Kaliski” [“Kalisz Courier”] of Sept. 5, 1922, free issue, p. 2.

<sup>34</sup> Д.П. Данилович [P.D. Danyłowycz], *Класичний волейбол – чинник фізичного і національного виховання молоді у світі* [Klasycznyj wolejbol – czynnik fizycznego i nacionalnego wychowanja molodi u switi] [Classic volleyball – an element of physical and national education of young people in the world], Lviv 2013, p. 19.

<sup>35</sup> “Gazeta Kaliska” [„Kalisz Journal”] 8.10.1922, No. 229, p. 4; 17.08.1922, No. 185, p. 3; “Goniec Kaliski” [“Kalisz Courier”] 5.09.1922, No. okazowy, p. 2; 08.10.1922, nr 29, p. 2.

<sup>36</sup> “Gazeta Kaliska” [„Kalisz Journal”] 26.09.1922, nr 218, p. 3.

players of “Rozwój” Słupca Sports Club. Bogna Wojciechowska remembered the name of a Ukrainian goal-keeper – Białas<sup>37</sup>. Stefan Korboński, a player of “Rozwój” remembering the camp team many years later, wrote: “They had a magnificent football team and several times we played with either good or bad luck. They were better...but we were young, energetic, enthusiastic and... better fed”<sup>38</sup>. The level of training of Mikołaj Bielajew, the leader of “camp team”, enabled him to play in the colours of SKS “Rozwój” Sports Club, despite limiting the membership of the club to Polish members<sup>39</sup>. On an everyday basis, the camp field was the place of training for athletes, fencers, boxers and wrestlers. Sometimes it served volleyball players, tennis players or athletes during sporting events. On July 9, 1922, YMCA organized a sporting event under the American flag. The prizes were goods of everyday use, i.e. it was a coat, underwear or tobacco in a chess tournament<sup>40</sup>. The achieved sport level... enabled Ukrainian teams to play in regional sport unions’ tournaments. Ukrainian press, apart from national and patriotic content, also promoted physical activity among the interned people. On the pages of “Ukrainian Trumpeter” and “For Ukraine” newspaper they published information about sports clubs and Ukrainian “Sokił”<sup>41</sup>. In the subject of our interest, a special place among immigration camp press was kept by “The Sportsman” published in Strzałkowo. The newspaper, financed by YMCA, promoted the sport in Strzałkowo and other internment camps. A few articles were published in Russian. A magazine usually published news concerning various sports disciplines practised in camps (football, volleyball, basketball, wrestling, boxing and chess) but also other news, like this connected with possibilities of spending holidays by the interned people in the area of Strzałkowo<sup>42</sup>. Based the published accounts one can conclude that in Strzałowo and other camps other sports game, such as football volleyball and basketball were very popular.

<sup>37</sup> B. Wojciechowska, *Bolszewicy pod Strzałkowem...* [*The Bolsheviks near Strzałkowo...*] p. 144.

<sup>38</sup> S. Korboński, *Polonia Restituta. Wspomnienia z dwudziestolecia niepodległości 1918–1939* [*Polonia Restituta. Memories of twenty-year-long period of independence 1918–1939*], Prohibita, Warszawa 2014, p. 94.

<sup>39</sup> AP w Koninie, Starostwo Powiatowe Słupeckie, sygn. 84, Stowarzyszenia, związki, wiecje, korespondencja, 1922 r., k. 350, Statut Słupeckiego Klubu Sportowego “Rozwój” [National Archive in Konin, Słupca County Office, sign. 84, Associations, unions, meetings, correspondence of 1922, p. 350 of “Rozwój” Słupca Sport Club Statute

<sup>40</sup> E. Wiszka, *Prasa emigracji ukraińskiej...* [*Ukrainian immigration press...*], pp. 41–42.

<sup>41</sup> E. Wiszka, *Prasa obozowa żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Kaliszu i Szczypiornie w latach 1920–1924* [*Camp press of the Ukrainian People’s Republic army soldiers interned in Kalisz and Szczypiorno in the years 1920–1924*], “Rocznik Kaliski” [“Kalisz Yearbook”] 1996/1997, v. 26, p. 161, 166.

<sup>42</sup> I. Срібняк [I. Sribniak], *Національно-патріотична таспортивно-оздоровча...* [*National-patriotic and health...*].

## Conclusion

At the end of 1920, there came dozens of thousands of interned soldiers and civilians from Ukraine. Separated from their homeland, forced to stay in a foreign country in very difficult camp conditions they had to face the lack of food, clothes, agitation from Bolshevik authorities and what is more longing for their motherland. All this forced them to undertake activities which were to encourage their national, patriotic, health and sport aptitudes. It was schools, theatres, libraries, orchestras and camp newspapers that played the role. Different forms of encouragement mutually complemented one another. Physical activity played an important role. Apart from health-oriented influence, practising sport strengthened their fighting ability, stabilised their emotional state and integrated the community. Ukrainian people educated in (Ukrainian) camp schools and Polish schools participated in obligatory PE classes. They were initiated by the American YMCA organization and developed sport skills in many so far unknown sport disciplines (volleyball, basketball, jiu-jitsu). YMCA support enabled on-camp competition (sport festivals) and competition with Polish teams (football, volleyball, athletics). Ukrainian association "Sokił" and sports clubs of military units managed their sport activity. Football was the most popular discipline. The athletic level of Kalisz-Szczypiorno and Strzałkowo camp teams made it possible to play with footballers from other teams. Playing matches with Polish teams, however, integrated Ukrainian society and influenced positive reception by Polish society.

## Bibliography

### A. Sources

#### I. Archival sources

Central Military Archive in Warsaw:

II Division of the Main Military Staff (General) in years 1921–1939,  
Allied Ukrainian Army – Ministry of Military Affairs.

National Archive in Piotrków Trybunalski:

Piotrków County Office,

Exhibiton catalogue: Ukrainian traces in Piotrków area. Documents of resources of National Archive in Piotrków Trybunalski, PiotrkówTryb., 2018.

National Archive in Poznań

Education Authority of Poznań school region.

National Archive in Konin:

Słupca County Office.

## II. Printed sources

*Dziennik Urzędowy Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego z dnia 20 lutego 1929 r.* [Official Gazette of Local Education Authority of Łódź school region of February 20, 1929], no 2.

*Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej* [The first general census of the Republic of Poland], Warszawa 1928.

*Województwo łódzkie w XXX-leciu PRL* [The Province of Łódź in 30 years of Polish People's Republic (PRL)], Wojewódzki Urząd Statystyczny w Łodzi [Provincial Office of Statistics in Łódź], Łódź 1974.

## III. Online sources

Social Archives: [http://www.pwin.pl/Archiwistyka\\_spol/arch\\_spol.html](http://www.pwin.pl/Archiwistyka_spol/arch_spol.html)

## IV. Press

“Dziennik Kaliski” [„Kalisz Journal”] 1922, 1937

“Goniec Kaliski” [Kalisz Courier”] 1922

## B. Literature

Bandurka M., *Rozwój administracyjno-terytorialny powiatu kaliskiego oraz powiatów sąsiednich w XIX i XX wieku (do 1945 roku)* [Administrative and territorial development of Kaliski county and neighbouring counties in XIXth and XXth c. (since 1945)], “Rocznik Kaliski” [“Kalisz Yearbook”] 1976, v. 9, 1976, pp. 185–213.

Bandurka M., *Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego XIX i XX wieku*, [Administrative and territorial changes of Łódzkie voivodeship in XIXth and XXth century], PWN, Warszawa 1974.

Czerniak B., Czerniak R., *Obóz jeńców i internowanych pod Strzałkowem* [The camp of captives and the interned near Strzałkowo], Muzeum Regionalne w Słupcy [Regional Museum in Słupca], Słupca 2006.

Czerniak B., Czerniak R.M., *Obóz jeńców wojennych i internowanych pod Strzałkowem 1914–1918, 1919–1924*, [The camp of prisoners of war and the interned near Strzałkowo 1914–1918, 1919–1924], Wydawnictwo Kropka J.W. Śliwczyńscy, Strzałkowo 2013.

Humeniuk O., *Organizacje młodzieżowe w obozach dla internowanych z Armii Ukraińskiej Republiki Ludowej w Polsce* [Youth organizations in camps for the interned of Ukrainian People's Republic army in Poland], [in:] *Polska i Ukraina. Problemy i perspektywy* [Poland and Ukraine. Problems and perspectives], ed. M. Apollo, M. Krupska-Klimczak, University of Pedagogy, Kraków 2019.

Jarecki M., *Kartka z dziejów ukraińskiej emigracji w Kaliszu w połowie lat trzydziestych XX* [A page of Ukrainian immigration history in Kalisz in mid-

- thirties of 20th c.), "Gazeta Kaliska" ["Kalisz Journal"] 2004/2005, v. 30, pp. 101–112.
- Jaroszewski J., *Wychowanie fizyczne, higiena oraz sport szkolny w szkołach na terenie powiatu kaliskiego w latach 1918–1939* [Physical education, hygiene and sport in schools on the territory of Kaliski county in years 1918–1939], [in:] *Rola elit społecznych w ochronie dziedzictwa kulturowego w społecznościach lokalnych* [The role of social elites in the protection of cultural heritage in local communities], ed. S. Kowalska, Adam Mickiewicz University, Poznań 2010, pp. 37–56.
- Karpus Z., *Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924* [Russian and Ukrainian prisoners of war interned on the territory of Poland in years 1918–1924], Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997.
- Karpus Z., *Stanitsa Ukraińska w Kaliszu. Centrum ukraińskiego życia społeczno-wojskowego na emigracji w Polsce w latach 1924–1939* [Ukrainian Stanitsa in Kalisz. Ukrainian centre of social and military life on immigration in Poland in the years 1924–1939], [in:] *Na przełomie stuleci. Naród, kościół, państwo w XIX i XX wieku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ryszardowi Benderowi z okazji 65 rocznicy urodzin* [At the turn of centuries. Nation, church and country in the 19th and 20th c. Jubilee book dedicated to Professor Ryszard Bender on 65th birth anniversary], Lublin 1997, pp. 407–415.
- Kolańczyk A., *Internowani żołnierze armii UNR w Kaliszu 1920–1939* [The interned soldiers of Ukrainian People's Republic (UNR) army in Kalisz 1920–1939], Kalisz – Przemyśl – Lviv, 1995.
- Kolańczyk A., *Ukraińcy i ich życie w Kaliszu w latach 1920–1939* [Ukrainians and their life in Kalisz in years 1920–1939], [in:] *Kalisz miasto otwarte* [Kalisz – an open town], eds. K. Walczak, E. Andrysiak, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk [Kalisz Society of Friends of Learning], Kalisz 2006, pp. 80–95.
- Korboński S., *Polonia Restituta. Wspomnienia z dwudziestolecia niepodległości 1918–1939* [Polonia Restituta. Memories of twenty years' period of independence 1918–1939], Prohibita, Warszawa 2014.
- Наріжний С. [Narižnyj S.], *Українська еміграція культурна праця української еміграції між двома масовими війнами* [Ukrainian emigration cultural work of Ukrainian emigration between two world wars], Prague 1942.
- Olszewski W., *Jeńcy i internowani zmarli w obozie Strzałkowo w latach 1915–1921* [Captives and the interned who died in Strzałkowo camp in years 1915–1921], Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2012.
- Paszkievicz K., *Szkolnictwo i oświata wojsk Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Polsce w latach 1920–1924* [Schooling and education of Ukrainian Peoples' Republic soldiers interned in Poland in years 1920–

- 1924], [in:] *Polska i Ukraina [Poland and Ukraine]*, ed. Z. Karpus, W. Rezmer, E. Wiszka, Nicolaus Copernicus University, Toruń 1997, pp. 329–334.
- Roth A., *Ukraińcy w Kaliszu [Ukrainians in Kalisz]*, “Kalisia Nowa” 2007, No. 11–12, pp. 12–16.
- Roth A., *Obóz i Stanitsa ukraińska w Kaliszu po I wojnie światowej [A camp and Ukrainian Stanitsa in Kalisz after the Great War]*, “Kronika Wielkopolski” [“Chronicles of Wielkopolska”] 2000, no. 2, pp. 55–69.
- Rzepkowski A., *Skład narodowościowy, wyznaniowy i językowy ludności województwa łódzkiego w II Rzeczypospolitej [National, religious and language structure of the residents of the Province of Łódź in the second Republic of Poland]*, “Przegląd Nauk Historycznych” [“Przegląd Nauk Historycznych”] 2011, 10(2), pp. 133–153.
- Rzepkowski A., *Struktura społeczna mieszkańców województwa łódzkiego w świetle powszechnych spisów ludności w 1921 i 1931 r. [Social structure of residents of Łódzkie voivodeship in the light of general census in 1921 i 1931 r.]*, “Przegląd Nauk Historycznych” [“Review of Historical Sciences”] 2012, 11(1), pp. 25–42.
- Wiszka E., *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920–1939 [Ukrainian immigration press in Poland 1920–1939]*, Nicolaus Copernicus University, Toruń 2001.
- Wiszka E., *Stanitsa ukraińska w Kaliszu (1924–1939) [Ukrainian Stanitsa in Kalisz (1924–1939)]*, [in:] *Polska. Ukraina. Osadczuk [Poland. Ukraine. Osadczuk]*, ed. B. Berdychowska, O. Hnatiuk, M. Curie-Skłodowska University, Lublin 2007, p. 158–169.
- Wiszka E., *Prasa obozowa żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej internowanych w Kaliszu i Szczypiornie w latach 1920–1924 [Camp press of the Ukrainian People’s Republic army soldiers interned in Kalisz and Szczypiorno in the years 1920–1924]*, “Rocznik Kaliski” [“Kalisz Yearbook”], 1996/1997, v. 26, p. 153–168.
- Wojciechowska B., *Bolszewicy pod Strzałkowem [Bolsheviks near Strzałkowo]*, Poznań 2001.
- Данилович Д.П. [Danyłowycz P.D.], *Класичний волейбол – чинник фізичного і національного виховання молоді у світі [Klasyczny wolejbol – czynnik fizycznego i nacionalnego wychowannja mołodi u switi]* [Classic volleyball – an element of physical and national education of Young people in the world], Lviv 2013.
- Павленко М. [Pawlenko M.], *Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччині та Румунії: ставлення влади і умов перебування (1919–1924) [Ukrainijnski wijskowopolonieni i internowani u taborach Polski, Czechosłowaczczyny ta Rumuniji: stawlennjawlady i utowy perebywannja (1919–1924)]* [Ukrainian war captives and the inter-

- ned in camps of Poland, Czechoslovakia and Romania – authority relations and social conditions*], Kiev 1992.
- Сидоренко Н. [Sydorenko N.], *Національно-духовне самоствердження, ч. 2: Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919–1924)*, [*Nacjonalno-duchowne samostwierdzenie, cz. 2: Presa internowanych ukraińców ta cywilnoji emigracji (Czechija, Polska, Rumunija, Egipt, 1919–1924)*] [*National and spirituals acceptance, part 2: The press of the Internet Ukrainians and citizen immigration (Czech Republic, Poland, Romania, Egypt 1919–1924)*], Kiev 2000.
- Срібняк І. [Sribniak I.], “Несемо ми хрест... в терновім вінку колючих дровів...” (інтерновані вояки-українці в таборі Стшалково, Польща у 1922-1923 рр.), „Київські історичні студії: науковий журнал” (“*Nesemo my chrest... v ternowim winku koljucznych drotiv...*” (*internowani wojacy-ukrainci w tabori Stszalkowo, Polska u 1922–1923 rr.*)), “Kijowski historyczni studii: naukowyj żurnal” [“*We carry a cross... a thorny wreath of barbed wire...*” (*interned soldiers in camps in Strzalkowo, Poland in years 1922–1923*)] 2018, No 1(6), pp. 33–43.
- Срібняк І. [Sribniak I.], *Національно-патріотична та спортивно-оздоровча мобілізація воєцтва у таборі інтернованих військ УНР Сташково (Польща) у 1921-1922 рр.: Форми і методи, “Ідеологія Політика”* [*Nacjonalno-patriotyczna ta sportywno-ozdorowcza mobilizacja wojectwa u tabori internowanych vijisk UNR Staszkowo (Polsza) u 1921–1922 rr.: Formy i metody, “Ideologija i Polityka”*] [*National patriotic and health mobilization of soldiers in Ukrainian People’s Republic internment camp in Staszów (Poland) in years 1921–1922. Forms and methods, “Ideology and Politics”*] 2018, No 2(10), pp. 131–146.

---

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*.

### **Finansowanie**

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*.

**Funding**

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Physical activity of Ukrainian people interned in camps on the territory of the province of Łódź in the years 1920–1938*.

---



Mateusz ROZMIAREK\*

<https://orcid.org/0000-0002-5955-0790>

Adam SZABELSKI\*\*

<https://orcid.org/0000-0002-5601-9291>

## Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich

---

**Jak cytować [how to cite]:** Rozmiarek M., Szabelski A., *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” 2020, t. 3, nr 3, s. 41–54.

---

### The ethos of emigrant and Ferenc Puskás compared to other participants in the Olympic Games

#### Abstract

The emigrants ethos may be related to physical culture. On the pages of the history of sport or Olympism we can find examples of many athletes who, motivated by different goals, chose their native countries. One of them was the desire to succeed and win the sports championship. It turns out that during the first Olympic Games such a trend was noticeable, although the subsequent games also confirm it. The topic, which has caused many problems in the past, should be considered from the perspective of two levels, emigration before gaining the planned achievement, as well as the decision to leave after achieving major victories. Examples confirming both variants in this article might be on the one hand the numerous cases of participants of the first Olympic Games (what was shown on the example of athletes participating in the I, the II and the III Olympics), and on the other the biography of the outstanding Hungarian footballer Ferenc Puskás, who decided to emi-

---

\* dr, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Zakład Turystyki Sportowej; e-mail: rozmiarek@awf.poznan.pl

\*\* dr, Instytut Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka; e-mail: szabelskiadam@o2.pl

grate for many years because of the internal situation in his country, and not the desire to profit or gain greater fame.

**Keywords:** Olympic Games, Ferenc Puskás, ethos, emigrant, emigration.

## Streszczenie

Etos emigranta może być związany z kulturą fizyczną. Na kartach historii sportu czy olimpizmu odnaleźć można przykłady wielu sportowców, którzy, motywując się różnymi celami, wybywali ze swoich rodzimych krajów. Jednym z powodów była chęć osiągnięcia sukcesu i zdobycia mistrzostwa sportowego. Okazuje się, że już podczas pierwszych igrzysk olimpijskich zauważalny był taki trend, choć kolejne rozłożone w czasie rozgrywki także go potwierdzają. Temat ten, nastrożający w przeszłości licznymi problemami, należy jednak rozpatrywać z perspektywy dwóch płaszczyzn, emigracji przed uzyskaniem zaplanowanego dokonania, a także decyzji o wyjeździe po osiągnięciu najważniejszych zwycięstw. Przykładami potwierdzającymi oba warianty w niniejszym artykule mogą być z jednej strony liczne przypadki uczestników pierwszych igrzysk olimpijskich (co ukazano, dokonując charakterystyki sportowców biorących udział w Igrzyskach I, II oraz III Olimpiady), a z drugiej biografia wybitnego węgierskiego piłkarza Ferenc Puskása, który zdecydował się na wieloletnią emigrację ze względu na sytuację wewnętrzną w jego kraju, a nie chęć zysku czy zdobycia większej sławy.

**Słowa kluczowe:** igrzyska olimpijskie, Ferenc Puskás, etos, emigrant, emigracja.

## Wstęp

Wprawdzie definicji słowa *etos*, zarówno słownikowych, jak i specjalnie wytworzonych przez badaczy (w szczególności nauk humanistycznych i społecznych), na potrzeby rozpatrywania danego problemu w poruszanej tematyce jest niezwykle wiele, w niniejszej publikacji przyjęto jedno z najbardziej ogólnych znaczeń tego pojęcia, odwołujące się do etosu jako zespołu wzorów postępowania, wartości etycznych, norm, postaw czy obyczajów regulujących zachowanie danej społeczności i wskazujących wyraźnie na jej odmienność od pozostałych<sup>1</sup>. Choć wszystkie określenia odnoszą się do pewnej grupy osób, to *de facto* wystarczy przypomnieć historie poszczególnych jednostek, by dostrzec w ich postępowaniu cechy mogące odnosić się do innych. Czysty sens pojęcia *etos* nabiera dopiero pewnych komplikacji w przypadku zestawienia go z drugim określeniem. Takim może być na przykład *emigrant*, a rozpatrywanie etosu emigranta już na samym starcie powoduje częściowo zupełnie inną interpretację terminu. Emigrant bowiem to osoba dobrowolnie opuszczająca swoje miejsce zamieszkania w ojczystym kraju w celu osiedlenia się w innej miejscowości na terenie innego państwa. Geneza tego słowa wywodzi się z języka łacińskiego i oznacza ‘wyprowadzenie się’<sup>2</sup>. Z upływem lat jego zakres regularnie rozszerzano, a w tej chwili

---

<sup>1</sup> Z. Dziubiński, *Etos sportu w aksjologiczno-normatywnej perspektywie*, [w:] Z. Dziubiński, N. Organista (red.), *Kultura fizyczna a etos*, Warszawa 2019, s. 27.

<sup>2</sup> W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1967, s. 53.

najczęściej mówi się o stałym bądź nawet tymczasowym wyjeździe, wymuszonym przez konkretne okoliczności. Motywacje w momencie opuszczania swojego kraju mogą być bardzo zróżnicowane (na przykład polityczne, religijne, społeczne, rodzinne, zawodowe czy zarobkowe). Podczas każdorazowego rozpatrywania emigracji należy również brać pod uwagę okres historyczny, w jakim fiinalnie się ona odbywała.

Etos emigranta może być związany z kulturą fizyczną. Na kartach historii sportu czy olimpizmu niejednokrotnie mieliśmy do czynienia ze sportowcami, którzy wybywali ze swoich rodzimych krajów w celach edukacyjnych, treningowych lub rozwojowych. Pragnęli osiągnąć sukces bądź wymarzone mistrzostwo sportowe, a decyzja o wyjeździe była często w kontekście realizowanego celu niezwykle pomocna. Zatrzymując się w nurcie historii igrzysk olimpijskich, zauważalny jest szereg przykładów etosu emigranta już podczas pierwszych, ale także i kolejnych odrodzonych rozgrywek. Jak się jednak okazuje, nastęrczał on w przeszłości nie lada problemów. Dla zwizualizowania różnorodności przypadków dokonana poniżej analiza została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich ukaże przykłady sportowców mających za sobą epizod życia w postaci emigracji jeszcze przed występem na igrzyskach olimpijskich. Druga, skupiona na biografii Ferencza Puskása, przedstawi motywy emigracji po uzyskaniu olimpijskiego sukcesu.

## **Motywy emigracji wśród uczestników pierwszych igrzysk olimpijskich**

Igrzyska I Olimpiady w Atenach w 1896 roku pod pewnymi względami były bardzo nieszablonowe. Choć w skład olimpijskiej reprezentacji Bułgarii wchodziła czteroosobowa grupa gimnastyków z klubu sportowego Junak w postaci Panajota Belewa, Ilji Penczewa, Dimityra Iliewa oraz Charlesa Champauda, ostatecznie w samych zawodach udowodniony był udział wyłącznie tego ostatniego. Nie byłoby w tym nic dziwnego i teoretycznie możliwa do uznania jest sytuacja uczestnictwa zaledwie jednego sportowca, aczkolwiek Charles Champaud był z pochodzenia Szwajcarem, który zdecydował się na emigrację do Bułgarii i zamieszkanie w jej stolicy – Sofii, gdzie rozpoczął studia. Tam prawdopodobnie miał lepsze możliwości treningowe i planował pozostanie na stałe, gdyż podjął również pracę jako nauczyciel gimnastyki w sofijskim liceum. Podczas zawodów olimpijskich startował w trzech konkurencjach gimnastycznych: ćwiczeniach na koniu z łękami, poręczach oraz skoku przez konia. Międzynarodowi znawcy historii olimpizmu Bill Mallon oraz Ture Widlund uznają go mimo to za reprezentanta Szwajcarii<sup>3</sup>. Międzynarodowy Komitet Olimpijski (MKOl)

---

<sup>3</sup> B. Mallon, T. Widlund, *The 1896 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998, s. 75.

klasyfikuje natomiast sportowca jako zawodnika Bułgarii<sup>4</sup>. Jego losy skomplikowały więc dostępne mechanizmy powiązania go z jednym z państw i do dzisiejszego dnia pozostaje w tym aspekcie duża niewiadoma. Innym interesującym przykładem jest Dimitrios Kasdaglis, który do 2008 roku był błędnie znany pod imieniem Dionysos. Choć jego rodzina miała rosyjskie korzenie, istnieją dowody na brytyjskie obywatelstwo tenisisty, który urodził się w Salford w rodzinie kupców bawełnianych, osiedlonych na stałe w Wielkiej Brytanii w wyniku decyzji o emigracji z Egiptu. MKOl i oficjalny raport wymienia go jednak jako mieszkającego w Egipcie (dokąd udał się w 1895 roku w celach zawodowych) reprezentanta Grecji<sup>5</sup>. Kolejny olimpijczyk, zdobywca drugiego miejsca w trójskoku – Alexandre Tuffèri, urodził się i wychowywał w Grecji. W rzeczywistości był jednak Francuzem, którego życie warunkowane było decyzją rodziców, w szczególności ojca (także Francuza), o wychodźstwie. Lekkoatleta oficjalnie reprezentował Francję, chociaż na początku XX wieku przyjął greckie obywatelstwo i zmienił imię i nazwisko na Alexandros Touferis. Inny uczestnik, Anastasios Andreu, według niektórych źródeł jest podawany jako zawodnik reprezentujący Cypr, a Lowerdos oraz Dimitrios Tombrof byli rzekomo przedstawicielami Smyrny<sup>6</sup>. Wszystkie powyższe przykłady w dość szczegółowy sposób ukazują problemy dotyczące klasyfikacji państw bądź też uznawania narodowości, z którymi borykał się nie tylko MKOl, ale i odpowiedzialny za przebieg zawodów Komitet Organizacyjny Igrzysk Olimpijskich w Atenach. Emigracja – czy to bezpośrednio dokonana przez sportowców, czy też determinowana decyzjami rodziców – nie ułatwiała w żadnym wypadku uregulowania zaistniałych spraw. Z jednej strony dostrzegalny jest więc szereg niespójności, z drugiej zaś całkowite bagatelizowanie kwestii narodowości bądź obywatelstwa i położenie nacisku wyłącznie na sam udział uczestników w zawodach olimpijskich. Całość jest, niestety, bardzo trudna do kompleksowej weryfikacji, gdyż źródła pisane tamtego okresu w ogóle nie podejmowały omawianej tematyki, a fakt rozważania losów olimpijskich sportowców z końca XIX wieku uniemożliwia dotarcie do jakichkolwiek świadków czy też odbiorców rozgrywek.

Kolejne igrzyska olimpijskie powielały powyższe mechanizmy. Nie tylko emigracja, ale także wiele innych czynników spowodowało, że pod francuską flagą w trakcie Igrzysk II Olimpiady w Paryżu w 1900 roku brał udział między innymi Adolphe Klingelhoeffer z Brazylii czy też Francis Henriquez de Zubiría z Kolumbii. W brytyjskiej drużynie piłki wodnej występował natomiast urodzony w Fidżi i mający szwedzko-irlandzkie korzenie Victor Lindberg z Nowej Zelandii, a mistrz olimpijski i zwycięzca maratonu Michel Théato o swój medal wal-

<sup>4</sup> S.P. Lambros, N.G. Politis, T. Philemon, *The Olympic Games B.C. 776. – A.D. 1896., Part First, The Olympic Games in Ancient Times*, Ateny 1896, s. 200.

<sup>5</sup> P. de Coubertin, T. Philemon, N.G. Politis, Ch. Anninos, *The Olympic Games B.C. 776. – A.D. 1896., Part Two, The Olympic Games in 1896*, Ateny 1897, s. 101.

<sup>6</sup> B. Mallon, T. Widlund, *The 1896 Olympic Games...*, s. 74.

czył pod flagą Francji mimo urodzenia w Luksemburgu<sup>7</sup>. Występujący w barwach USA na Igrzyskach III Olimpiady w St. Louis w 1904 roku Frank Bizzoni miał włoskie korzenie, ale opuścił Włochy około 1898 roku w celu podjęcia pracy jako kelner w Bournemouth. Po pięciu latach spędzonych w Wielkiej Brytanii, w listopadzie 1903 roku wyemigrował do Nowego Jorku, gdzie mieszkał aż do śmierci (z wyjątkiem krótkiego powrotu do Włoch spowodowanego zawarciem związku małżeńskiego z Rosą Monteverdi w dniu 12 lipca 1906 roku w Mediolanie)<sup>8</sup>. W Kanadzie z kolei urodził się inny reprezentant Stanów Zjednoczonych – Robert „Bob” Fowler, który przybył do USA w 1898 roku i zamieszkał na stałe w Bostonie. Trzech kolejnych reprezentantów USA pochodziło z Norwegii – gimnastyk Bergin Nilsen oraz zdobywcy złotych medali olimpijskich zapaśnicy Karl „Charles” Ericksen i Bernhoff Hansen. Zarówno MKOl jak i Bill Mallon uznają ich jednak za Amerykanów, gdyż w statystykach wskazujących na zestawienie zdobytych medali Norwegia nie była w ogóle sklasyfikowana (z uwagi na fakt, iż oficjalnie w 1904 roku nie uczestniczyła)<sup>9</sup>. Źródła nie są również konsekwentne w odniesieniu do uznawanego za francuskiego lekkoatletę Alberta Corey’a. MKOl przypisuje zdobyty przez niego srebrny medal olimpijski w maratonie do dorobku medalowego Stanów Zjednoczonych, choć oficjalny raport rozgrywek klasyfikuje sportowca jako Francuza, aczkolwiek reprezentującego barwy klubowe Chicago Athletic Association<sup>10</sup>.

Z upływem czasu zawodników dotkniętych emigracją jeszcze przed występem na igrzyskach olimpijskich było coraz mniej. W trakcie Igrzysk IV Olimpiady w Londynie w 1908 roku oraz Igrzysk V Olimpiady w Sztokholmie w 1912 roku nie było aż tak jednoznacznych przykładów wychodźstwa wśród sportowców, jak w latach wcześniejszych. Historia igrzysk olimpijskich została nagle na kilka lat przerwana w 1914 roku, kiedy to wybuchła I wojna światowa i nie odbyły się zaplanowane w Berlinie w 1916 roku Igrzyska VI Olimpiady. W tym okresie nie tylko liczni sportowcy, ale i zwyczajni obywatele państw zaatakowanych przez agresorów decydowali się często na emigrację wywołaną czy to wprost wojną, prześladowaniami politycznymi bądź religijnymi, zagrożeniami represjami, czy także ograniczeniami cenzuralnymi lub zawodowymi. Głównym motywem była bowiem niemożność swobodnego życia w swoim rodzimym kraju, gdyż pozostanie w państwie objętym wojną mogłoby wiązać się nawet ze śmiercią, w szczególności dla osób stanowiących opozycję do nowego (często narzucanego przez agresorów) układu sił lub też walczących po drugiej stronie. Dokładnie te same czynniki odgrywały rolę podczas II wojny światowej, która była jesz-

<sup>7</sup> B. Mallon, *The 1900 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998, s. 22.

<sup>8</sup> E. Trifari, *Che sorpresa: Italia presente a tutti i Giochi*, „Gazzetta dello Sport”, 28.11.2008.

<sup>9</sup> B. Mallon, *The 1904 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998, s. 18.

<sup>10</sup> C.J.P. Lucas, *The Olympic Games 1904*, St. Louis 1905, s. 49.

cze dłuższym i bardziej wyniszczającym konfliktem od globalnej konfrontacji zbrojnej mającej miejsce dwadzieścia pięć lat wcześniej. Inaczej sprawa wyglądała po 1945 roku, a jednym z jej przykładów może być sportowa biografia Ferenc Puskása, mistrza olimpijskiego z Igrzysk XV Olimpiady w Helsinkach w 1952 roku.

## Ferenc Puskás: piłkarz, olimpijczyk, trener i... banita

Życie Ferenc Puskása przed emigracją wydawało się bajką. Urodzony 1 kwietnia 1927 roku<sup>11</sup> w ubogiej rodzinie robotniczej *Őcsi*<sup>12</sup>, jak go nazywano ze względu na posturę, dzięki piłce nożnej zdobył wszystko, o czym mógł tylko marzyć: sławę oraz uwielbienie tłumów, przyjaźń najważniejszych osób we wszechwładnej partii i godziwe warunki życia niedostępne innym rodakom ubożego, komunistycznego państwa.

Oficjalnie Ferenc Puskás nie był zawodowym sportowcem. W kraju, w którym obowiązującym modelem gospodarczym było centralne planowanie, także sport podlegał temu systemowi. Nie było więc mowy o oddolnym działaniu związków i stowarzyszeń sportowych. W 1949 roku na bazie małego robotniczego klubu sportowego Kispest utworzono Budapest Honvéd. Nowo powstała instytucja podlegała bezpośrednio Ministerstwu Obrony i była „oczkiem w głowie” ministra Mihálya Farkasa – jednego z najważniejszych członków partii komunistycznej i jednocześnie miłośnika piłki nożnej. Najlepsi sportowcy byli wcielani do wojska i kierowani „do służby” w Budapest Honvéd. Stąd też Puskása, ze względu na stopień wojskowy, nazywano „galopującym majorem”. Anegdota głosi, iż był on tylko raz na strzelnicy, gdyż był tak nieporadny, że w trosce o jego bezpieczeństwo nie wysłano go więcej na ćwiczenia wojskowe<sup>13</sup>.

Węgierska drużyna w latach 50. XX wieku była światowym gigantem. Pasma największych sukcesów rozpoczęło się Igrzyskami XV Olimpiady w Helsinkach w 1952 roku. Sportowcy węgierscy zdobyli 16 złotych medali, co w klasyfikacji ogólnej dało Węgrom trzecie miejsce. Piłka nożna była szczególnie ważna, gdyż komunistyczna wierchuszka zdawała sobie sprawę, że pierwsze miejsce drużyny piłkarskiej było najbardziej pożądanym sukcesem dla węgierskiej opinii publicznej. Udział w igrzyskach miał jeszcze jeden ważny element – ułatwiał wychodzenie Węgiei z politycznej izolacji i oddalenia od nich odium „ostatniego sojusznika Hitlera”<sup>14</sup>.

<sup>11</sup> Data urodzin piłkarza budzi pewne kontrowersje. 1 kwietnia został przez jego rodziców uznany za złą datę, ze względu na *Prima Aprilis*, w związku z tym w dokumentach miał on wpisany 2 kwietnia. Również sam Puskás wielokrotnie przedstawiał taką datę swoich urodzin. Zob.: Gy. Szöllösi, *Ferenc Puskás Najszynniejszy Węgier*, Kraków 2017, s. 8.

<sup>12</sup> *Őcsi* – węg. ‘młodszy brat/braciszek’. Zob.: J. Reychamnn, *Magyar-Lengyel Szótár*, Budapest 1980, s. 862.

<sup>13</sup> M. Andrzejewski, *Ferenc Puskás. Legenda futbolu*, Gdańsk 2013, s. 21–23.

<sup>14</sup> M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 32, 35.

Zespół, którego kapitanem był Ferenc Puskás, wygrał w eliminacjach 2 : 1 z Rumunią, a następnie pokonał 3 : 0 Włochy. W ćwierćfinale Węgrzy rozgromili zaś Turcję 7 : 1, a w półfinale 6 : 0 Szwecję. W finale piłkarze z nad Dunaju spotkali się z potężną ówczesną Jugosławią. Mecz był niezwykle trudny, jednak w 71 minucie pierwszego gola strzelił właśnie „galopujący major”. Ostatecznie piłkarze z nad Dunaju zakończyli spotkanie wynikiem 2 : 0 na swoją korzyść<sup>15</sup>. Tuż po rozgrywkach wracających sportowców witały wiwatujące tłumy. Igrzyska w Helsinkach otworzyły serię najsłynniejszych zwycięstw węgierskiego futbolu. „Złota jedenastka”, bo tak zaczęto ją nazywać, wygrywała mecz za meczem. 25 listopada 1953 roku doszło do spotkania na Wembley między Węgrami a Anglią, które zostało zapamiętane jako „mecz stulecia”. Zakończył się on wynikiem bardzo zaskakującym dla Wyspiarzy i wprawiającym w konsternację cały piłkarski świat. Węgrzy wygrali wynikiem 6 : 3. Katastrofa dla Anglików była tym większa, że nie przegrali oni na własnym boisku od kilkadziesiąt lat. Co więcej, mecz rewanżowy u Węgrów skończył się jeszcze gorszym wynikiem dla poddanych królowej, gdyż oddali tylko jeden celny strzał, gdy tymczasem mieszkańcy kraju nad Dunajem zdobyli aż 7 goli<sup>16</sup>.

Powinno się wydawać, że zdobycie II miejsca na Mistrzostwach Świata w Piłce Nożnej w 1954 roku również należy zaliczyć do sukcesów. Tymczasem porażkę z RFN w finale Węgrzy uznali za katastrofę. Przyzwyczajenie społeczeństwa do ciągłych zwycięstw sprawiło, iż „tylko drugie miejsce” stało się przyczyną pierwszych masowych i oddolnych manifestacji na Węgrzech. Wkrótce przerodziły się one w zamieszki, do stłumienia których zdecydowano użyć siły. W pewnym sensie była to zapowiedź późniejszych wydarzeń z 1956 roku<sup>17</sup>.

Kryzys zapoczątkowany w 1954 roku przez długie miesiące było trudno przezwyciężyć. Kibice stracili całkowicie zaufanie do swoich dotychczasowych idoli. Istotny był fakt, iż piłkarzom bacznie zaczęła przyglądać się partia komunistyczna, a to utrudniało dorabianie sobie na przemyśle towarów z krajów kapitalistycznych, co było ważną częścią dochodów sportowców. Również w samym zespole atmosfera wśród rywalizujących zawodników psuła morale. Ostatecznie kryzys po mistrzostwach świata udało się przełamać i aż do lutego 1956 roku „złota jedenastka” znowu schodziła z murawy niepokonana<sup>18</sup>.

Na Węgrzech, tak jak w całej Europie Środkowej po II wojnie światowej, rządziła partia komunistyczna w całości podporządkowana Moskwie. Liderem komunistów był Mátyás Rákosi, który w swoich rękach połączył najważniejsze funkcje partyjne i państwowe. Jego abstrakcyjne koncepcje gospodarcze, jak na przykład postawienie na rozwój przemysłu ciężkiego w tradycyjnie rolniczym

<sup>15</sup> Puskás (*Purczeld*) Ferenc (1927), <https://web.archive.org/web/20060104155708/>; <http://www.sportmuseum.hu/aranycsapat/labdarugo.php?id=10> [dostęp: 29.01.2020].

<sup>16</sup> G. Szöllösi, dz. cyt., s. 26–29.

<sup>17</sup> M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 61–73, 79–81.

<sup>18</sup> Tamże, s. 83–89.

kraju, na dodatek pozbawionym surowców naturalnych, doprowadziły do znacznego zubożenia ludności i ogromnego kryzysu gospodarczego. Jednocześnie reżim na Węgrzech był jednym z najcięższych w całym obozie socjalistycznym. Warto tylko zaznaczyć, że w 9-milionowym kraju w ciągu zaledwie trzech lat (od 1950 do 1953 roku) przed sądami skazano 387 tysięcy „wrogów ludu”. W wyniku odwilży po śmierci Józefa Stalina Mátyás Rákosi został częściowo odsunięty od władzy, a premierem mianowano Imrego Nagya, który starał się złagodzić dotychczasową politykę państwa. Wkrótce zyskał tym dość sporą sympatię znacznej części obywateli. Tymczasem Rákosi przeszedł do kontrofensywy i doprowadził do usunięcia Nagya z funkcji premiera i wydalenia go z partii<sup>19</sup>.

Wydarzenia najpierw w Poznaniu w czerwcu, a następnie już w całej Polsce w październiku 1956 roku, stały się inspiracją dla studentów Politechniki Budapesztańskiej, którzy 22 października ogłosili swoje postulaty zawarte w 16 punktach. Rano tekst został rozdany robotnikom w fabrykach. Do protestów wkrótce dołączyły inne uczelnie i szkoły, a także wiele zakładów produkcyjnych. Trzystutysięczny tłum zebrał się pod budynkiem parlamentu żądając wystąpienia Imrego Nagya. Jednocześnie Rákosi potępił w mediach protestujących, co wywołało ogromne oburzenie. Ludzie ruszyli pod budynek radia, żądając odczytania 16 punktów. Rozpoczęły się pierwsze walki, a część wojsk węgierskich dołączyła do protestujących. 25 października, przed parlamentem, wysłani przeciw Węgrom żołnierze Armii Czerwonej zaczęli bratać się z cywilami. Służby bezpieczeństwa otwały wtedy ogień, w wyniku czego zginęło około 300 osób. Walki przybrały na sile. 28 października do ZSRR uciekli najważniejsi działacze partii komunistycznej, a także zaczęły wycofywać się z Budapesztu oddziały radzieckie. Imre Nagy rozpoczął serię reform i zapowiedział dalszą liberalizację życia politycznego. Rozwiązano znieawidzone służby bezpieczeństwa, a także ogłoszono neutralność kraju i jego wystąpienie z Układu Warszawskiego. 4 listopada kilkanaście dywizji radzieckich rozpoczęło działania zbrojne przeciw powstańcom. Mimo bohaterkiej obrony większość zorganizowanych ośrodków oporu zostało zlikwidowanych do 10 lub 11 listopada. Z Węgier około 200 tysięcy ludzi uciekło przed prześladowaniami, a komuniści pod rządami Jánoša Kádára rozpoczęli krwawe represje<sup>20</sup>.

Podczas rewolucji Imre Nagy pozwolił drużynie Honvédu wraz z jej kapitanem na wyjazd z Węgier. Tymczasem Radio Wolna Europa podało nieprawdziwe informacje, że Ferenc Puskás zginął w czasie walk. Drużyna, nie wiedząc, co ma

<sup>19</sup> W. Felczak, *Historia Węgier*, Wrocław 1983, s. 372–375; C. Gati, *Stracone złudzenia. Moskwa, Waszyngton i Budapeszt wobec powstania węgierskiego 1956 roku*, Warszawa 2006, s. 47–57, 81–84; E. Czarnkowska, *Interwencja Związku Radzieckiego na Węgrzech w 1956 roku*, Toruń 2007, s. 47–50; B. Lomax, *Węgry 1956*, Warszawa 1986, s. 39–43.

<sup>20</sup> M. Horváth, *1956 – rozstrzelana rewolucja: walka zbrojna Węgrów z interwencją sowiecką*, Kraków 2006, s. 435–437; C. Gati, dz. cyt., s. 157–176; E. Czarnkowska, dz. cyt., s. 103–105, B. Lomax, dz. cyt., s. 68; A. Nawrocki, *Jak zamordowano Imrego Nagya?*, Warszawa 1990, s. 115–122.



czynić, zdecydowała się wyjechać na tournée po krajach Ameryki Południowej. Następnie Węgrzy wrócili do Europy, gdzie grali chociażby w Hiszpanii. W tym okresie „galopujący major” spotkał się ze swoją żoną i córką, którym szczęśliwie udało się przekroczyć granicę z Austrią. Członkowie Honvédu, dla których sytuacja była wciąż niewyjaśniona, w celu utrzymania się rozpoczęli rozgrywanie szeregu meczów towarzyskich za pieniądze w różnych krajach Europy Zachodniej. Wkrótce jednak władze komunistyczne, po opanowaniu sytuacji na Węgrzech, domagały się powrotu swoich piłkarzy. Drużyna podzieliła się na dwa (coraz bardziej skłócone) obozy. Część, którą reprezentował głównie József Bozsik, chciała powrotu do ojczyzny. Grupa skupiona wokół Puskása pragnęła jednak pozostać na Zachodzie. Negocjacje z Budapesztem cały czas się przeciągały. Ostatecznie zaś znaczna część piłkarzy wróciła nad Dunaj i Balaton<sup>21</sup>.

Jeszcze w lutym 1957 roku wydawać się mogło, że uczyni tak również Ferenc Puskás. Partia komunistyczna zamiast zachęt stosowała natomiast groźby. Zajęto na przykład cały majątek kapitana reprezentacji Węgier. Co więcej, jako żołnierz „galopujący major” mógł być skazany za dezercję. Obawy przed represjami i więzieniem zmusiły więc go wraz z kilkoma kolegami do pozostania na Zachodzie<sup>22</sup>. Spowodowało to natychmiastową reakcję władz. W przeciągu krótkiego okresu czasu *Őcsi* z bohatera mas stał się zdrajcą. Artykuły prasowe przedstawiały go w jak najgorszym świetle, raz jako przemytnika, a innym razem oskarżonego o związki z wymyślanymi aferami narkotykowymi. Miał być osobą, dla której ważne są tylko pieniądze, a nie etos sportowca. Wielu komentatorów twierdziło, że gdyby Puskás nie zaprzętał sobie głowy przemytem, zapewne Węgrzy wygraliby mistrzostwa w 1954 roku<sup>23</sup>.

Należy jednoznacznie wskazać, iż Ferenc Puskás nie był jedynym węgierskim sportowcem, który po stłumieniu rewolucji 1956 roku nie zdecydował się wrócić do domu. Po Igrzyskach XVI Olimpiady w Melbourne aż 45 z 175 zawodników wystąpiło o azyl polityczny. Jednym z nich był Ervin Zádor, który podczas meczu w piłkę wodną otrzymał cios w twarz od zawodnika radzieckiego. W wyniku uderzenia woda w basenie zabarwiła się na czerwono. Krew w wodzie stała się fizycznym symbolem tego meczu i jakby ostatnim akordem walk Węgrów z systemem komunistycznym podczas rewolucji 1956 roku. Wydarzenie to jest do dziś żywe w świadomości Węgrów<sup>24</sup>.

Sytuacja najstynniejszego niegdyś węgierskiego piłkarza, a wtedy już *de facto* banity, stawała się dramatyczna. Pozbawiony środków do życia tułał się

<sup>21</sup> M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 90–94.

<sup>22</sup> Tamże, s. 93–94.

<sup>23</sup> Tamże, s. 95–96; L. Pajor-Gyulai, *Agyonhallgatott legendák...*, 29.11.2006, [http://www.nemzetisport.hu/migralt\\_cikkok/20061129/agyonhallgatott\\_legendak/](http://www.nemzetisport.hu/migralt_cikkok/20061129/agyonhallgatott_legendak/) [dostęp: 27.01.2020].

<sup>24</sup> M. Rozniarek, A. Szabelski, *O węgierskiej krwi w wodzie, czyli konflikt Węgry – ZSRR a Letnie Igrzyska Olimpijskie w 1956 roku*, „Refleksje. Pismo naukowe studentów i doktorantów WNPiD UAM” 2016, nr 13, s. 123–138.

z jednego miejsca do drugiego. Znacząco pogorszył się jego stan zdrowia, wykryto u niego wrzód żołądka. Wkrótce też zaczął mocno przybierać na wadze. Co więcej, w wyniku działań władz w Budapeszcie, FIFA zawiesiła Puskása i nie mógł on brać udziału w żadnych rozgrywkach przez dwa lata. Wydawać się mogło, że był to już koniec jego kariery.

Tymczasem znalazł się klub piłkarski, który postanowił dać szansę emigrantowi. Santiago Bernabéu de Yeste – prezes Realu Madryt, wierzył, że skreślony przez wszystkich, otyły i już niemłody sportowiec może jeszcze odnosić triumfy. Sama Hiszpania, rządzona przez faszystowskiego dyktatora Franco, była natomiast krajem, gdzie komuniści nie mieli żadnych wpływów. To niewątpliwie wpływało na poczucie bezpieczeństwa węgierskiego emigranta<sup>25</sup>. *Őcsi* rozpoczął ciężki trening, próbując nadrobić stracone miesiące. W tym okresie potrafił wiele godzin biegać ubrany w kilka swetrów, aby zbić nadmierną wagę. Całkowicie odstawił alkohol i poddał się restrykcyjnej diecie. Jednocześnie cały czas spotykał się z kpinami, gdyż większość dziennikarzy sportowych w niewybredny sposób opisywało poczynania 31-letniego piłkarza<sup>26</sup>.

Dzięki swojej determinacji „galopujący major” wkrótce został członkiem pierwszego składu Realu Madryt. Nikt się wtedy nie spodziewał, że będzie grał on w drużynie „Królewskich” aż przez dziewięć lat. Z czynnym sportem piłkarz pożegnał się dopiero w 1967 roku. W tym czasie wielokrotnie miał możliwość pokazania swojego mistrzowskiego kunsztu i niejednokrotnie przyczynił się do największych tryumfów madryckiego klubu. Ogółem w lidze kraju na półwyspie iberyjskim wystąpił w 182 meczach, zdobywając aż 155 bramek. W 1958 roku emigrant znad Balatonu przyjął hiszpańskie obywatelstwo, choć nigdy nie wyrzekł się węgierskiego i wielokrotnie deklarował przywiązanie do swojej pierwszej ojczyzny. Kilukrotnie został on powołany do reprezentacji Hiszpanii<sup>27</sup>.

Tułacz Ferenc Puskás po zakończonej karierze piłkarza, już jako trener, znów ruszył w podróż. Najpierw wyjechał na krótko do Ameryki, lecz wkrótce wrócił na Stary Kontynent skuszony ofertą greckiego klubu Panathinaikos. Związany był z nim od 1970 do 1974 roku. W rozgrywkach pucharu Europy kierowany przez niego zespół dotarł do finału, co było niesamowitym i niespodziewanym sukcesem. Węgier przez krótki czas stał się niemal bohaterem narodowym w Atenach. Niestety, wkrótce okazało się, że klub zaczął ponosić liczne porażki. Emigrant opuścił Helladę w niesławie. Następnie droga „galopującego majora” w roli trenera wiodła dalej przez wiele krajów: Chile, Hiszpanię, Grecję, Egipt, Paragwaj, Australię, a nawet Arabię Saudyjską, niestety bez spektakularnych sukce-

<sup>25</sup> M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 101–103.

<sup>26</sup> Tamże, s. 105.

<sup>27</sup> *Puskás. Ferenc Puskás biro 1958–1967 Real Madrid CF*, <https://web.archive.org/web/20170108201954/>; <http://www.realmadrid.com/sobre-el-real-madrid/el-club/historia/jugadores-de-leyenda-futbol/ferenc-puskas-biro-2> [dostęp: 15.01.2020]; *Puskás Ferenc (1927–2006)*, <http://www.puskas.com/hu/eletrajz.html> [dostęp: 20.01.2020].

sów. Żadna z tych dróg nie wiodła zaś nad Balaton i Dunaj. Banita nie mógł przyjechać nawet na pogrzeb swojej matki, która zmarła w 1976 roku<sup>28</sup>.

W 1993 roku Puskás na krótko został trenerem reprezentacji narodowej Węgier. W końcu wygnaniec mógł wrócić do ojczyzny. Powrót był jednak słodkogorzki, gdyż drużyna nie odnosiła specjalnych sukcesów w tym okresie. Z drugiej strony posypały się dla Puskása zaszczyty i honory, o których nie mógł marzyć, gdy po 1956 zdecydował się opuścić ojczyznę. Mianowano go honorowym prezesem Honvédu oraz odznaczono przez Europejską Federację Piłkarską wyróżnieniem „napastnik stulecia”. W 2002 roku Stadionowi Narodowemu nadano jego imię. Jednocześnie słynny piłkarz coraz bardziej cierpiał z powodu choroby Alzheimera. Zmarł na zapalenie płuc w 2006 roku<sup>29</sup>.

Pogrzeb sportowca-emigranta stał się, niestety, przedmiotem politycznych targów. Ceremonia odbyła się ponad trzy tygodnie po jego śmierci, gdyż socjalistyczny premier Ferenc Gyurcsány chciał wykorzystać to wydarzenie do polepszenia swoich notowań. Działo się to niedługo po tym, gdy na spotkaniu partyjnym przyznał się, że jego partia oszukała społeczeństwo, co rozpoczęło serię zamieszek w Budapeszcie, do stłumienia których użyto brutalnej siły. Dlatego też znaczna część Węgrów zbojkotowała oficjalne uroczystości państwowe. Co więcej, sama rodzina zmarłego dystansowała się od ówczesnie rządzących, popierając raczej przedstawicieli opozycji<sup>30</sup>.

## Sportowiec – wieczny tułacz?

W czasach współczesnych jest czymś naturalnym, że sportowcy – chcąc rozwijać swoją karierę – często wybierają na miejsce swojej aktywności kluby zagraniczne. Wielu z nich przyjmuje następnie obce obywatelstwo, aby reprezentować na międzynarodowych zawodach swoje nowe ojczyzny. Zjawisko to wydaje się tak powszechne, że często nie wywołuje nawet żadnej refleksji. Tymczasem przykład Ferenc Puskása oraz innych olimpijczyków wymienionych w niniejszym artykule uzmysławia, iż jeszcze nie tak dawno wybór kariery za granicą nie był rzeczą aż tak oczywistą. Z tego względu temat ten wydaje się być niezwykle interesujący i godny podjęcia w dalszych badaniach, a powyższy artykuł

<sup>28</sup> M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 139–142.

<sup>29</sup> *Ferenc Puskas nie żyje*, 17.11.2006, <https://eurosport.interia.pl/pilka-nozna/news-ferenc-puskas-nie-zyje,nId,487052> [dostęp: 13.12.2019]; *Ferenc Puskas dies aged 79*, 17.11.2006, <https://www.theguardian.com/football/2006/nov/17/newsstory.sport6> [dostęp: 21.11.2019].

<sup>30</sup> *180 millióba kerül Puskás temetése*, 4.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk11.html> [dostęp: 29.01.2020]; *A rendszerváltás óta a szombati a hatodik nemzeti gyásznap*, 8.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk17.html> [dostęp: 29.01.2020]; *Bűcsű Puskástól a Kossuth téren, a stadionban, a Hősök terén és a Bazilikában*, 08.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk18.html> [dostęp: 29.01.2020].

może być ku temu przyczynkiem. W szczególności kasus piłkarza znad Dunaju i Balatonu jest ciekawym przykładem, gdyż za decyzją o wieloletniej emigracji stała sytuacja wewnętrzna jego kraju, a nie chęć zysku czy zdobycia większej sławy. Wydarzenia 1956 roku ukazują ponadto, jak bardzo polityka przekładała się (i nadal przekłada) na sport.

Sportowiec w świecie współczesnym nieodzownie jest więc związany z etosem emigranta. Podróżując od kraju do kraju nabywa wciąż nowe umiejętności, zdobywając cenne doświadczenie oraz osiągając niejednokrotnie swój wymarzony sukces. Jest w tym podobny do średniowiecznych rycerzy, którzy, szukając sławy, podróżowali od turnieju do turnieju. Niestety, takie jednostki często nie mogą znaleźć swojego miejsca na ziemi i zaznać szczęścia, są to bowiem osoby pochodzące zazwyczaj z krajów znajdujących się w trudnej sytuacji gospodarczo-politycznej. Emigrant Ferenc Puskás w swoim życiorysie łączył oba te typy. Los to wielokrotnie go wywyższał, to znowu poniżał. Być może jednak tak właśnie ma być, gdyż prawdziwy sportowiec musi zaznać zarówno smaku zwycięstwa, jak i goryczy porażki.

## Bibliografia

### A. Źródła

#### I. Źródła drukowane

Coubertin P., Philemon T., Politis N.G., Anninos Ch., *The Olympic Games B.C. 776. – A.D. 1896., Part Two, The Olympic Games in 1896*, Athens 1897.

Lambros S.P., Politis N.G., Philemon T., *The Olympic Games B.C. 776. – A.D. 1896., Part First, The Olympic Games in Ancient Times*, Athens 1896.

Lucas C.J.P., *The Olympic Games 1904*, St. Louis 1905.

#### II. Źródła internetowe

*180 millióba kerül Puskás temetése*, 4.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk11.html> [dostęp: 29.01.2020].

*A rendszerváltás óta a szombati a hatodik nemzeti gyásznap*, 8.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk17.html> [dostęp: 29.01.2020].

*Búcsú Puskástól a Kossuth téren, a stadionban, a Hősök terén és a Bazilikában*, 8.12.2006, <http://www.puskasferenc.hu/hu/cikk18.html> [dostęp: 29.01.2020].

*Ferenc Puskas dies aged 79*, 17.11.2006, <https://www.theguardian.com/football/2006/nov/17/newsstory.sport6> [dostęp: 21.11.2019].

*Ferenc Puskas nie żyje*, 17.11.2006, <https://eurosport.interia.pl/pilka-nozna/news-ferenc-puskas-nie-zyje,nId,487052> [dostęp: 13.12.2019].

- Pajor-Gyulai L., *Agyonhallgatott legendák...*, 29.11.2006, [http://www.nemzeti-sport.hu/migralt\\_cikkek/20061129/agyonhallgatott\\_legendak/](http://www.nemzeti-sport.hu/migralt_cikkek/20061129/agyonhallgatott_legendak/) [dostęp: 27.01.2020].
- Puskás. *Ferenc Puskás biro 1958-1967 Real Madrid CF*, <https://web.archive.org/web/20170108201954/>, <http://www.realmadrid.com/sobre-el-real-madrid/el-club/historia/jugadores-de-leyenda-futbol/ferenc-puskas-biro-2> [dostęp: 15.01.2020].
- Puskás Ferenc (1927–2006)*, <http://www.puskas.com/hu/eletrajz.html> [dostęp: 20.01.2020].
- Puskás (Purczeld) Ferenc (1927)*, <https://web.archive.org/web/20060104155708/>; <http://www.sportmuseum.hu/aranycsapat/labdarugo.php?id=10> [dostęp: 29.01.2020].

## B. Literatura

- Andrzejewski M., *Ferenc Puskás. Legenda futbolu*, Gdańsk 2013.
- Czarnkowska E., *Interwencja Związku Radzieckiego na Węgrzech w 1956 roku*, Toruń 2007.
- Dziubiński Z., *Etos sportu w aksjologiczno-normatywnej perspektywie*, [w:] Dziubiński Z., Organista N. (red.), *Kultura fizyczna a etos*, Warszawa 2019, s. 27–53.
- Felczak W., *Historia Węgier*, Wrocław 1983.
- Gati C., *Stracone zbudzenia. Moskwa, Waszyngton i Budapeszt wobec powstania węgierskiego 1956 roku*, Warszawa 2006.
- Horváth M., *1956 – rozstrzelana rewolucja: walka zbrojna Węgrów z interwencją sowiecką*, Kraków 2006.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1967.
- Lomax B., *Węgry 1956*, Warszawa 1986.
- Mallon B., *The 1900 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998.
- Mallon B., *The 1904 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998.
- Mallon B., Widlund T., *The 1896 Olympic Games. Results for All Competitors in All Events, with Commentary*, Jefferson – London 1998.
- Nawrocki A., *Jak zamordowano Imrego Nagya?*, Warszawa 1990.
- Reychamnn J., *Magyar-Lengyel Szótar*, Budapest 1980.
- Rozmiarnek M., Szabelski A., *O węgierskiej krwi w wodzie, czyli konflikt Węgry – ZSRR a Letnie Igrzyska Olimpijskie w 1956 roku*, „Refleksje. Pismo naukowe studentów i doktorantów WNPiD UAM” 2016, nr 13, s. 123–138.
- Szöllösi G., *Ferenc Puskás: najsłynniejszy Węgier*, Kraków – Warszawa 2017.
- Trifari E., *Che sorpresa: Italia presente a tutti i Giochi*, „Gazzetta dello Sport”, 28.11.2008.

---

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*.

### **Finansowanie**

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*.

### **Funding**

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Etos emigranta a Ferenc Puskás na tle innych uczestników igrzysk olimpijskich*.

---

**CZĘŚĆ II**  
**TEORIA I METODYKA**  
**WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I SPORTU**





Władimir PASICZNIK\*

<https://orcid.org/0000-0003-0001-4480>

## Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)

---

**Jak cytować [how to cite]:** Pasicznik W. (2020): *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*. Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe, 3, 3, p. 57–67.

---

### Wychowanie fizyczne uczniów szkół ogólnokształcących na Ukrainie (wybrane aspekty)

#### Streszczenie

W procesie organizacji wychowania fizycznego w szkołach Ukrainy w latach 90. XX w. i początku XXI wieku występowało wiele różnych problemów: niedocenywanie przez kierownictwo poszczególnych szkół wagi wychowania fizycznego w procesie dydaktyczno-wychowawczym; niedostateczne uwzględnianie zainteresowań uczniów wybranymi formami ćwiczeń; brak indywidualizowania pracy z uczniem, które by uwzględniało jego realny poziom sprawności ruchowej oraz gotowości do wykonania poszczególnych ćwiczeń; niski poziom inwestowania przez władze oświatowe i samorządowe w rozbudowę infrastruktury sportowej, tj. tworzenie boisk sportowych, basenów oraz zaopatrzenie szkół w sprzęt sportowy; brak koordynacji we współpracy szkół z rodzicami uczniów, z instytucjami państwowymi i samorządowymi w zakresie popularyzacji wychowania fizycznego i zdrowego stylu życia. Sytuacja zdrowotna dzieci i młodzieży na Ukrainie na początku XXI wieku była niezadowolająca. Analiza literatury pedagogicznej i specjalistycznej, dotyczącej działań naprawczych w systemie edukacji przedszkolnej i szkolnej w zakresie wychowania fizycznego na Ukrainie, pokazuje, iż najczęściej głównym kierunkiem zmian jest doskonalenie metod i form prowadzenia lekcji wychowania fizycznego oraz działań w zakresie popularyzacji rekre-

---

\* dr hab. prof. UJK, Jan Kochanowski University in Kielce Branch in Piotrków Trybunalski, Institute of Pedagogy, e-mail: [wpasicznik@ujk.edu.pl](mailto:wpasicznik@ujk.edu.pl)

acji sportowej w czasie wolnym od zajęć oraz dostosowanie tych rozwiązań do współczesnych wymagań programów nauczania tego przedmiotu w szkole.

**Słowa kluczowe:** wychowanie fizyczne, szkoła, uczniowie, program nauczania, oświata.

## Abstract

There were many different problems in the organisational process of physical education in schools of Ukraine in the 1990s and at the beginning of the 21st century, such as: underestimation of the importance of physical education in the didactic and educational process by managers of individual schools, insufficient consideration of students' interests in selected forms of exercise; lack of individualisation of work with a student, taking into account their real level of mobility and readiness to perform particular exercises; low level of investment in the development of sports facilities by educational and local authorities, i.e. creating sports fields, swimming pools and supplying schools with sports equipment; lack of coordination in the cooperation of schools with students' parents or with state and local government institutions in the field of popularising physical education and a healthy lifestyle. The Ukrainian children and young people's health situation at the beginning of the 21st century was unsatisfactory. The analysis of pedagogical and specialist literature regarding remedial actions in the pre-school and school education system in physical education in Ukraine shows that most often the main direction of changes is the improvement of methods and forms of conducting physical education lessons as well as activities in the field of popularising sport recreation in the free time and adapting these solutions to contemporary curriculum requirements of this subject at school.

**Keywords:** physical education, school, students, curriculum, education.

## Introduction

The problems of modern physical education of schoolchildren and young people in Ukraine were discussed in the works of many Ukrainian scientists, including E.S. Vilchkovskoho, A.V. Tsosia, B. M. Shyiana, O.D. Dubohai, L.V. Volkova, T.Y. Krutsevych, O.S. Kutsa, N.V. Moskalenko and many others [19]. Ukrainian theoretical thought in the field of physical education and sports recreation of children and adolescents has a rich tradition and is based on both theoretical and empirical literature. Modern scientists continue the research process in this field, and the level of their work is not inferior to the best European and world models in this field. At the same time it is worth noting that in the Ukrainian educational reality there was often a discrepancy between the developed theoretical assumptions based on large-scale research and their implementation in real conditions of school functioning, which was influenced by both objective and subjective factors.

The purpose of this article is based on a review of the literature to conduct an analysis and assessment of the current state of physical education in general secondary schools of Ukraine.

The research was carried out using such methods as: comparative analysis, document analysis and internal analysis of the text.

## **Results and discussion**

In the process of organizing physical education in Ukrainian schools in the 1990s and at the beginning of the 21st century, there were many difficulties, namely: underestimation of the importance of physical education in the didactic and educational process by the management of individual schools; insufficient consideration of students' interests in certain forms of exercise; lack of an individual approach to students that would take into account the real level of their mobility and their readiness to perform particular exercises; low level of funding from the education and local authorities to create sports fields, swimming pools and supply schools with sports equipment (only 0.4% of the schools had their own swimming pools, and 26% of the schools, mostly rural, did not have their own gyms at all); lack of coordination in the cooperation of schools with parents of their students, state and local government institutions in popularising physical education and a healthy lifestyle [20].

The facilities to conduct physical education classes at school were in a critical condition, especially in rural schools. For 53 rural schools there was only one stadium, for 25 – one gym. A large proportion of sports facilities and school fields required immediate renovation. According to Y. Kostiuk, V. Kudelko, only 7.3% of all sport coaches worked in rural schools nationwide. Only 5.4% of the total number of students from rural schools participated in sports training in their free time [13]. School management did not always take into account that in the organisation of physical education and sports recreation in the countryside, aspects such as the role of the family and of the distance from large agglomerations as well as regional traditions and the involvement of rural children and young people in helping parents run a farm played an important role [14].

The state of health of school children in Ukraine at the beginning of the 21st century was not at an adequate level. Among young schoolchildren, the rates of morbidity and post-morbid complications increased, which often led to serious damage to their health. Due to a great deal of negligence in health policy issues, 43% of all students suffered from various chronic diseases, and 63% had posture defects; 33% of high school graduates struggled with serious health problems [20]. Morbidity among schoolchildren increased by 26.8% compared to the end of the 1980s. Such highly disturbing data demonstrated some unfavourable conditions for organising the process of teaching physical education at school [10]. Within ten years (1990–2000) the number of children and young people attending sports clubs and extra sports classes decreased by 620,000 people [6].

The results of research carried out in Ukrainian general schools showed that students were overloaded not so much by too much content in the core curricula, but rather by the lack of physical activity. This caused the formation of Chronic Fatigue Syndrome: pupils' eyesight deteriorated, their ability to learn clearly decreased [21]. Information overload and stressful situations required a significant

effort from the students' body, and this, together with other factors (low level of physical activity, bad eating habits) led first to adverse functional changes of the body, and later, to the formation of pathological conditions. At the same time, the tendency of various injuries among students intensified in schools, especially during breaks between lessons, during physical education classes and extra sports classes [2].

According to V.I. Yezersko, in the physical education at school during that period, there were a number of contradictions: between the real state of physical education at school and social requirements; between the needs and aspirations of students and the style of conducting classes by teachers; between the aspirations of students and teachers of physical education and the stereotypes functioning among the headmasters of some schools about physical education and sport recreation [11]. Despite the efforts and attempts made to remedy the situation related to physical education in Ukraine, many problems still remain.

In the first decade of the 21st century, excessive "sport promoting" took place in physical education lessons (especially in grades 5–9), which often prevented less physically able students from participating actively in classes. One of the basic motivations of participation in physical education classes for most students of grades 5–7 was the achievement of high fitness and sports results, hence the lessons during the teaching period were dominated by methods promoting sports competition in the first place. It was rarely taken into account that in the next years of schooling, interest in sport competition among students decreased significantly in favour of methods promoting pro-health and recreational attitudes in physical education [2].

During the first decade of the twentieth century, despite attempts to introduce significant changes, physical education curricula duplicated the curriculum content of the 1990s. The differences were only in the criteria for assessing students and in increasing the hours of football teaching at all stages of school education (a visible growth in this case, especially in the curriculum of 2004). According to I.V. Bakiko, in most school curricula, too little space was devoted to the health-promoting activities of teachers [1].

The role and importance of Olympic education and the correlation of these contents with the objectives and tasks of physical education at school were not fully recognized. Physical education curricula included the content of the Olympic education (as an educational "path"), but to a very limited extent. As V.P. Yukhymuk points out, 58.9% of the PE teachers believed that the Olympic education could significantly contribute to increasing motivation among students to get engaged in physical activity, and 41.1% of the teachers were of the opinion that these activities could be effectively implemented provided that teachers were supplied with appropriate methodological literature, the teaching hours were increased and the entire Olympic Education module was introduced to the curricula. V. P. Yukhymuk notes that most teachers informed their students about the Olympics irregularly and occasionally [12].

Another, not fully used area in physical education of children was swimming. This was not due to a lack of recognition of the role and importance of this discipline for improving the health of schoolchildren, but for objective reasons. Swimming lessons for most students of Ukrainian schools are often not possible due to the lack of swimming pools, not only in the school itself, but also in a given region or city. As a result, children not only are unable to swim, but also they are unable to keep properly afloat. According to research by O.V. Solohub, the rate of older students who are unable to swim is 20–30%, while of younger students over 50%. During the school period, only a small proportion of students master basic swimming techniques. As O.V. Solohub points out, the low level of swimming lessons at school results not only from the lack of adequate facilities, but also often due to the low level of physical fitness of the students themselves and their state of readiness to master swimming lessons [16].

Among physical education teachers, competences are crucial to properly assess the level of mobility and health of students and conduct pedagogical diagnosis (educational achievements, learning progress, behaviour, relationships with other teachers and students). According to the data obtained by H.O. Hatsa, among physical education teachers 93.6% of them confirmed having competence in both diagnosing the mobility level of students and their health, while only 36.8% of respondents had a competence in the field of pedagogical diagnosis, which indicates some disregard by some of the PE teachers of significance of this type of assessment determining the educational progress of students [10].

A positive solution applied in the physical education curriculum at the beginning of the 21<sup>st</sup> century, compared to the 1990s, was to increase the number of hours during which the teacher teaches team gaming techniques. Team games have been enjoyed and still are by a great deal of students in Ukraine, and, actually, students of all ages. In 2005–2006, the average time spent on teaching team games in general secondary school curricula was 23.1 hours, or 22% of curriculum content (at the end of the 1990s, this rate was just over 9%). The test results by I.V. Bakiko regarding the organisation and conduct of physical education classes conducted in the Volyn Oblast among physical education teachers, students and parents show their attitude to the then physical education at school. According to most teachers, the main goal of physical education at school is to improve the health of school children and adolescents. According to teachers, the core curriculum in this subject should be: football, basketball, volleyball, athletics, gymnastics, swimming, mobility games and activities, cross-country running, tourism, chess. Over 85% of teachers were supporters of original teaching curricula. According to 93.94% of parents, PE should be compulsory; 60% of them were convinced of the need to conduct three physical education lessons per week, and 20% – every day. The greatest interest in physical education classes was observed among students of schools with extensive sports facilities and having access to the pool. The obtained results suggest a very positive perception of the

role of physical education in school, but it is closely related to the proper organisation of classes, school sports facilities, properly developed curricula taking into account regional sports traditions [11].

The important role of physical education and sport recreation of school children and young people in Ukraine is indicated by the legal acts in force there, namely: the State National Program “Education – Ukraine in the 21<sup>st</sup> Century [8], Secondary Education State Standard [9], Resolution “On physical culture and sport” [17], and others, in which it was noted that physical education is an important factor in a healthy lifestyle, diseases prevention, organising leisure time and individual comprehensive development. In Ukraine, the State Program “Health – 2020” and the concept “New School of Ukraine” (2016) are also being implemented, which confirms that the educational authorities have perceived and still perceive the problems in the area of broadly understood physical education and sports recreation in the country.

Despite significant socio-economic difficulties, the state runs a number of projects and campaigns aimed at improving the situation in physical education at school, as well as the state of health of students, including: Summer Youth Sports Games of Ukraine; School Spartakiads; Youth Sports Competition “Starts of Hope”; “Future Olympian” School Children and Youth Competition; School Spartakiads “Believe in Yourself” for children with disabilities; School Competition “Olympic Stork”, “Olympic Week”. They are organised by the Ministry of Education and Science and the Ministry of Youth and Sport of Ukraine, as well as local authorities, often in cooperation with the Olympic Committee of Ukraine [19].

A social project for the promotion of physical education and sport of school children entitled: “Open football lessons” initiated by the Football Association of Ukraine is believed to be very promising. It provides for a whole series of projects: organisation of school events, tournaments and sporting competitions for students of all ages – from elementary classes to high school seniors. For teachers, on the other hand, there will be organised cyclical competitions in the “Teacher of the Year” category and for the best innovative lesson in physical education.

One of the pillars of school physical education is football. As early as in 2001, the then Ministry of Education of Ukraine concluded an agreement with the Football Federation of Ukraine to introduce one hour of football in schools as part of three hours of physical education classes, i.e. from the 105 hours of physical education teaching then in force, 34 hours were devoted to lessons with elements of football, and this concerned all stages of school education (previously, a number of 8 lessons with elements of football were conducted in grades 5–9 only). Physical education classes with elements of football were to take place in the most optimal conditions, i.e. early autumn and spring. However, the implementation of this solution encountered difficulties: many schools lacked adequate facilities to conduct football classes. The assumptions of the Ministry of Education, which were in fact very interesting, were in many cases hindered by the improper or-

ganisation of classes or financial problems. Despite this, impressive successes were also achieved: in popular in Ukraine football school competitions organised as part of the “Leather Ball” project for 11–13 year-olds, over 600,000 students took part in 2005 [3].

Current physical education teaching agenda in general schools provide for 3 hours per week in grades 5–9; 2 hours in grades 10–11 and 5 hours in sport- or military-and-sport-oriented grades 10–11. When developing curricula, each school should take into account the climate conditions of a given region, the physical education and sports recreation infrastructure and facilities of the school as well as the level of sports qualifications of physical education teachers. The new curricula also propose to take into account the cultural specificity of the region and the conditions of local didactic and educational activities at school. Contemporary Ukrainian scientific and methodical literature, however, lacks a uniform position regarding the development of new curricula in physical education. There are ongoing discussions on the content of the curriculum in the context of the criteria for assessment and determining annual grades and methods for checking students’ achievement.

In 2017, the Ministry of Education and Science of Ukraine adopted a new curriculum in physical education for students of general school grades 5–9. Teaching modules create a new curriculum. In addition to the modules in force, teachers can create their own – optional (by sport discipline). Not fewer than 18 hours are allocated to the implementation of each optional module. The criteria for launching this module are: school sports facilities, regional sports traditions, the level of specialist qualifications or trainer and instructor qualifications of physical education teachers as well as the interest of students themselves. The new curriculum is intended to offer more attractive classes for students, and raise the level of physical education teaching at schools [15].

In upper secondary education in general schools (equivalent to a Polish high school), students also have the option to choose the main subjects, including physical education (sport-oriented). In 2017, only 3.5% of all students chose this subject. One of the reasons for this is that few schools are able to offer this type of teaching profile due to the lack of compliance with the requirements for conducting classes of this type, such as, lack of proper sports facilities. Other reasons were: lack of suitably qualified teachers and trainers in individual sports; low level of physical fitness of some older students, and, as a consequence, low level of adolescents motivation to practice professions related to physical education and sport in the future. The most popular among the students were team games (such as: football, basketball, volleyball and handball) – 53.6%; swimming (5.6%), athletics (4.2%) [7].

On average, two physical education teachers are employed in Ukrainian schools, of which 85% are usually graduates of physical education academies, faculties of physical education at universities, including pedagogical universities,

and 15% of teachers have the right to conduct lessons in physical education at school obtained at post-graduate studies and also teach another school subject [5]. These proportions positively demonstrate the level of teachers' qualifications in the perspective of modernising lessons in physical education in Ukraine and adapting it to the best European solutions in this educational area. We should also emphasise that contemporary general schools are financed from the state budget (40–45%) and from the budget of local self-government authorities (55–60%), which definitely favours a more flexible school education management system at the regional and local level.

The analysis of pedagogical and specialist literature on corrective actions in the pre-school and school physical education system in Ukraine shows that most often the main direction of changes is the improvement of methods and forms of conducting physical education lessons as well as activities in the field of popularising sport recreation in the free time, as well as adapting these solutions to contemporary curriculum requirements of this subject at school. Important elements of raising the level of physical education classes at school are also improving the student assessment system and promoting a healthy lifestyle.

Numerous studies conducted in Ukraine (E.S. Vilchkovskij, N.F. Denisenko, V.R. Pasichnyk, A.V. Tsos) show a noticeable reduction in the level of physical activity of children after starting school. Physical education lessons alone, according to the researchers, are not able to compensate for the motor deficit of students. The solution to this problem is to increase the physical activity of school children and adolescents during extracurricular activities. Sports clubs at schools, especially sports games (basketball, volleyball, football) play an important role. Of many sports, team games are the most popular among students. It is no coincidence that in most countries of the world these disciplines have been included in school curricula of physical education. Modern curricula should also include effective mechanisms enabling the practical implementation of curriculum tasks based on the individualisation of the teaching process, taking into account the criteria of student age, health, physical preparation and interests. At the same time, lessons should remain the primary form of physical education for students and they should not be replaced by other forms of physical education organisation [19].

According to E.S. Vilchkovskoho, O.S. Kutsa, and O.P. Shvets, outdoor classes should play an important role in developing students' mobility. According to these scientists, if the schools were able to organise daily outdoor exercise during long breaks for students, the health effect would be higher than in case of 2–3 hours of compulsory physical education classes per week. In addition, these exercises would be spontaneous, and so could better meet the interest of students in physical activity. In this case, the duration of such an "active break" would be 45 minutes, which would require reorganisation of the school teaching process, but the achieved health effect would level out other difficulties in implementing school curricula, because students' health is paramount [20]. At the same time, it



is important to precisely plan the schedule of these activities (for example, for younger students, “periods of physical activity” could be after the second lesson, for older students – after the end of the third lesson). However, according to L. Volkova, N. Zakhoshy, O. Malimona the right conditions for students to participate in extracurricular sport trainings (minimum 2–3 hours a week) need to be maintained [18].

## Conclusions

The physical education system in school education in Ukraine has been struggling with many problems for years. Educational authorities have repeatedly taken and are taking action to improve the situation. The documents prepared by the educational authorities are of strategic nature and are adapted to the European standards in this field. The disadvantage is that the attempts to change the situation usually remain only in the theoretical sphere. The obstacles are budget problems, lack of coordination of cooperation between individual departments and educational institutions and socio-economic instability, which significantly complicates the development of the educational system in this country and contributes to instability in the functioning of families, including in the field of physical education and sports recreation for school children and young people. At the same time, it should be noted that the undoubtedly high level of theoretical thought in the field of physical education and the desire of educational authorities to adapt to the European and world standards in this field show the consequences of implementing measures contributing to the modernisation of physical education in Ukrainian schools.

## Bibliography

- [1] Bakiko I.V. (2007): *Poiednannnia bazovoi i variatyvnoi chastyny prohtram z fizchnoi kultury shkolariv*. Autoreferat na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu. Lviv, pp. 7–13.
- [2] Bekhverhnia H. (2003): *Formuvannia motyvatsii do samodoskonalenia uch-niv zahalnoosvitnukh shkil zasobami fizychnykh kultury i sportu*. Uman, p. 50.
- [3] Bibikov Y.M. (2017): *Do pytanja pro vplyv futbolu na rukhovu aktynist ditei molodschoho viku*. *Molodyi Vchenyi*, 4 (44), pp. 42–45.
- [4] Bulatova M.M., Usachov Y.A. (2008): *Suchasni fizkulturno-ozdovchi tekhnologii u fizychnomu vykhovanni, Suchasni fizkulturno-ozdorovchi tekhnologii u fizychnomu vykhovanni*. [in:] Krutcevych (ed.): *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia*. Olimpijska literatura. Kiyev, p. 120.

- [5] Ctolitenko Y.V. (2013): *Fizychnne vykhovannia uchniv 1–11 klasiv u protsesi zaniattia futbolom*. Kyiv, p. 304.
- [6] Dobrynskyj V.S. (2000): *Reitynhova otsinka fizychnoi pidhotovlenosti yak zasib pidvyshchenia motyvatsii do systematychnykh zaniat fizychnoiu kulturoiu, Avtoreferat dysertatsii na zdobytta naukovooho stupenia kandydata nauk z fizychnoho vykhovannia i sportu*. Lutsk, p. 19.
- [7] Domina N. (2017): *Stan orhanizatsii profilnoho navchannia fizychnoi kultury starshoklanykiv u suchasni shkoli*. Visnyk Chernihivskoho Natsionalnoho pedahohichnoho uniwersytetu, Seria: Pedahohichni Nauky, 134, pp. 25–28.
- [8] *Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita – Ukraina XXI stolittia”*. Veselka. Kiyv 1994, p. 62.
- [9] *Derzhavny standard bazovoi povnoi i serednoi osvity*. Informatsyniy Zbirnyk Ministerstva Osvity i Nauki, Ukrainy (spectsvypusk), 1–2, 2004, p. 64.
- [10] Hats H.O. (2010): *Realizatsiia pedahohichnoi dahnostyky o protsesi navchannia uczniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. Metodychni rekomendacii*. Lutsk, p. 9.
- [11] Iezerskyj V.I. (2007): *Realizatsiia osvitnoi spravnosti urokiv fizychnoi kultury u vykhovanni v uchniv interesu do zaniat fizychnymy vpravamy*. [in:] M. Likianchuk, A. Matvievam A. Podolskykh (ed.): *Realizatsiia zdrovoho sposbu zhyttia – suchasni pidkhody*. Kolo. Drohobych, pp. 187–191.
- [12] Yukhymuk V.P. (2010): *Formuvannia znan z olimpiiskoj tematyky uchniv osnovnoi shkoly v protsesi fizychnoi kultury*. Avtoreferat dysertatsii na zdobytta stupenia kandydata ped. Nauk, Volynskiy Natsionalnyy Uniwersytet imeni Lesi Ukrainky. Lutsk, pp. 7–15.
- [13] Kostiuk Y.: *Cuchasni pidkhody shchodo modernizatsii urokiv fizychnoi kultury uchniv osnovnoi malokomplektnoi shkoly, yaki prozhyviaut v silskii mistsevosti*. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho uniwersytetu, pp. 247–253.
- [14] Kudelko V. (2005): *Orhanizatsiia i techlochiiia upravlinnia fizychnoiu kulturoiu i sportom w systemi raionnoho administratyvnoho utvorennia*. Vydavnytstvo Khrkivskoi derzhavnoi akademii fizychnoi kultury. Kharkiv, p. 20.
- [15] *Navchalna prohrama z fizychnoi kultury dla a Navchalna prohrama z fizychnoi kultury dla zahalnoosvitnikh zakladiv; 5–9*. Zatverrdzhena Nakazom MON vid 23.10.2017 zatverdzhena nakazom MON vid 23.10.2017, No 1407.
- [16] Solohub V. (1994): *Metodyka navchannia plavannia pidlitkiv zi znyzhenymy funktsionalnymy mozhlyvostiamy v umowach pozaurochnoi roboty*. Avtoreferat na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata ped. nauk, Skhidnoevropeysiy Natsionalnyy Uniwersytet imeni Lesi Ukrainki. Lutsk, pp. 1–6.
- [17] *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakon Ukrainy “Pro fizychny kulturu i sport”*, Vidomosti Rady Ukrainy (VVR), No 14, 1994, p. 80.

- 
- [18] Volkov L., Holub V., Kohantes P. (2008): *Molodshyi shkilnyi vik: vykhovna spriamovanist fizychnoiu kulturoui i sportom*. Kiyv, pp. 320–354.
- [19] Vilchkovskiy E.S., Shyian B.M., Tsos A.V., Pasichnyk V.R. (2016): *Systema fizychnoho vykhovannia uchniv zahalnoosvitnikh shkil Polshchi ta Ukrainy (XVI-pochatok XXI stolittia): porivnialnyj analiz*. Veza-Druk. Lutsk, pp. 161–163.
- [20] Vilchkovskiy E.C., Kuts O.S., Shvets O.P., Shvets O.P. (2001): *Kontseptualni peredumovy schkilnoj systemy fizychnoho vykhovania v Ukraini*. Ministerstvo Osvity i Nauki Ukrainy. 2001, pp. 23–24.
- [21] Zakhozha N.Y., Malimon O.O., Zakhozhnyj V.V. (2014): *Formuvannia hotovosti shkolariv do samosiinykh zaniat fizychnymy vpravamy*. SNU imeni Lesi Ukrainy. Lutsk, p. 174.

---

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autor deklaruje brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*.

### **Finansowanie**

Autor nie otrzymał żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The author declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*.

### **Funding**

The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Physical education in general education schools in Ukraine (selected aspects)*.

---



Heri WAHYUDI\*

<https://orcid.org/0000-0003-3975-5411>

Hari SETIJONO\*\*

<https://orcid.org/0000-0002-3297-7938>

Edy MINTARTO\*\*\*

<https://orcid.org/0000-0002-3520-7429>

## The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program

---

**Jak cytować [how to cite]:** Wayhudi H., Setijono H., Mintarto E. (2020): *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*. Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe, 3, 3, p. 69–80.

---

### Ocena programu trenerskiego w Międzynarodowej Specjalnej Szkołe dla Sportowców

#### Streszczenie

Niniejsze badanie ma na celu ocenę jakości programu trenerskiego Międzynarodowej Specjalnej Szkoły dla Sportowców w Kalimantanie Wschodnim. Oceny obejmują kontekst, dane wejściowe, proces i produkt. Jako metodę zastosowano model CIPP (ang. *Context, Input, Process, Product*) opracowany przez firmę Sufflebeam. Wyniki ujawniły, że kontekstem ustalonym na podstawie dziedzictwa społecznego i celu założenia było podążanie za potrzebą trenowania młodych sportowców. Wybór danych wejściowych pokazuje, że rozkład sportowców w 10 okręgach nie jest jeszcze

---

\* S.Or., M.Pd., State University of Surabaya; Sport Science Faculty; e-mail: heriyudiwah@gmail.com

\*\* Prof. Dr., M.Pd, Professor of Badminton; State University of Surabaya; Sport Science Faculty; e-mail: harisetijon123@gmail.com

\*\*\* Dr., M.Kes, State University of Surabaya; Sport Science Faculty; e-mail: edymintarto@unesa.ac.id

równy. Ponadto, infrastruktura wymaga bardziej intensywnych działań i udoskonaleń. Ocena procesu pokazuje, że realizacja procesu akademickiego i kształtowanie osiągnięć przebiega zgodnie z obowiązującymi kryteriami. A zatem, ocena produktu pokazuje, że raport akademicki jest wystarczająco dobry. Jednakże, w przypadku niektórych dyscyplin sportowych wymagana jest dodatkowa poprawa osiągnięć we wszystkich aspektach. Stąd można wywnioskować, że sukcesu edukacji wczesnoszkolnej, pracy trenerskiej, szkolenia i zarządzania w Międzynarodowej Specjalnej Szkole dla Sportowców nie można oddzielić od zasobów ludzkich i innych systemów wspierających, takich jak finansowanie i infrastruktura.

**Słowa kluczowe:** CIPP, trening, ewaluacja, International Sportsman Special School of East Kalimantan.

## Abstract

This research is aimed to evaluate the quality of the International Sportsman School in East Kalimantan. The evaluations are context, input, process, and product. The CIPP model developed by Sufflebeam is used as a method. The results revealed that the context reviewed from the background and purpose of the establishment has been following the need for coaching the young athletes. Input selection shows that the athlete distribution in 10 districts has not spread equally, yet. Moreover, the infrastructures need more intensive improvement and treatment. Process evaluation shows that the implementation of the academic process and achievement coaching has been following the existing criteria. Then, the product evaluation shows that the academic report is good enough. But, for certain sports, it needs additional improvement in the achievement of all aspects. Hence, it can be concluded that the success of nursery, coaching, training, and management of the International Sports School cannot be separated from the human resources and other supporting systems such as funding and infrastructure.

**Keywords:** CIPP, Coaching, Evaluation, International Sportsman Special School of East Kalimantan.

## 1. Introduction

The Indonesian Government has established national regulation in sports coaching and development through the National Sports System Law Article 21 Number 3 of 2005, "Both, the National and Regional Governments are required to perform coaching and development based on their authority and responsibility." According to the National Sports System Law, related components for developing a sports system are needed.

International Sportsman Special Schools in Samarinda, East Kalimantan. The school was established in 2010 and aimed to regenerate young athletes in East Kalimantan. Besides, Singapore also has a sports school namely Singapore Sport School aimed to optimally develop the ability of the athletes.

Thailand also established some sports schools in several provinces. The famous three schools which become sports school icon are Suphanburi Sports School, Lahu Nakhon Ratchasima Sports School, and Chonburi Sports School.

Suphanburi Sports School has trained the athletes from the age of 10 by performing coordination to the society and parents for the required system.

The existence of sportsman school either in region or country can be viewed as an alternative to getting professional athletes through education and early coaching. Therefore, a study dealing with the implementation and management of the school is needed, so that it becomes school which regenerate young athletes with achievements.

From a glance evaluation, several things need to be considered: 1) No achievements achieved by several sports as like football, hockey, karate and so forth, 2) Not supported infrastructure, 3) lowering on budget due to budget deficit, 4) some coaches in certain sports are currently resigning.

To get clear and responsible answers, hence this research is performed to evaluate the quality of the International Sportsman School in East Kalimantan.

In doing this evaluation study, CIPP is applied as method evaluation. However, some previous studies have been conducted using the CIPP model. Karatas and Fer have performed evaluation research using the CIPP model to evaluate the English curricula at Yildiz Technical University [5]. Moreover, Al-Shanawaniha-salso conducted evaluation research using CIPP model with kindergarten as its subject of the research [1]. Although this research is using the same model with the two previous pieces of research, this research is different since the subject involved is an International Sportsman School.

## **2. Method**

The method used in this research is evaluation research with the mixed method as an approach. The mixed method is tried to elaborate qualitative and quantitative evaluation. Then, the chosen design is the CIPP developed by Suffle beam. The evaluation using the CIPP model consists of context, input, process, and product.

Moreover, this research was conducted in the International Sportsman Special School located in East Kalimantan. The process of questionnaire taking and interview was performed on July 17–22, 2017. To obtain primary data, the data collection tools used was observation, interview, questionnaire and documentation. Meanwhile, texts were used as supporting data. These instruments can be used to get more data about program implementation in International Sportsman Special School in East Kalimantan. For data analysis, descriptive quantitative and descriptive qualitative methods were used.

### **3. Results and Discussion**

#### **3.1. Context Evaluation**

##### **3.1.1. The existence of International Sportsman Special School of East Kalimantan**

The abundance of sports support infrastructures in East Kalimantan, as well as appropriate infrastructures for the development of the sport of the event from the National Sports Week XVII, became the beginning of the established foundation of the International Sportsman Special School with the aim of fostering potential young athletes in East Kalimantan.

The existence of International Sportsman Special School is well-considered by the school leader and administrator, as well as the athletes. The establishment of International Sportsman Special School is aimed to create religious athletes, well-knowledge and ability, and could compete in International, either in academic or non-academic. If all of the components in International Sportsman Special School in East Kalimantan has understood and synergized in implementing all of the programs, thus achieving successfulness will be more ease.

The International Sportsman Special School is intermediary for young athletes coaching to improve the achievements for the sake of East Kalimantan in national or even international.

It is in line with the National Sports System Law Number 3 of 2005 Article 20 verse 1–4 which stated that 1) Sports achievements means as an effort to improve ability and potential of a sportsman to raise Indonesian price and dignity, 2) Sports achievements is conducted by every person who has the ability and potential to achieve the achievements, 3) Sports achievement is obtained through well-planned coaching and development, tiered and continuously with the support of knowledge and sports technology, 4) central government, regional government and/or society are obligated to organize, observe, and control sport activities achievements.

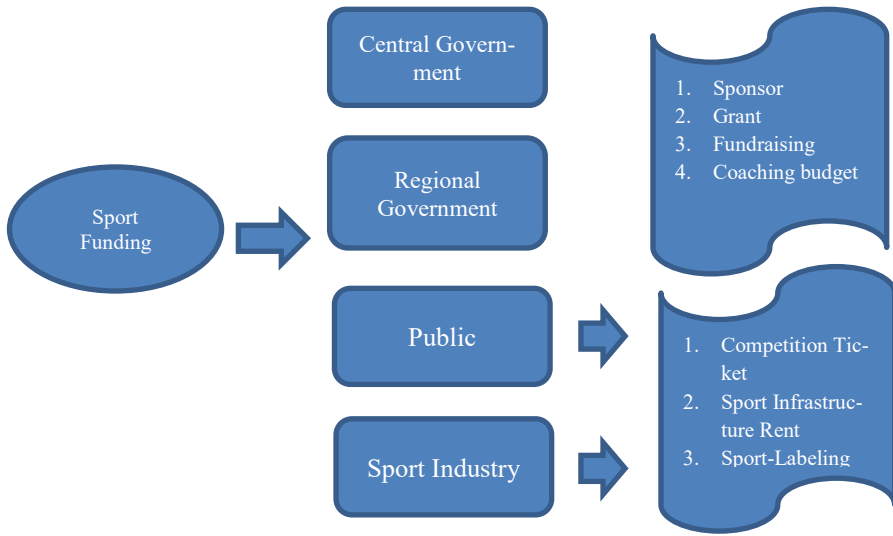
##### **3.1.2. The Government Support towards International Sportsman Special School in East Kalimantan**

Currently, the International Sportsman Special School is experiencing a deficit in Local Government Budget (APBD). Hence, there are several programs that not well-implemented. It should be overcome as soon as possible since the budget problems are crucial.

The support from the central government is necessary because the funding budget responsibilities is contained in Law Number 3 of 2005 about National Sports System Article 69, namely: 1) sports funding become together responsibilities between central government, regional government and society; 2) central government and regional government are required to allocate sports budget through State Budget and Local Government Budget.



Due to the deficit of Local Government Budget (APBD), hence school administrator should look for a new source in a case to manifest the implementation program from any obstacles in achieving achievements. Figure 1 shows a funding source for sport.



**Figure 1.** Recommendation for Sport Funding

Source: own research.

### 3.2. Input Evaluation

#### 3.2.1. Human Resources in International Sportsman Special School, East Kalimantan

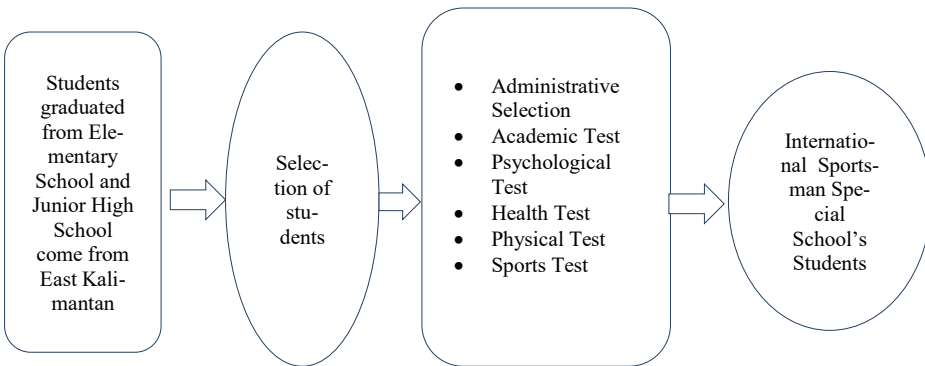
Human resource is an important thing in determining the successfulness of a system. The sports coaching program system that will be implemented is depended on the quality of human resource. Therefore, the existence of the human resource should be optimized more in its role and functions.

According to Kristiyanto, et Mutohir, Rohmadi, Sari, human resource is a basic requirement for development in all of the fields [6]. The productivity aspects of development can be manifested by the quality and quantity of human resources.

The human resource in International Sportsman Special School, East Kalimantan has several human resources who oriented in the subject study and sport coaching achievement (in this case are athletes and coaches).

### a. Athletes

Based on the result of the research, the dominated athletes come from several regions and cities in East Kalimantan. Thus, it is recommended in every opening for students registration, socialization from stakeholders and talent test directly in each of region and city in East Kalimantan.



**Figure 2.** Recommendation to Obtain Good-Quality and Professional Human Resources Athletes

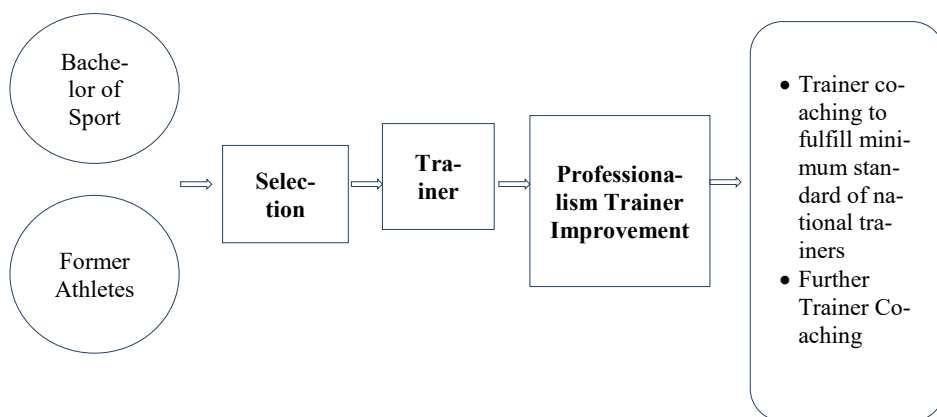
Source: own research.

### b. Sports Coaches

The success of sports coaching process cannot be separated from the role of a coach, since the coaches are to be determined and give direction for the athletes. The coaches should not merely dominate certain sports, but they should have the knowledge of anatomy, physiology, biomechanics, nutrition, sports psychology and other fields of knowledge. According to Ambarukmi, the achievement is defined as collaboration of athletes and coaches' efforts [2]. Hence, both of them are responsible for the implementation of a coaching program.

Afterwards, based on the result of the research, the coaches make an annual program that is passed to the athletes. The coaching program is conducted in order to make coaching well-organized. However, the evaluation program should be prepared as well to investigate what program should be added and performed more intensively. Moreover, an evaluation program is important in order to know the progress towards achievements. The coaches also must have the ability to organize the short coaching program and long coaching program as preparation for a tournament.

Therefore, the professionalism of coaches can be proved by the amount of certificates awarded to the coaches. Based on the document study conducted by the administration office, there are still too few certificates owned by the coaches. The Figure below shows recommendation certificates necessary to become a professional trainer to train the athletes:



**Figure 3.** Recommendation of a Professional Trainer

Source: own research.

The trainer's criteria should include a Bachelor of sports degree or a career of a former athlete who mastered a sports discipline, and is willing to follow the selection in the International Sportsman Special School, East Kalimantan. After passing the selection, the trainers are recommended to improve their professionalism and do some training to fulfil the minimum standard. These standards are divided into 4 groups based on the trainer level, including: training for basic trainers, training for young trainers, training for intermediate trainers, and training for ultimate trainers.

Afterwards, the trainers should practice continuous training to get more insight in accordance with the periodic sports training development.

### c. Teachers

The human resources in the academic field can be defined as teachers of individual courses of study. As there is a combination of formal school and sportsman school courses as the curriculum used in the International Sportsman Special School is different than in common schools, yet it still in compliance with the government regulations.

For teachers recruitment itself, the selection is very competitive in order to get good-quality and professional teachers. According to the results of the research, 90% of the teachers who teach in International Sportsman Special School are currently only honour and contract teachers. In the case of the teachers' improvement of qualifications, there is an obligation for teachers to continue their master or doctoral studies. The improvement is needed since the sportsman school is now an international school.

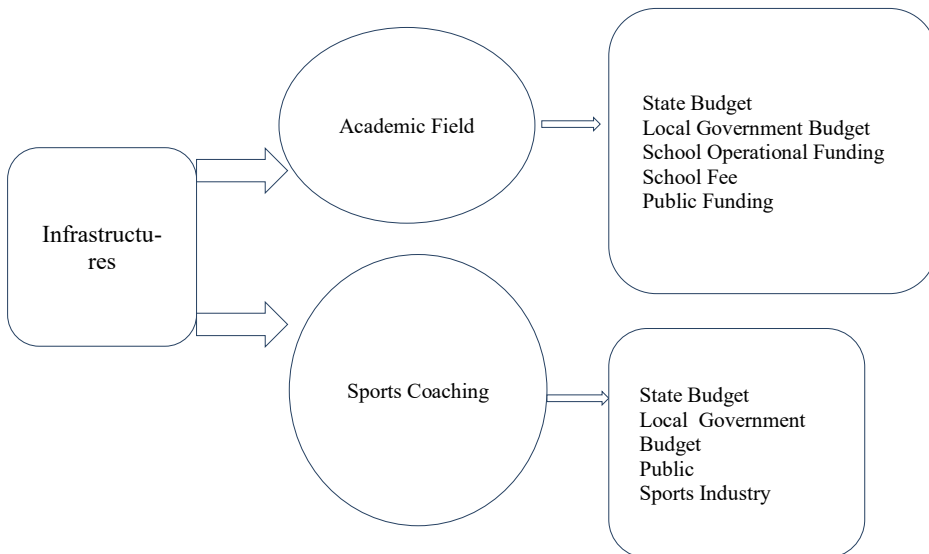
Based on the results of the research, the number of teachers is not comparable to the number of students. The number of teachers should be added and adjusted to the amount of students. Sunhaji states that teachers have an important role in

development of education, especially in the learning process, and has great impacted on the quality of education [8].

### 3.2.2. Infrastructure of the International Sportsman Special School, East Kalimantan

The infrastructures in academic field of International Sportsman Special School are considered to be modest. Therefore, it is necessary to add the laboratory tools for Science, Social, and Language Classes. However, the addition of books to the library and computers to the computer laboratory is very important. The deficit in the Local Government Budget in 2017 inhibited the fulfilment of infrastructures and services. Therefore, involvement of sponsorship parties is needed to fulfil the amount of services and infrastructures.

The following figure shows the recommended fulfilment of facilities used in the International Sportsman Special School, East Kalimantan:



**Figure 4.** Recommendation for Infrastructures and Services Fulfilment

Source: own research.

Based on observation result in the International Sportsman Special School, the infrastructure should be added and intensive care to keep the infrastructure undamaged. The cost for sports infrastructure is considered to be expensive. Hence, the necessity of proper management and treatment of the infrastructure . It is in line with the statement of Harsuki that sports management facilities are planning, administration, coordination, and evaluation of daily implementation of the sports facilities [3]. Therefore, management of special facilities for sport facilities is necessary to make the treatment and accountability clear.

### **3.3. Process Evaluation**

#### **3.3.1. Academic Field Implementation**

In the class learning process, all teachers prepared their learning tools according to the syllabus and learning planning of the guidelines for teaching recommended in the Ministry of Education and Culture Regulation Number 22 of 2016. Preparation of a syllabus includes preparation of plans and media for learning, plus learning resources, learning assessment tools, and learning scenarios.

The use of module and online learning – based on the website for athletes helps the students. Hence, sophisticated facilities are also needed but the teaching process with the use of the media should be supervised by school inspectors.

#### **3.3.2. The Implementation of Sport Achievement Development**

The implementation of the developing process of sports achievements has been well programmed. The training schedule carried out in the morning and in the evening is in accordance with the existing schedule. The coach prepared a short-term and long-term fostering program in accordance with the goals and objectives to be achieved. However, there are still coaches who do not properly prepare the training program and refer to the training experience alone.

The solution for coaches who are not proficient in arranging training programs is necessary to combine training activities both on a national and international scale to improve their professionalism. Mutohir & Maksun stated that sports cannot be developed on the basis on intuitive knowledge [7]. Achievement in sports is observable and measurable. It means that if sports coaching is carried out with a scientific approach, starting from talent scouting to the coaching process accompanied by efforts to observe competitors, then the success is certain. The implementation of promotion and degradation must be carried out regularly and periodically for both, athletes and coaches, to be used as material for evaluation, so that athletes become more motivated for achievement.

### **3.4. Product Evaluation**

#### **3.4.1. The Report on Academic Achievements**

The results obtained from the International Sportsman Special School of East Kalimantan in the academic field viewed from the level of progress in class and the graduation rate of students have been stated as good. As a suggestion, students should also gain achievements in the academic field, for example in the fields of science, art, mathematics, language and in other fields of scientific studies. However, it needs more intensive handling for students who have high academic ability to achieve academic achievements both on a national and international scale.

### 3.4.2. The Report on Sports Achievements

The results of sports achievements at the International Sportsman Special School of East Kalimantan have been achieved at home and abroad. Thus, the existence of sports schools is very important in achieving sports achievements. Since, in the school, the process of nursery and sports coaching is carried out systematically. According to Irianto, sportsmanship achievement is an accumulation of physical quality, technique, tactics and psychological maturity [4]. This can be learned and trained at the International Sportsman Special School of East Kalimantan.

For certain sports that do not achieve successful results at the national and international level, it is necessary to improve athletic resources, coaching quality, training processes and coaching programs, as well as develop supporting facilities and infrastructure. In order to improve the results, a match training test be held with athletes who are already performing as a measure of the athlete's ability is recommended.

## 4. Conclusions

Based on the results of the research, sports coaching in the International Sportsman Special School of East Kalimantan, which includes: context, input, process, and product can be concluded as follows:

### 1. Context

- a. Based on the factual conditions, the existence of East Kalimantan International Sportsman School in compliance with its background, the purpose of its establishment, and its vision as well as mission, has fulfilled the needs in developing potential young athletes in East Kalimantan.
- b. The local government fully supports the East Kalimantan International Sportsman School, since all of the funding comes from East Kalimantan Regional Budget. However, the budget deficit resulted in certain constraints in coaching processes both academic and sports performance, thus requiring immediate completion.

### 2. Input

- a. The athletes in the International Sportsman Special School who have achievements in sports come from different districts in East Kalimantan. The athletes also participated in the selection or they were recommended by the Indonesian National Sports Committee. However, the original distribution of the athletes in 10 districts of East Kalimantan is less even.
- b. Several facilities and infrastructure in the East Kalimantan International Sportsman Special School have been damaged and they require more intensive repairs and maintenance, whereas the infrastructure that does not yet exist should be immediately completed.

3. Process
  - a. The implementation of the academic process has been in accordance with the criteria, based on the curriculum set by the government that is synergized with the training schedule.
  - b. The implementation process in the field of sports achievement development is in accordance with the existing criteria. The program and training schedule are in accordance with the existing schedule, but there are still a number of trainers who do not prepare complete training programs, or periodic promotion and degradation processes.
4. Product
  - a. The results obtained in the academic field, which are based on graduation rates and the level of grade increase have reached 100%.
  - b. The results of sports achievements in several sports have been in accordance with the expected number of medals obtained at the national and international levels. However, certain sports that have not yet achieved the expected results. Improvements of all aspects are needed.

After all, based on the results of the research that have been conducted, the researcher comes to the conclusion that in order to achieve the expected achievements both at the national and international levels, the concept of sports achievement model in the International Sportsman Special School of East Kalimantan includes understanding the school's vision and mission, optimizing the management of sports schools, increasing professionalism and standardization of coaches, improvement of the quality of human resources of athletes through a rigorous selection process, improvement of the completeness of infrastructure, support and cooperation with relevant institutions, and the involvement of experts from multi-disciplines.

## References

- [1] Al-Shanawani H.M. (2019): *Evaluation of Self-Learning Curriculum for Kindergarten Using Stufflebeam's CIPP Model*. SAGE Open, 9(1), 2158244018822380.
- [2] Ambarukmi D.H. (2007): *Pelatihan pelatih fisik level 1*. Jakarta: Kemenpora.
- [3] Harsuki H. (2012): *Pengantar manajemen olahraga*. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
- [4] Irianto D.P. (2009): *Pelatihan kondisi fisik dasar*. Asdep Pengembangan Tenaga Dan Pembina Keolahragaan: Kementerian Pemuda Dan Olahraga.
- [5] Karatas H., Fer S. (2009): *Evaluation of English curriculum at Yildiz Technical University using CIPP model*. Egitim ve Bilim, 34(153), p. 47.

- [6] Kristiyanto A., Mutohir T.C., Rohmadi M., Sari R.C.A. (2012): *Pembangunan olahraga untuk kesejahteraan rakyat & kejayaan bangsa*. Yuma Pustaka.
- [7] Mutohir T. C., Maksum A. (2007): *Sport Development Index*. Jakarta: PT Indeks.
- [8] Sunhaji S. (2014): *Kualitas Sumber Daya Manusia (Kualifikasi, Kompetensi Dan Sertifikasi Guru)*. Jurnal Kependidikan, 2(1), p. 142–160.
- 

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*.

### **Finansowanie**

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*.

### **Funding**

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *The Evaluation of the International Sportsman Special School Coaching Program*.

---



I Gede Dharma UTAMAYASA\*  
<https://orcid.org/0000-0002-5820-0238>

Hari SETIJONO\*\*  
<https://orcid.org/0000-0002-3297-7938>

Oce WIRIAWAN\*\*\*

## The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle

---

**Jak cytować [how to cite]:** Utamayasa I.G.D., Setijono H., Wiriawan O. (2020): *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*. Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe, 3, 3, p. 81–88.

---

### Wpływ ćwiczeń plyometrycznych na zwinność, szybkość, siłę oraz siłę eksplozywną mięśni nóg

#### Streszczenie

Celem niniejszego badania jest sprawdzenie wpływu ćwiczeń z przeskakiwaniem przez przeszkody z drążkiem, szybkim przeskakiwaniem przez przeszkody bokiem oraz bocznych przeskoków przez przeszkody na zwinność, szybkość, siłę i siłę eksplozywną mięśni nóg. Badana grupa składała się z 33 studentów, którzy uczestniczyli w turnieju badmintonu zorganizowanego przez FIO UNESA (Universitas Negeri Surabaya). W badaniach zastosowano metodę badania ilościowego w powiązaniu z metodami *quasi*-eksperymentalnymi. Wyniki pokazały, że grupa I miała wzmocnienie siły kończyn dolnych o 2,89, szybkość o  $-0,003$ , zwinność 0,1 i siłę eksplozywną

---

\* Doctoral Program of Sport Science, State University of Surabaya, Indonesia; e-mail: dharmai-gede7@gmail.com

\*\* Prof. Dr., M.Pd; Professor of Badminton; State University of Surabaya; Sport Science Faculty; e-mail: harisetijon123@gmail.com

\*\*\* Dr., M.Kes, State University of Surabaya; Sport Science Faculty; e-mail: ocewiriawan@unesa.ac.id

mięśni nóg o 1,42. Grupa II miała siłę kończyn dolnych zwiększoną o  $-1,04$ , szybkość o  $0,09$ , zwinność  $-0,19$  i siłę eksplozywną mięśni nóg o  $0,85$ , a grupa III miała siłę mięśni kończyn zwiększoną o  $0,43$ , szybkość o  $1,18$ , zwinność o  $0,36$  i siłę eksplozywną nóg o  $0,71$ . Można zatem wnioskować, że te trzy ćwiczenia wpłynęły na zwinność, siłę i siłę eksplozywną mięśni nóg.

**Słowa kluczowe:** sprawność, mięśnie nóg, trening plyometryczny, siła, szybkość, program treningowy

## Abstract

The aim of this research is to investigate the effect of hurdle box drill with the stick, jump and speed hurdle lateral, and lateral hurdle jump exercises on agility, speed, strength, and explosive power of leg muscles. The sample group of the study consisted of 33 students who participated in badminton FIO UNESA. The methodology used was quantitative research with quasi-experimental methods. The result showed that group I had enhancement on the muscular strength of the limbs for 2.89, speed for  $-0.003$ , agility 0.1 and leg muscle explosive power for 1.42. Group II had the strength of the lower limbs for  $-1.04$ , speed 0.09, agility  $-0.19$  and leg muscle explosive power 0.85 and group III had limbs muscle strength increased for 0.43, speed 1.18, agility 0.36 and leg muscle explosive power 0.71. Therefore, it can be concluded that these three exercises affected the agility, speed, strength and explosive power of leg muscle.

**Keywords:** agility, leg muscle, plyometric training, power, speed, training program

## 1. Introduction

Physics has a role which is used in enhancing athlete performance, especially in sport competition branches. Thus, a good physical condition will be considered to give a positive contribution to the athlete in mastering the sport techniques. The athlete's capacity trained privately becoming the main objective in improving the sport performance. One of the training models used to improve performance is a plyometric exercise. Plyometric exercise is considered to be effective to increase the accomplishment of an athlete's prime condition. It can be used for any kind of sports with the purpose to increase body fitness.

The explanation above is in line with Irandoust and Taheri [5] who stated that the characteristics of plyometric exercises, such as agility, speed, strength and explosive power of leg muscle, showed significant enhancement within the physical fitness performance. Kusnanik, Nasution, and Hartono [7] also claimed that plyometric was the stretching reflects to facilitate the recruitment from muscle unit and eccentric contraction. This was meant to form elastic and contractile energy of muscle component when stretching, followed by concentric contraction. Chu and Myer [2] said that plyometric exercise was the training program to increase the power and strength of an elite athlete. Plyometric exercise is efficient since it is helping to enhance training objective and able to use for a various sport such as football, tennis, or others. Furthermore, plyometric exercise also helps to increase agility that useful for an athlete [10].

Plyometric exercise such as hurdle box drill with a stick, jump and speed hurdle and lateral hurdle jump is using both unilateral and bilateral jump. According to Harrell, the phase-in stepping forward through the hurdle or gate between every leap by pushing the body forward is the phase in which speed and strength are trained [4]. Hurdle hop is defined as a high-speed movement that needs neuromuscular strength and control [11]. However, the plyometric exercise with 6 weeks duration is still contradictive. As what Lehnert, Hulka, Maly, Fohler and Zahalka [8] found that the 6 weeks duration of plyometric exercise did not produce a significant average score of vertical jump test. While Thomas, French and Hayes [16] showed the significant differentiation within 6 weeks of plyometric exercise that could enhance the agility. However, these previous researches did not point to the plyometric exercise that specifies for enhancing the physical condition components. Therefore this study is aimed to know the effect on plyometric exercise against the physical condition component such as agility, speed, strength and explosive power of leg muscle.

Regarding on the objective of this study, two hypotheses will be made in this research. The first hypothesis is the most effective exercise model to increase agility, speed, strength and leg muscle explosive power. The second hypothesis is the differentiation on the hurdle box drill with stick exercise (G1), jump and speed hurdle (G2) and lateral hurdle jump (G3) toward the enhancement of agility, speed, strength, and explosive power of leg muscle.

## **2. Materials and Method**

### **2.1. Subject**

The subject of the research is badminton athletes of Sport Science Faculty, State University of Surabaya 2017 with the total amount are 30 people.

### **2.2. Protocol**

This study used a quantitative using a semi quasi-experiment methodology due to finding the causality between each variable. The variables were divided into free variables, including the plyometric exercise (hurdle box drill with the stick, jump and speed hurdle, lateral hurdle jump) and bound variable which influenced by the free variables with the target on agility, speed, strength, and leg muscle leg explosive power.

Some tests were done to measure the variables, such as back leg and dynamometer to measure the strength, force plate or the Accu power test to measure leg muscle explosive power, the 30 m running test for speed and sidestep test to measure the agility.

### 2.3. Statistics

The statistic in this research is dealing with the mean, standard deviation, variants, maximum and minimum score, normality test, homogeneity test and MANOVA test of leg muscle strength, explosive power, agility and speed of each group. Then the test result will be noted and counted based on the group and exercise model to which it applied. Moreover, the data description is using SPSS 23 (Statistical Program for Social Science) computer program.

### 3. Result

The table 1 below will describe the estimated marginal mean and multiple comparative to answer the hypotheses 1.

**Table 1.** Estimated Marginal Mean and Multiple Comparative LSD

Dependent Variable	(i) Group	(J) Group	Sig.	Mean	
Strength	G1a	G2a	.002	163.8182	
		G3a	.032		
	G2A	G11	.002		137.4545
		G3d	.233		
	G3a	G11	.032		146.7273
		G22	.233		
Speed	G1a	G22	.000	5.0273	
		G31	.609		
	G2s	G1e	.000		5.9727
		G3f	.002		
	G3a	G1s	.609		5.1491
		G22	.002		
Agility	G1w	G2e	.213	35.3636	
		G3e	.148		
	G2d	G1w	.213		33.1818
		G3w	.010		
	G3d	G1s	.148		37.9091
		G2w	.010		
Explosive Power	G1w	G2q	.011	96.3091	
		G3e	.150		
	G2w	G1w	.011		81.6727
		G3e	.229		
	G3w	G1q	.150		88.3182
		G2w	.229		

Source: own research.

Afterwards, Table 2 below will show the answer of hypotheses 2.

**Table 2.** The Effects among the Subjectss

Sources	Dependent Variables	Type III Sumq of Squaress	Dfs	Mean Squares	Fs	Sig.m
Intercept	Strength	735914.667	1	735914.667	2310.674	.000
	Speed	956.242	1	956.242	3127.654	.000
	Agility	41552.758	1	41552.758	2569.72	.000
	Explosive Power	260024.197	1	260024.197	1616.896	.000
Group	Strength	3934.788	2	1967.394	6.177	.006
	Speed	5.819	2	2.910	9.517	.001
	Agility	123.152	2	61.576	3.808	.034
	Explosive Power	1181.546	2	590.773	3.674	.037

Source: own research.

The Table above answers the second hypothesis that there is differentiation on the hurdle box drill with stick exercise (G1), jump and speed hurdle (G2) and lateral hurdle jump (G3) toward the enhancement of agility, speed, strength, and explosive power of leg muscle. Because they are showing some different number of mean on each category. And the highest number comes from strength.

#### 4. Discussion

The result of table 2 above contains a significant value for each group toward the variables – strength, speed, agility and explosive power of leg muscle for sig < 0.05, which meant Ho was rejected or there was significant differentiation in each group toward the variables. It showed that every exercise would be able to influence the bound variables differently. The differentiation occurred since there was a different physiologic mechanism in each exercise. The hurdle box drill with the stick, jump and speed hurdle, and lateral hurdle jump, physiologically, might affect the tense in the leg muscle, respiration, anaerobic capacity, and lactic acid which increase the strength and leg muscle explosive power optimally.

Jump and speed hurdle, according to Harrell, was when the respondent steps forward through the hurdle between every jump, and push himself forward due to produce the speed and strength [4]. Richter et Marshall, Franklin-Miller, King, Falvey, Moran claimed that hurdle hops were a movement with high speed that needs the neuromuscular strength and control [11]. Different from lateral hurdle jump that focused on enhancing agility. With jump movement, cognitive ability and strength can be increased and causes speed. The sudden change in movement direction could happen in a very quick motion that can increase the agility. The effect of plyometric exercise on explosive strength through lower extremity had a positive effect on strength and power [3, 6, 9, 13]. This finding showed that

plyometric exercises has become a valuable tool to be entered in a structural program to increase sports performance.

Based on the MANOVA test using four statistic models, including Pillai's trace, Wilks lambda, Hotelling, Tace, and Roy's largest root, had showed significant results for  $p < 0.05$ . It meant that the hurdle box drill with the stick, jump and speed hurdle, and lateral hurdle jump had a significant effect on the enhancement of agility, speed, strength and explosive power of leg muscle when these came together. Hence,  $H_0$  was rejected, or there was interaction among these exercises toward the improvement of agility, speed, strength and explosive power of leg muscle. Senthil stated that plyometric exercises could increase the strength of abdominal muscle, cardiovascular, pulse reduction and thinking ability [14]. Plyometric exercise started from low intensity to high intensity.

These three exercise models utilized the elastic energy and myopic reflect on strength development. Elastic energy is energy when an object is given a force and then the force is removed; hence the object will be back to its former form. While myopic energy is related to athlete energy derived from the combustion within the body. Myopic energy is obtained from the sports training which done with load or weight that change each day with a purpose that the strength and energy came out more, thus the myopic energy can be formed. Besides, the plyometric exercise can increase the spindle muscle system. Elastic energy used to make the concentration becomes stronger. The combination of the unilateral and bilateral leap was more profitable to induce a significant performance within the plyometric exercise [15].

Plyometric exercise is a stretch-shortening cycle or SSC which started from a long contraction of tendon muscle followed directly with shortening muscle contraction. Kusnaik et Nasution, Hartono said that plyometric exercise had stretching reflect from unit muscle with eccentric contraction due to form the elastic energy when the muscle is stretching, followed with concentric contraction [7]. Plyometric exercise combined the strength and speed to produce power that involves more of fibre muscle to obtain spindle muscle.

Plyometric exercise is one of the exercise models with the purpose to increase athlete's power and speed [2]. Chelly et Ghenem, Abid, Hermassi, Tabka, Shephard stated that plyometric exercise could increase the leg muscle explosive power and speed [1]. Therefore it can be concluded that plyometric exercise, generally, can contribute to enhancing the leg muscle speed and explosive power, especially in badminton which tends to require a high-speed level, agility, and jump ability.

## 5. Conclusion

From the analysis above, it can be concluded that there was significant differentiation on and interaction among plyometric exercise models – hurdle box

with the stick, jump and speed hurdle, and lateral hurdle jump, on the enhancement of agility, speed, strength and explosive power of leg muscle.

## Bibliography

- [1] Chelly M.S., Ghenem M.A., Abid K., Hermassi S., Tabka Z., Shephard R.J. (2010): *Effects of in-season short-term plyometric training program on leg power, jump-and sprint performance of soccer players*. Journal of Strength and Conditioning Research, 24 (10), p. 2670–2676; <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e3181e2728f>.
- [2] Chu D.A., Myer G.D. (2013): *Plyometrics*. United States: Human Kinetics.
- [3] Fatouros I., Jamurtas A., Leontsini D., Taxildaris K., Aggeolusis N., Kostopoulos N., Buckenmeyer P. (2000): *Evaluation of Plyometric Exercise Training, Weight Training, and Their Combination on Vertical Jumping Performance and Leg Strength*. Journal of Strength and Conditioning Research, 11 (4), p. 470–476.
- [4] Harrell R. (2006): *Gymnastics Hurdle*. CrossFit J Artic. (51), p. 1–3.
- [5] Irandoust K., Taheri M. (2014): *Effects of 8 weeks plyometric and strengthening training programme on selected physical fitness factors of elite kabaddi players*. Journal of Fundamental and Applied Life Sciences, 4(4), p. 3942–3948.
- [6] Kotzamanidis C. (2006): *Effect of plyometric training on running performance and vertical jumping in prepubertal boys*. Journal of Strength and Conditioning Research, 20 (2), p. 441–445; <https://doi.org/10.1519/R-16194.1>.
- [7] Kusnanik N., Nasution J., Hartono S. (2011): *Dasar-dasar Fisiologi Olahraga*. Unesa: Unesa University Press.
- [8] Lehnert M., Hulka K., Maly T., Fohler J., Zahalka F. (2013): *The effects of a 6 week plyometric training programme on explosive strength and agility in professional basketball players*. Acta Gymnica, 43(4), p. 7–15; <https://doi.org/10.5507/ag.2013.019>.
- [9] Markovic G. (2007): *Does plyometric training improve vertical jump height? A meta-analytical review*. British Journal of Sports Medicine, 41(6), p. 349–355; <https://doi.org/10.1136/bjsm.2007.035113>.
- [10] Mohamed Abd El-Mawgoud Elsayed (2012): *Effect of Plyometric Training on Specific Physical Abilities in Long Jump Athletes*. World Journal of Sport Sciences, 7 (2), p. 105–108; <https://doi.org/10.5829/idosi.wjss.2012.7.2.1174>.
- [11] Richter C., Marshall B., Franklin-Miller A., King E., Falvey E., Moran K. (2014): *Kinematic and kinetic changes in a hurdle hop task following athletic groin pain rehabilitation*. Journal of Science and Medicine in Sport, 18(1), p. e33–e71; <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2014.11.217>.

- [12] Roger H. (2006): *Gymnastic Hurdle*. CrossFit Journal Article Reprint, (51), p. 1–3.
- [13] Ronnestad B.R., Kvamme N.H., Sunde A., Raastad T. (2008): *Short-term effects of strength and plyometric training on sprint and jump performance in professional soccer players*. Journal of Strength and Conditioning Research, 22(3), p. 773–780; <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e31816a5e86>.
- [14] Senthil P.D. (2015): *Effects Of Plyometric Training On Physical And Physiological Parameters*. Asian Journal of Science and Technology, 06(12), p. 2113–2116.
- [15] Slimani M., Chamari K., Miarka B., Del Vecchio F.B., Chéour F. (2016): *Effects of Plyometric Training on Physical Fitness in Team Sport Athletes: A Systematic Review*. Journal of Human Kinetics, 53(1), p. 231–274; <https://doi.org/10.1515/hukin-2016-0026>.
- [16] Thomas K., French D., Hayes P.R. (2009): *The effect of two plyometric training techniques on muscular power and agility in youth soccer players*. Journal of Strength and Conditioning Research, 23(1), p. 332–335; <https://doi.org/10.1519/JSC.0b013e318183a01a>.
- 

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*.

### **Finansowanie**

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*.

### **Funding**

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *The Effect of Plyometric Exercise towards Agility, Speed, Strength and Explosive Power of Leg Muscle*.

---



## **CZEŚĆ III**

**UWARUNKOWANIA ZDROWIA, POSTAWY  
PROZDROWOTNE, JAKOŚĆ ŻYCIA**



Dawid KOŻLENIA\*

<https://orcid.org/0000-0002-5304-7879>

Jarosław DOMARADZKI\*\*

<https://orcid.org/0000-0001-8057-3033>

## Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych

---

**Jak cytować [how to cite]:** Koźlenia D., Domaradzki J. (2020): *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*. Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe, 3, 3, s. 91–102.

---

### Risk of incidental and recurrent injuries among young athletes of selected team games

#### Abstract

**Purpose:** The research aimed to assess the risk of incidental and recurrent injuries in young athletes according to the training experience, training weekly volume, and morphological features.

**Methods:** One hundred and twenty-five male athletes were included in the study (22 American football players, 30 football players, 49 handball players, and 24 volleyball players). Injuries data were collected with the questionnaire.

**Results:** Most of the young players were injured. The basic risk factors of incidental injuries are the length of the training experience. In the case of recurrent injuries, it is also a training internship and a weekly training volume. The risk of incidental injury increases with 30% every year. In the

---

\* mgr, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wydział Wychowania Fizycznego we Wrocławiu; e-mail: dawid.kozlenia@awf.wroc.pl

\*\* dr hab., prof. AWF, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wydział Wychowania Fizycznego we Wrocławiu; e-mail: jaroslaw.domaradzki@awf.wroc.pl

case of recurrent injuries, the risks associated with each year of training by 28%, and 26% with an increase in training volume. The morphological did not increase injury risk.

**Conclusion:** With the training experience, training volume, the risk of sports injury increases. Long-term activities are required in the training process with proper training loads, methods of preventing sports injuries, and regeneration techniques for the protection of young athletes from injuries.

**Keywords:** injury risk; young athletes; team games; American football; soccer; handball.

## Streszczenie

**Cel pracy:** Celem pracy było oszacowanie ryzyka wystąpienia urazu incydentalnego oraz urazów nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych z uwzględnieniem wybranych cech demograficznych i morfologicznych.

**Materiał i metody badań:** Do badań włączono 125 młodych sportowców. Przebadano 22 zawodników futbolu amerykańskiego, 30 piłkarzy nożnych, 49 zawodników piłki ręcznej i 24 siatkarzy. Narzędziem badań był kwestionariusz dotyczący urazów związanych z uprawianą dyscypliną sportu, jakim uległ zawodnik w okresie kariery zawodniczej.

**Wyniki:** Zdecydowana większość młodych sportowców odnosi urazy. Podstawowymi czynnikami ryzyka urazów jednorazowych jest długość stażu treningowego (lata). W przypadku urazów nawracających jest to staż treningowy, ale także tygodniowa objętość treningowa. Ryzyko urazu wzrasta z każdym rokiem treningów o 30%. W przypadku urazów nawracających wysokość ryzyka wzrasta z każdym rokiem treningów o 28% oraz o 26% wraz ze wzrostem objętości treningowej. Budowa morfologiczna i wiek nie są czynnikami decydującymi o zwiększonym ryzyku urazu.

**Wnioski:** Wraz ze wzrostem długości stażu treningowego, a także objętości treningowej rośnie ryzyko wystąpienia urazu sportowego. Wymagane jest zatem podjęcie działań długofalowych w procesie treningowym z doбором odpowiednich obciążeń treningowych, metod prewencji urazów sportowych i technik regeneracji, chroniących młodych sportowców przed urazami.

**Słowa kluczowe:** ryzyko urazu; młodzi sportowcy; dyscypliny drużynowe; futbol amerykański; piłka nożna; piłka ręczna.

## Wstęp

Podjęcie aktywności fizycznej wiąże się z ryzykiem odniesienia urazu [14]. Szczególnie niebezpieczne jest to dla młodych sportowców, u których uraz na początku kariery sportowej może mieć olbrzymie konsekwencje. Może doprowadzić nawet do przedwczesnego przerwania kariery i spowodować trwałe uszczerbek na zdrowiu. Dotyczy to nie tylko ciężkich urazów, wymagających interwencji chirurgicznych i wielomiesięcznej rehabilitacji, ale również drobniejszych, incydentalnych urazów, jak i nawracających [9].

Przyczyny i rodzaje urazów są zależne od wielu czynników, m.in. specyfiki podejmowanej aktywności, obciążeń związanych z treningami i zawodami sportowymi. Wysoce narażeni na urazy wydają się być przedstawiciele sportowych gier zespołowych, w których specyfika gry związana jest ze starciami z przeciwnikami [8]. Szczególnie często urazów doznają piłkarze nożni i ręczni oraz foot-

balliści amerykańscy. W przypadku tych pierwszych urazom ulegają przede wszystkim kończyny dolne. Często dochodzi do skręceń, uszkodzeń więzadeł czy mięśni [13]. W przypadku piłkarzy ręcznych najczęściej urazom ulegają stawy ramienne, łokciowe i skokowe. W obu powyższych dyscyplinach najczęściej do urazów dochodzi w czasie meczów [8]. Ze względu na wysoką kontaktowość do wielu urazów dochodzi również w footballu amerykańskim. Już na poziomie młodzieżowym wiele z nich to złamania, skręcenia, urazy głowy oraz uszkodzenia tkanek miękkich i narządów wewnętrznych [11]. W porównaniu do piłkarzy nożnych i ręcznych, rzadziej urazów doznają siatkarze, będący przedstawicielami sportu bezkontaktowego. Jednak w ich przypadku większość kontuzji zdarza się w czasie sesji treningowych. Najczęściej urazy dotyczą stawów skokowych i palców rąk [8].

Świadomość oraz wiedza na temat szacowania ryzyka występowania urazów w sporcie młodzieżowym może być cenną informacją dla trenerów i młodych sportowców, stanowiąc punkt wyjścia dla podjęcia działań prewencyjnych, mających chronić przed urazami, zmniejszając ryzyko ich wystąpienia. Celem badań było określenie wielkości ryzyka wystąpienia urazów incydentalnych oraz urazów nawracających u młodych zawodników wybranych gier zespołowych w zależności od stażu treningowego, objętości treningowej, wieku i cech morfologicznych. Aby zrealizować powyższy cel badawczy, postawiono następujące pytania:

1. Czy młodzi zawodnicy wybranych gier zespołowych są narażeni na urazy incydentalne i nawracające?
2. Jakie jest ryzyko wystąpienia urazów incydentalnych i wielokrotnych względem stażu treningowego i tygodniowej objętości treningowej?
3. Czy cechy budowy morfologicznej i wiek wiążą się z ryzykiem wystąpienia urazu?

## Material i metody badań

Material badawczy stanowiły dane pomiarowe 125 mężczyzn w wieku 16,21  $\pm$  0,85 lat. Reprezentowali oni 4 dyscypliny sportowe w kategoriach młodzieżowych. Zastosowano dobór celowy. Badania przeprowadzono w klubach sportowych z Dolnego Śląska, wśród 22 zawodników footballu amerykańskiego, 30 piłkarzy nożnych, 49 zawodników piłki ręcznej i 24 siatkarzy. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankietową. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz dotyczący urazów odniesionych w czasie kariery zawodniczej. Badany wskazywał rodzaj i liczbę odniesionych urazów. Urazem nazywano zadziałanie czynnika, który powoduje ból (dyskomfort), który ogranicza lub uniemożliwia podejmowanie wysiłku fizycznego na określony czas. Wskazywano urazy incydentalne, czyli urazy, które wystąpiły tylko jeden raz i urazy nawracające, czyli takie które występowały ponownie (wielokrotnie). Badany odpowiadał również na pytania dotyczące uprawianej dyscypliny sportu:

rodzaju, stażu treningowego (lata) oraz tygodniowej objętości treningowej (suma godzin treningów w tygodniu).

### Analiza statystyczna

Wszystkie analizowane zmienne scharakteryzowano podstawowymi statystykami opisowymi. Obliczono średnie, odchylenia standardowe, minimum i maksimum oraz 33 i 66 centyl (tercyle), które stanowiły wartości graniczne (*cut-off points*) do podziału zawodników na podstawie każdej zmiennej na trzy równe w liczebności grupy o wysokiej, średniej i niskiej wartości zmiennej. W drugiej części pracy tercyle wykorzystano w regresji logistycznej do analiz zmiennych skategoryzowanych.

Do określenia statystycznej istotności różnic między grupami osób, które odniosły urazy i nie odniosły urazu wykorzystano test t-Studenta dla grup niezależnych. Obliczenia wykonano oddzielnie dla urazów incydentalnych i nawracających. W ten sposób oceniono związek między urazami a poszczególnymi zmiennymi demograficznymi i morfologicznymi.

Do oszacowania wielkości ryzyka kontuzji wykorzystano analizę regresji logistycznej metodą największej wiarygodności. Analizy przeprowadzono oddzielnie dla urazów incydentalnych i nawracających. Procedurę budowania modeli regresyjnych prowadzono dwutorowo: dla zmiennych ciągłych i dla zmiennych skategoryzowanych. Na podstawie wyliczonych tercyl, zmienne ciągłe przekształcono na kategorie. Wprowadzono trzy kategorie: niska, przeciętna i wysoka wartość cechy. W modelach regresji logistycznej kategorie te stanowiły tzw. zmienne fikcyjne, w których grupę referencyjną stanowili zawodnicy o przeciętnych wartościach zmiennej (drugi tercyl). Szacowano ryzyko urazów dla grup o niższych i wyższych wartościach danej zmiennej, w odniesieniu do grupy przeciętnej. Modele regresyjne budowano hierarchicznie metodą krokową postępującą. Budowę modelu rozpoczynano od wprowadzenia zmiennej najistotniej różnicującej grupy z urazami i bez urazów (na podstawie analizy porównawczej dla danych ciągłych). Następnie dodawano kolejne zmienne, różnicujące badanych coraz słabiej (w kolejności wzrastającego  $p$ ). Jeśli nowa zmienna nie była statystycznie istotna lub model tracił statystyczną istotność, usuwano ją z modelu. We wszystkich analizach założono poziom istotności statystycznej  $\alpha = 0,05$ .

## Wyniki

W tabeli 1 zestawiono charakterystyki demograficzne i morfologiczne zawodników wybranych gier zespołowych. Obliczone odchylenia standardowe potwierdzają dużą jednorodność badanych pod względem większości analizowanych zmiennych. Nieco większe zróżnicowanie dotyczy stażu treningowego i objętości treningowej (godziny/tydzień) oraz masy ciała. Przedstawione w tabeli centyle stanowią dolny i górny tercyl wykorzystany w dalszej części pracy.

**Tabela 1.** Charakterystyka statystyczna całej grupy badanej

Zmienna	Średnia	SD	min	max	Percentyl 33.33	Percentyl 66.66
Wiek [lata]	16,21	0,85	13,92	18,88	15,87	16,61
Staż treningowy [lata]	4,88	1,88	1,00	11,00	3,00	6,00
Objętość treningowa [h/tydzień]	4,46	1,85	2,00	11,00	3,00	5,00
Wysokość ciała [cm]	179,91	7,46	160,00	200,00	176,00	183,00
Masa ciała [kg]	71,06	11,03	46,00	107,00	65,00	75,00
BMI [kg/m <sup>2</sup> ]	21,92	2,99	17,37	34,89	20,57	21,93

SD: odchylenie standardowe

Źródło: badania własne.

W okresie, o który pytano, 23 osoby zgłosiły brak jakichkolwiek urazów, natomiast 102 osoby odniosły co najmniej 1 uraz w czasie treningów i/lub zawodów. Porównanie osób, które nie odniosły urazu, do osób, które odniosły uraz, wskazuje statystycznie istotne zróżnicowanie wyłącznie pod względem stażu treningowego i objętości treningowej (tabela 2). Statystycznie częściej ulegają urazom zawodnicy o dłuższym stażu treningowym i trenujący więcej w ciągu tygodnia. Występuje również tendencja do wyższych wartości parametrów morfologicznych osób, które uległy urazom.

**Tabela 2.** Urazy incydentalne. Porównanie między grupami zawodników z urazami i brakiem urazu

Zmienna	Brak urazu (n = 23)		Uraz (n = 102)		t	p
	Średnia	SD	Średnia	SD		
Wiek [lata]	16,10	1,07	16,23	0,80	-0,63	0,53
Staż treningowy [lata]	3,04	2,03	5,29	2,89	-3,54	0,00
Objętość treningowa [h/tydzień]	3,70	0,93	4,64	1,96	-2,24	0,03
Wysokość ciała [cm]	178,57	6,79	180,22	7,61	-0,96	0,34
Masa ciała [kg]	68,87	9,98	71,55	11,24	-1,05	0,29
BMI [kg/m <sup>2</sup> ]	21,58	2,81	21,99	3,04	-0,60	0,55

SD: odchylenie standardowe

Źródło: badania własne.

W sposób zbliżony do urazów incydentalnych kształtują się różnice międzygrupowe w urazach nawracających. Statystycznie istotne zróżnicowanie dotyczy tylko stażu zawodniczego i objętości treningowej w tygodniu. Osoby, które uległy urazom nawracającym, są nieznacznie niższe (tabela 3).

**Tabela 3.** Urazy nawracające. Porównanie między grupami zawodników z urazami i brakiem urazu

Zmienna	Brak urazu (n = 39)		Uraz (n = 39)		t	p
	Średnia	SD	Średnia	SD		
Wiek [lata]	16,14	0,95	16,24	0,81	-0,62	0,54
Staż treningowy [lata]	3,38	2,23	5,56	2,90	-4,16	0,00
Objętość treningowa [h/tydzień]	3,85	1,09	4,74	2,05	-2,57	0,01
Wysokość ciała [cm]	180,05	8,28	179,85	7,12	0,14	0,89
Masa ciała [kg]	71,59	10,44	70,81	11,34	0,36	0,72
BMI [kg/m <sup>2</sup> ]	22,08	3,12	21,84	2,95	0,42	0,68

SD: odchylenie standardowe

Źródło: badania własne.

### Ryzyko urazów – analiza zmiennych ciągłych

Spośród analizowanych zmiennych tylko staż treningowy i tygodniowa objętość treningowa istotnie wiązały się z ryzykiem urazu. Im dłuższy staż zawodnika i więcej godzin spędzonych na treningach w tygodniu, tym większe ryzyko urazu (mniej szans uniknięcia urazu). Ilorazy szans (OR) wskazują, że z każdym rokiem i każdą godziną spędzoną w tygodniu na treningu ryzyko kontuzji rośnie o 30% (tabela 4).

**Tabela 4.** Wyniki estymacji parametrów modelu regresji logistycznej dla urazów incydentalnych – analiza zmiennych ciągłych

Parametr	b1	SE	t	p	Walda	p	OR	-95%CL	+95%CL
Stała b0	-0,06	0,45	-0,13	0,9	0,02	0,9	0,95	0,39	2,29
Staż treningowy	-0,35	0,11	-3,16	0,00	10,01	0,00	0,7	0,56	0,88
Stała b0	-0,03	0,68	-0,04	0,97	0	0,97	0,98	0,26	3,71
Objętość treningowa (tyg.)	-0,36	0,17	-2,15	0,03	4,62	0,03	0,7	0,51	0,97

SE: błąd standardowy; OR: iloraz szans; CL: przedział ufności

Źródło: badania własne.

W sposób zbliżony do ryzyka urazów incydentalnych kształtują się związki analizowanych parametrów z urazami nawracającymi (tabela 5). Zawodnicy o dłuższym stażu i dłużej trenujący w ciągu tygodnia mają większe ryzyko urazów. Jest ono podobne dla obu zmiennych – wynosi odpowiednio 28% z każdym rokiem stażu treningowego i 26% z każdą godziną w tygodniu.



**Tabela 5.** Wyniki estymacji parametrów modelu regresji logistycznej dla urazów nawracających – analiza zmiennych ciągłych

Parametr	b1	SE	t	p	Walda	p	OR	-95%CL	+95%CL
Stała b0	0,60	0,40	1,52	0,13	2,32	0,13	1,83	0,83	4,01
Staż treningowy	-0,32	0,09	-3,68	0,00	13,57	0,00	0,72	0,61	0,86
Stała b0	0,55	0,56	0,98	0,33	0,97	0,33	1,73	0,57	5,19
Objętość treningowa (tyg.)	-0,31	0,13	-2,45	0,02	6,01	0,01	0,74	0,57	0,94

SE: błąd standardowy; OR: iloraz szans; CL: przedział ufności

Źródło: badania własne.

### Ryzyko urazów – analiza zmiennych skategoryzowanych

Przeprowadzenie regresji logistycznej dla urazów incydentalnych częściowo potwierdziło wcześniejsze obserwacje poczynione dla zmiennych ciągłych. Statystycznie istotną zmienną w modelu szacowania ryzyka kontuzji okazał się staż zawodnika (tabela 6), a dokładnie kategoria: staż dłuższy (trzeci tercyl). Współczynnik regresji wskazuje, że wzrastającemu stażowi zawodniczemu (coraz dłuższemu czasowi uprawiania dyscypliny) towarzyszy wzrost liczby urazów. Iloraz szans (OR) wskazuje, że zawodnicy z dłuższym stażem (ponad 6 lat) mają o 88% (ponad ośmiokrotnie) większe szanse na uraz w porównaniu do zawodników trenujących krócej (między 3 a 6 lat). Bardzo krótki staż (mniejszy niż 3 lata) daje o około 1,8-krotnie większą szansę na brak urazu w porównaniu do grupy referencyjnej. Pozostałe zmienne nie były statystycznie istotne i nie wносиły do modelu znaczących informacji. Zbudowany model był statystycznie istotny.

**Tabela 6.** Wyniki estymacji parametrów modelu regresji logistycznej dla urazów incydentalnych

Parametr	b1	SE	t	p	Walda	p	OR	-95%CL	+95%CL
Stała B0	-1,37	0,32	-4,22	0,00	17,82	0,00	0,26	0,13	0,48
Staż krótszy (1 tercyl)	0,58	0,5	1,15	0,25	1,33	0,25	1,78	0,66	4,79
Staż dłuższy (3 tercyl)	-2,13	1,07	-2,00	0,05	4,00	0,05	0,12	0,01	0,98

SE: błąd standardowy; OR: iloraz szans; CL: przedział ufności

Źródło: badania własne.

Przeprowadzenie regresji logistycznej dla urazów nawracających w pełni potwierdziło wcześniejsze obserwacje poczynione dla zmiennych ciągłych. Zmienne staż zawodnika i objętość tygodniowa treningów (liczba godzin w ty-

godniu) statystycznie istotnie wpływają na powstawanie urazów nawracających (tabela 7). W przypadku obu tych zmiennych znamienne znaczenie mają kategorie wyższe (trzeci tercyl). Podobnie jak poprzednio, zawodnicy z dłuższym stażem mają znacznie większe ryzyko urazów nawracających (o około 72%). Również tygodniowa objętość treningowa determinuje urazy nawracające. Zawodnicy trenujący bardzo krótko mają około 2-krotnie większe szanse nie ulec kontuzjom w porównaniu do grupy referencyjnej. Na urazy nawracające wpływ ma również tygodniowa objętość treningowa. W tym przypadku statystycznie istotna była również kategorii wyższa (tercyl 3). Osoby trenujące więcej niż 5 godzin tygodniowo są przeciętnie o 89% bardziej narażone na urazy. Co ciekawe, osoby trenujące krócej od grupy referencyjnej są również narażone na urazy (przeciętnie o 33%).

**Tabela 7.** Wyniki estymacji parametrów modelu regresji logistycznej dla urazów nawracających

Parametr	b1	SE	t	p	Walda	p	OR	-95%CL	+95%CL
Stała b0	-0,74	0,28	-2,67	0,01	7,14	0,01	0,48	0,27	0,82
Staż krótszy (1 tercyl)	0,74	0,45	1,65	0,10	2,73	0,10	2,11	0,86	5,13
Staż dłuższy (3 tercyl)	-1,27	0,6	-2,11	0,04	4,47	0,03	0,28	0,09	0,92
Stała b0	-0,42	0,22	-1,85	0,07	3,43	0,06	0,66	0,42	1,03
Objętość treningowa (tyg.) mniejsza (1 tercyl)	-0,40	0,64	-0,62	0,54	0,38	0,54	0,67	0,19	2,40
Objętość treningowa (tyg.) większa (3 tercyl)	-2,19	0,77	-2,85	0,01	8,14	0,00	0,11	0,02	0,51

SE: błąd standardowy; OR: iloraz szans; CL: przedział ufności

Źródło: badania własne.

## Dyskusja

Podjmowanie aktywności fizycznej niesie ze sobą wiele korzyści zdrowotnych. Jednak sport, zwłaszcza na poziomie wyczynowym, i związany z nim wzrost obciążeń sprzyjają powstawaniu urazów. Ich konsekwencje mogą być bardzo dotkliwe dla młodych sportowców, szczególnie u progu kariery. Mogą niekorzystnie wpływać na rozwój, a nawet zmuszać do przedwczesnego jej zakończenia.

Prawidłowa identyfikacja czynników ryzyka stanowi punkt wyjścia dla podjęcia właściwych działań zapobiegających wystąpieniu urazu. W sporcie młodzieżowym należy brać pod uwagę fakt, iż organizm młodego sportowca ciągle nie jest w pełni rozwinięty. Kości oraz tkanki miękkie (mięśnie, ścięgna, więzadła) nieposiadające jeszcze w pełni rozwiniętej struktury mogą w łatwy sposób ulec uszkodzeniu [10]. Wielu autorów wśród różnych populacji młodzieży wskazywało, iż urazy sportowe stanowią powszechny problem, przy czym uprawiana dyscyplina nie ma znaczenia, różni się jedynie specyfika urazów [14]. Pewne dyscypliny, jak np. piłka nożna, wydają się być bardziej urazogenne. Jednakże takie sporty, jak np. siatkówka czy piłka ręczna, nie są wolne od urazów w sporcie młodzieżowym [8]. Dane te wskazują potrzebę identyfikację czynników ryzyka.

W niniejszych badaniach analizowana grupa była jednorodna. Różnice pod kątem wieku, masy i wysokości ciała oraz BMI były niskie. Staż treningowy stanowił determinant wzrostu ryzyka wystąpienia urazu zarówno incydentalnego o 88% jak i nawracającego o 72%. Tygodniowa objętość treningowa stanowiła czynnik wzrostu ryzyka urazu nawracającego o 89%. Wyniki niniejszej pracy pokrywają się z otrzymanymi przez Vanderlei i wsp. [12], który w badaniach na grupie ponad 1300 dzieci i młodzieży wskazał wzrost ryzyka urazu ze względu na staż treningowy oraz objętość treningową [12].

Biorąc pod uwagę osobne dyscypliny sportowe, wg niektórych autorów, w piłce nożnej jednym z czynników wystąpienia ryzyka urazu jest staż treningowy badanych [6]. Arnason i wsp. z kolei wskazują również poprzednie urazy jako potencjalny czynnik wpływający na wzrost ryzyka urazu [1]. W footballu amerykańskim Kerr i wsp. wskazali, iż zawodnicy z większym doświadczeniem (stażem i liczbą rozegranych meczów) częściej ulegali różnym urazom [7]. W badaniach na piłkarzach ręcznych Giroto i wsp. również wykazali, że wzrost obciążeń związany z liczbą meczów i godzin spędzonych na treningu pociąga za sobą wzrost ryzyka urazu [4]. Z analizowanych dyscyplin wyróżnia się piłka siatkowa – nie będąc sportem kontaktowym, co już niejako stanowi, iż nie jest to sport wysoce urazogenne. Jednakże Hadzic i wsp. wyróżnili czynniki sprzyjające powstawaniu urazów w obrębie stawu skokowego, związane z zaburzonymi proporcjami siły mięśni [5].

Cechy budowy morfologicznej ciała nie stanowią istotnego czynnika ryzyka urazu. Nie oznacza to jednak, że młodzież charakteryzująca się nadwagą jest w większym stopniu narażana na urazy. W badaniach na ponad 12 tys. dzieci i młodzieży Ezzat i wsp. nie wskazali, by wysokość i masa ciała oraz BMI wpływały na ryzyko wystąpienia urazu [3]. Jest to zbieżne z otrzymanymi przez nas wynikami. W badanej grupie zawodników również nie było związku pomiędzy cechami morfologicznymi a ryzykiem wystąpienia urazu. Do podobnych wniosków doszli Doan i wsp. [2]. Autorzy nie wskazali budowy morfologicznej i BMI jako czynnika warunkującego urazy. Zauważyli jednak tendencję do częstszego występowania urazów nawracających w grupie osób o wyższych wartościach wskaźnika BMI.

Autorzy są świadomi pewnych ograniczeń niniejszej pracy. Dotyczą one mniejszych liczebności w poszczególnych analizowanych grupach. Zwiększenie liczebności pozwoliłoby na wyciągnięcie bardziej precyzyjnych wniosków. Postuluje się przeprowadzenie badań obserwacyjnych o charakterze prospektywnym, co umożliwiłoby pełną weryfikację obserwowanych zjawisk.

## Wnioski

1. Młodzi zawodnicy analizowanych gier zespołowych narażeni są na urazy zarówno incydentalne, jak i nawracające.
2. Wraz ze wzrostem stażu treningowego ryzyko urazów incydentalnych wzrasta do 88%, a dla urazów nawracających do 72%. Również objętość treningowa przekraczająca 5 h/tyg. wiąże się ze wzrostem ryzyka wystąpienia urazów nawracających o 89%. Dane te wskazują na konieczność właściwego planowania procesu treningowego w perspektywie wielu lat. Szczególną uwagę należy również zwrócić na właściwe przygotowanie do wysiłku fizycznego, poprzedzając go prawidłowo przeprowadzoną rozgrzewką. Jest to integralna część każdej jednostki treningowej, której nie wolno pomijać ani skracać na rzecz innych elementów treningu. Również zbyt duże obciążenia treningowe przy braku odpowiedniej regeneracji powysiłkowej mogą przyczynić się powstawania urazów. Zatem szczególny nacisk powinien zostać położony na odpowiednio prowadzoną rozgrzewkę, dobór obciążeń treningowych, stosowanie działań prewencyjnych urazu, jak i stosowanie odpowiednich metod regeneracji.
3. Cechy budowy morfologicznej i wiek nie wpływają na wzrost ryzyka wystąpienia zarówno urazu incydentalnego, jak i nawracającego.

## Piśmiennictwo

- [1] Arnason A., Sigurdsson S.B., Gudmundsson A., Holme I., Engebretsen L., Bahr R. (2004): *Risk factors for injuries in football*. American Journal of Sports Medicine, 32(1 Suppl), s. 5S–16S.
- [2] Doan Q., Koehoorn M., Kisson N. (2010): *Body mass index and the risk of acute injury in adolescents*. Paediatrics and Child Health, 15(6), s. 351–356.
- [3] Ezzat A.M., Schneeberg A., Koehoorn M., Emery C.A. (2016): *Association between Body Composition and Sport Injury in Canadian Adolescents*. Physiotherapy Canada, 68(3), s. 275–281.
- [4] Giroto N., Hespanhol Junior L.C., Gomes M.R., Lopes A.D. (2017): *Incidence and risk factors of injuries in Brazilian elite handball players: A pro-*

- spective cohort study*. Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sport, 27(2), s. 195–202.
- [5] Hadzic V., Sattler T., Topolec E., Jarnovic Z., Burger H., Dervisevic E. (2009): *Risk factors for ankle sprain in volleyball players: A preliminary analysis*. Isokinetics and Exercise Science, 17, s. 155–160.
- [6] Haxhiu B., Murtezani A., Zahiti B., Shalaj I., Sllamniku S. (2015): *Risk Factors for Injuries in Professional Football Players*. Folia Med (Plovdiv), 57(2), s. 138–43.
- [7] Kerr Z.Y., Simon J.E., Grooms D.R., Roos K.G., Cohen R.P., Dompier T.P. (2016): *Epidemiology of Football Injuries in the National Collegiate Athletic Association, 2004–2005 to 2008–2009*. Orthopaedic Journal of Sports Medicine, 1, 4(9), 2325967116664500; <https://doi.org/10.1177/2325967116664500>.
- [8] Krutsch W., Krutsch V., Hilber F., Pfeifer C., Baumann F., Weber J., et al. (2018): *11.361 sports injuries in a 15-year survey of a Level I emergency trauma department reveal different severe injury types in the 6 most common team sports*. Sportverletz Sportschaden, 32(2), s. 111–119.
- [9] Ristolainen L., Kettunen J.A., Kujala, Urho M., Heinonen A. (2012): *Sport injuries as the main cause of sport career termination among Finnish top-level athletes*. European Journal of Sports Science, 12(3), s. 274–282.
- [10] Shanmugam C., Maffulli N. (2008): *Sports injuries in children*. British Medical Bulletin, 86, s. 33–57.
- [11] Smith P.J., Hollins A.M., Sawyer J.R., Spence D.D., Outlaw S., Kelly D.M. (2018): *Characterization of American Football Injuries in Children and Adolescents*. Journal Pediatrics Orthopedics, 38(2), s. e57–e60.
- [12] Vanderlei F.M., Vanderlei L.C.M., Bastos F.N., Netto Júnior J., Pastre C.M. (2014): *Characteristics and associated factors with sports injuries among children and adolescents*. Brazilian Journal of Physical Therapy, 18(6), s. 530–537.
- [13] Wong P., Hong Y. (2005): *Soccer injury in the lower extremities*. British Journal of Sports Medicine, 39, s. 473–482.
- [14] Złotkowska R., Skiba M., Mroczek A., Bilewicz-Wyrozumska T., Król K., Lar K., et al. (2015): *Negatywne skutki aktywności fizycznej oraz uprawiania sportu*. Hygeia Public Health, 50(1), s. 41–46.

---

### Deklaracja braku konfliktu interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*.

### **Finansowanie**

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*.

### **Funding**

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Ryzyko urazów incydentalnych i nawracających wśród młodych zawodników wybranych gier zespołowych*.

---

**CZEŚĆ IV**  
**TURYSTYKA I REKREACJA**





Vadim CUJBĂ\*

<https://orcid.org/0000-0002-0451-1217>

Rodica SÎRBU\*\*

<https://orcid.org/0000-0001-7892-8747>

## Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova

---

**Jak cytować [how to cite]:** Cujbă V., Sîrbu R. (2020): *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*. Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe, 3, 3, p. 105–115.

---

### Cricova – narodowy i międzynarodowy turystyczny znak handlowy Republiki Mołdawii

#### Streszczenie

W tym artykule prezentowane są wyniki badań dotyczące tworzenia, organizowania, administrowania i promowania kompleksu win Cricova. Zostały zidentyfikowane elementy reprezentatywne zapewniające poziom atrakcyjności miejscowości z punktu widzenia turystycznego. Kompleks winiarski Cricova to system podziemnych galerii z czasów starożytnych, powstałych po wydobyciu kamienia wapiennego. Pomysł wykorzystania tych galerii jako magazynów wina został uzgodniony przez winiarzy Petru Ungureanu i Nicolae Soboleva, w odpowiedzi na rozwiązanie problemu braku specjalnie zaprojektowanych pomieszczeń do przechowywania, przetwarzania i dojrzewania win z lat 50. ubiegłego wieku. Obecnie kompleks zajmuje powierzchnię 53 hektarów, a podziemne galerie, przekształcone w ulice, mają łączną długość 120 kilometrów. Przez cały rok temperatura w podziemnych galeriach pozostaje stała, około + 12, + 14 °C, a wilgotność względna

---

\* PhD, Tiraspol State University (Chişinău, Republic of Moldova), e-mail: vadim.cujba@yahoo.com

\*\* PhD, State Agrarian University of Moldova, (Chişinău, Republic of Moldova), e-mail: r.sirbu@uasm.md

powietrza stanowi około 97–98%. O wyjątkowości podziemnego kompleksu świadczy unikalne dziedzictwo materialne i duchowe: sale degustacyjne, muzeum z eksponatami ze wszystkich czasów (prehistorycznych, starożytnych, średniowiecznych i współczesnych), narodowa kolekcja win z ponad 200 markami, wina z różnych regionów świata, organizowanie wydarzeń turystycznych.

**Słowa kluczowe:** Cricova, podziemne galerie, piwnice, turystyka enologiczna, marka.

## Abstract

This article, presents the results of the research on the creation, organization, administration and promotion of the Cricova wine complex. In this, representative elements ensuring the attractiveness of the town from the tourist point of view have been identified. The Cricova wine complex is a system of underground galleries created after the extraction of conchiferous limestone since ancient times. The idea of using these galleries as wine warehouses was agreed upon by winemakers Petru Ungureanu and Nicolae Sobolev, in response to solving the problem of the lack of specially designed rooms for storing, processing and maturing wines from the 1950s. Currently, the complex covers the area of 53 hectares, and the underground galleries transformed into streets have a total length of 120 kilometers. Throughout the year, the temperature in the underground galleries remains constant, around + 12...+ 14 °C and the relative air humidity is around 97–98%. The uniqueness of the Underground Complex provides material and spiritual heritage of the tasting rooms, a museum with exhibits from all times (prehistoric, ancient, medieval and modern), a national wine collection with over 200 wine brands from different regions of the world, organizing tourist events.

**Keywords:** Cricova, underground galleries, cellars, oenological tourism, brand.

## Introduction

According to recent studies, “Cricova” is the most valuable and expensive brand in the Republic of Moldova [15]. The wine cellar in Cricova is a showpiece of the Republic of Moldova, a unique cultural and landscape complex, an illustration of the socio-economic and spiritual development of the country, and a winery that preserves the experience and tradition in the field of wine production. A leader in the quality and the implementation of the world new achievements in this field.

According to Bitsani E. and Kavoura A. [1], winemaking is a fast-growing industry for the states with their economy based on agriculture. At the same time, Nemethu S., Walas B. [5] points out that in wine-producing countries, the centuries-old oenological traditions have been the basis for the creation of attractive tourist attractions (wine routes, wine tastings, wine festivals, etc.). The studies conducted under the coordination of Peris – Ortiz M., Cruz Del Rio Rama M., Rueda-Armengot C. [7] have shown that wine tourism can be capitalized for sustainable economic development, which determines local economic growth and social development. For Nicolosi A., Cortese L., Nesci F.S. and Privitera D. [6] wine tourism ensure the right balance between the natural and the production environment and at the same time reduces the pressure from tourism.

## Research materials and methods

The study carried out to identify the elements considered representative in the development and promotion of the tourist destination “Cricova”. Among the arguments in favour of the chosen research topic we can mention the aspects that characterize oenological tourism in the Republic of Moldova, in general, and their influence on the tourist destination “Cricova”, in particular: a) in the last years the number of wineries in the Republic of Moldova has doubled, and the number of visitors has increased by 20%; b) 80% of the foreigners who arrive in Moldova visit at least one winery; c) the Republic of Moldova is among the top 20 wine producers in the world [14]; d) Moldovan wines are promoted in the world under the unique brand “Wine of Moldova – Alive Legend” e) millennial traditions in the field of winemaking are celebrated annually during the National Wine Day; f) in 2018 Moldova was the host of the 3rd Global Conference on Wine Tourism

## Results and discussions

Thus, a first concern was the study of the chronological evolution of the Cricova Winery. The main stages that were the basis of the establishment of the company were identified and analyzed. Some aspects determined the perception of tourists concerning the attractiveness of the destination and influenced the demand for potential tourism.

Before the storage of wine began in the galleries of Cricova, primitive methods were used to extract conchiferous limestone. At the end of the nineteenth century the method of horizontal exploitation through galleries and rooms was introduced in Moldova, and by the end of 1953 Galanin stone-cutting machine began to be used [3, p. 75]. The idea of using underground galleries from Cricova as wine warehouses came from the winemakers Petru Ungureanu and Nicolae Sobolev, as a response to solving the lack of specially designed rooms for storing, processing and maturing wines. The year 1952 is considered the foundation year of the wine cellars in Cricova [4, p. 27].

The main events that have marked the history of the Cricova Winery since its establishment until now are [2, p. 98–99]:

- 1947 – first experiences in producing classic sparkling wines;
- 1954 – establishing the wine collection in which the collection of the marshal Hermann Göring was included;
- 1955 – launching Moldova’s first quality wines on the market;
- 1958 – the first international recognition of wines produced by “Cricova” at the competitions in Ljubjana and Budapest (Aligote and Feteasca won silver medals);
- 1958 – the first export of quality wines;

- 1977 – commissioning of the primary winemaking factory in the town of Cricova;
- 1980 – commissioning of the classic sparkling wine factory with a capacity of four million bottles;
- 1989 – commissioning of the sparkling wine factory by the Charmat method, the production of the first batch of “Original Spumant” of 226 thousand bottles;
- 1991–2000 – partial and complete modernization of the existing production capacities;
- 2005 – elaboration of the corporate identity “Cricova”, namely the graphic part of the logo and the slogan “Nomen est omen”.
- 2012 – launching of the corporate anthem.

The underground town, at present, covers an area of 53 hectares, and the underground galleries were transformed into streets that have a total length of 120 kilometers. The width of the galleries varies between 6 and 7.5 meters, and their height is 3–3.5 meters. The depth, at which the cellars are located, depending on the relief, varies from 35 meters at the entrance to 80 meters. During the whole year, the temperature in the underground galleries remains constant, around + 12... + 14 °C, while the relative humidity of the air remains at about 97–98%. Due to these natural conditions it is possible to keep and ripen the wines of superior quality, as well as the classic sparkling wine, with their authentic character formation [2, p. 23].

Though being located under the whole town of Cricova, the galleries represent a real underground town with streets, traffic lights and road signs. The streets are named according to the name of the wine that is kept in the adjacent niches: Cabernet, Dionis, Feteasca, Aligote, Sauvignon, etc.



**Figure 1.** The Underground Complex

Source: made by the author.

The uniqueness of the underground complex is ensured by five large, spacious and imposing rooms, in which the elements of classical architecture are interwoven with modern ornaments. The rooms are decorated with stained glass windows, tapestries, wooden sculptures made by folk craftsmen from the Republic of Moldova, and which represent true works of art (Figure 1).

I. The European Room – the stained-glass windows render the vines in all seasons. This room has necessary conditions for the organization of symposia, business meetings etc.

II. The Bottom of the Sea Room – the name of the room symbolizes the depths of the Sarmatian Sea, which existed on the present territory of the Republic of Moldova 12 million years ago, during the Miocene age, on the bottom of which the mollusk crusts were deposited (Figure 2).

III. The Room with the Fireplace – the predominant element in the decoration of this room is the fireplace, which generates a warm and relaxing atmosphere. The color range of the interior and decorations emphasize the hunting style.

IV. The Presidential Hall – a very spacious room with thematic images in the field of viticulture and winemaking of the Republic of Moldova. The works are designed in the technique of bas-relief, preserving the classical traditions of antiquity. Artworks, wooden furniture and monumental doors make up the decor of the room.

V. The Room Casa Mare – the place that bears the name of the most beautiful room of a traditional house in the rural area of Moldova (Figure 3). The room is decorated with oak furniture and national motifs. The rustic atmosphere predominates in this room due to the wooden ceiling with beams, which creates the impression of antiquity.



**Figure 2.** The Bottom of the Sea Room

Source: made by the author.



**Figure 3.** The Room Casa Mare

Source: made by the author.

Apart from that, the underground town hosts a museum in which unique exhibits have been gathered through the ages (prehistoric, ancient, medieval and modern), to describe in detail the history of winemaking. The material exhibited in the museum is part of the national heritage of the Republic of Moldova.

Cricova's cellars are home to a remarkable collection of wines (Oenoteca – National Wine Collection) which has its beginning in 1954. Currently, the national wine cellar has hundreds of thousands of bottles in the underground galleries of Cricova and also contains precious rarities. The most famous and oldest exhibit in the Cricova collection, kept under a glass lid, is a bottle of desert red wine “Ierusalim de Paști”, produced in 1902 in a small Jewish town. The gold collection also contains an old liqueur bottle “Yan Bekher” also produced in 1902 in the Czech Republic, as well as five bottles of “Chateau Mouton Rothschild” from the 1936 harvest [2, p. 126]. The wine exhibits include Hermann Gering's collection which was brought after the Second World War. In the Cricova wine cellar are stored about 200 wine brands from different regions of the world.

Cricova has created its own concept of oenological tourism development. Thus, in 1998 the Business and Tourism Centre “Cricova-Vin” was founded. The object of activity of this entity consists of organizing trips through the underground city, reservation and tourist assistance, marketing and delivery of wine products, promoting the image and maintaining the dialogue with potential buyers (<https://shop.cricova.md>).

The Business and Tourism Centre “Cricova-Vin” plans tourist packages with details related to transportation, guidance, food and tasting services. On week-

ends, after 4 pm, 5 € are charged per person at the standard price of the package. The excursions take place in Romanian, Russian, English, French, with the presentation of the oeno-gastronomic Tourist Complex “Kingdom of Wine” (Table 1).

**Table 1.** The contents of Tourist Packages

Nr.	The name of Tour Package	Duration	Price	Tasting, with menu	Package price with souvenir
1.	Business	1h 30'	25 €	3 types of wine	32 €
2.	Sparkling	1h 50'	32 €	5 types of sparkling wines	40 €
3.	Photo Session	1h 00'	110 €	—	—
4.	V.I.P	2h 30'	100 €	9 types of wine	110 €
9.	PREMIUM GOLD	2h 50'	165 €	11 types of wine	170 €

Source: <https://cricova.md/tururi/>

A tool of promotion increasingly used by Cricova is the organization of the tourist events that are included in the Agenda of the Cultural – Tourist Events “The Tree of Life”:

- Cricova Wine Run – the event is organized at the end of January and represents a unique run in Europe at a depth of 100 m through the underground galleries in Cricova (Figure 4). The race can be attended by aspiring sports enthusiasts and professionals [9].
- Underland Wine & Music Fest – is the only underground festival of this kind the world and it takes place in February (Figure 5). The tourist offer includes the following: boiled wine at the entrance, screenings of silent films in the Cricova Cinema, visit to the Museum of the underground town of Cricova, show with singers and performers from several countries, participation in workshops of musical and theatrical creations, access to all the thematic neighborhoods and to the scenes of the underground town, participation in the wine schools located in the underground galleries with wine tasting and sommeliers [10].
- Sparkling Night – the event is organized at the end of July and the program includes free tastings, tours through the Cricova cellars and sparkling wine production areas, visits to the Cricova museum, jazz music, lounge areas and promenades, and also Art-Salon [11].
- Cricova Must Fest – is one of the most popular music and wine festivals in the Republic of Moldova and is organized at the beginning of September [12,13]. The program includes professional tasting guided by sommeliers, masterclasses of traditional dishes like sarmale and pies, as well as pottery and weaving, exhibitions of national carpets and other objects, trips through galleries etc.





**Figure 4.** Cricova Wine Run

Source: <https://cricova.winerun.md/en/>



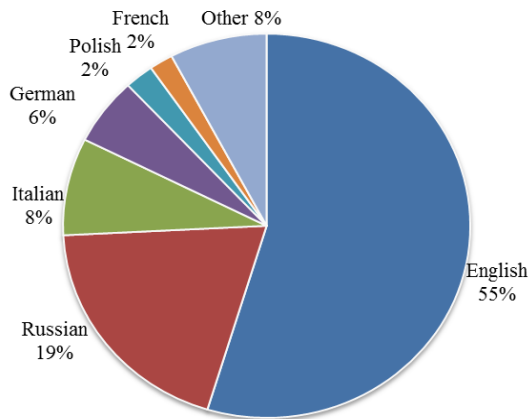
**Figure 5.** Underland Wine & Music Fest

Source: <https://www.fest.md/>

Thus, the Cricova complex enters the top 10 most visited tourist destinations in the Republic of Moldova. The number of tourists visiting the winery is growing. In 2019, alone, the winery was visited by about 100,000 tourists, of which 75% were foreigners. However, in the absence of statistical data on the structure of tourist flows organized at the Cricova Winery, the information available on the Tripadvisor platform was used, namely regarding the comments made by tourists in different languages of international and regional circulation, as well as the appreciation of the quality of the services provided within the tourist destination.



Based on the analysis of the comments made by tourists in different languages, the areas of their geographical origin were deduced. Thus, the highest share belongs to tourists who speak English 55% and Russian 19% (Figure 6). Unlike Russian-speaking tourists where the geographical area may be limited to several states (The Russian Federation, Ukraine, Belarus, etc.), those who commented in English come from various countries of the world (USA, UK, the Netherlands, Austria, Israel, Turkey), including those from Romania who are fluent in English.



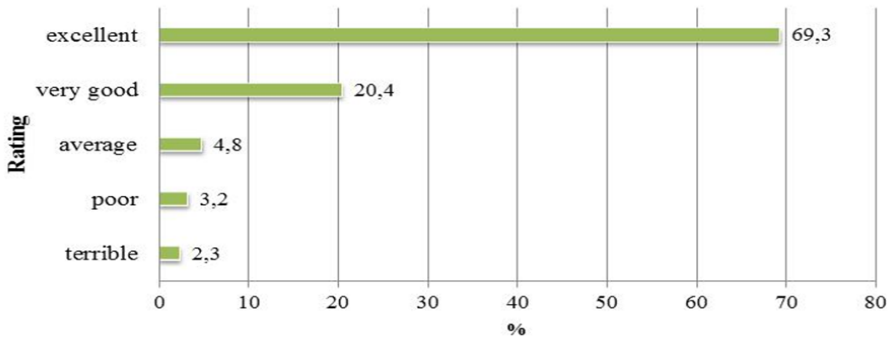
**Figure 6.** Distribution of comments on the Cricova Winery according to the foreign tourists' language of communication (Tripadvisor platform)

Source: own research.

At a great distance they are followed by the tourists who commented in Italian 9%, German 6%, Polish 2% and French 2%. The presence of these tourists in the structure of the tourist flow is mainly due to the increasingly efficient promotion of wine products under the Cricova brand on the international market in recent years.

Another segment of tourists who commented in their native language, altogether hold 8% of the total number of comments. They come from the countries of Northern Europe (Sweden, Norway, Finland), which represents a new market for the Republic of Moldova, with limited traditions in wine consumption, or from the Mediterranean European countries (Spain, Portugal or Greece), which are very demanding of quality services provided in the winery.

At the same time, out of the total number of tourists,  $\approx 90\%$  were very satisfied with the experience lived in the underground town of Cricova and only 10% appreciated the destination from unsatisfactory to average (Figure 7).



**Figure 7.** Quality of tourist services within the Cricova Winery according to foreign tourists' opinions

Source: own research.

## Conclusion

The Cricova Winery has demonstrated that effective organization, capitalization and promotion can turn a simple resource into a true tourist destination. The development of the tourist destination Cricova was possible with the development, over time, of its own material and spiritual heritage and the fundamental reconstruction of the complex allowed the diversification of the tourist offer by adding new elements (wine cellar, museum, tasting rooms, cinema), and hosting different events tourist attractions which have gained the attention and interest of tourists. However, the wine collection represents the undeniable value of the galleries in Cricova and serves as a quality standard for other wineries in the Republic of Moldova. As the slogan "Nomen est Omen" says, Cricova is a brand which represents it.

## References

- [1] Bitsani E., Kavoura A. (2012): *Connecting oenological and gastronomical tourisms at the Wine Roads, Veneto, Italy, for the promotion and development of agro-tourism*. Journal of Vacation Marketing, pp. 301–312; <https://doi.org/10.1177/13567667124607>.
- [2] Bodiul V. (2016): *Cricova – destinul meu*. Litera AVN, 168 p.
- [3] Furtună P., Guțan V. (2019): *Orașul Cricova*, Chișinău, 176 p.
- [4] Furtună A., Furtună P. (2002): *Cricova – crama Moldovei: 50 de ani de căutări și realizări*, Chișinău: Universitas, 128 p.
- [5] Nemethy S., Walas B., Lagerqvist B., László D. (2016): *Oenotourism and conservation: a holistic approach to special interest tourism from a cultural*

- heritage perspective – the Azienda Agricola Model*. *Ecocycles*, 2(1), 9–17, pp. 9–16; <https://doi:10.19040/ecocycles.v2i1.39>.
- [6] Nicolosi A., Cortese L., Nesci F.S., Privitera D. (2016): *Combining wine production and tourism the Aeolian Island*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, volume 223, pp. 662–667; <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.381>.
- [7] Peris-Ortiz M., Cruz Del Rio Rama M., Rueda-Armengot C. (2016): *Wine and Tourism. A strategic segment for sustainable economic development*. Springer International Publishing Switzerland. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-18857-7>.
- [8] <https://cricova.md/beciurile/> [accessed in January 2020].
- [9] <https://cricova.winerun.md/en/> [accessed in January 2020].
- [10] <https://www.fest.md/ro/evenimente/diverse/underland-wine--music-fest-2019> [accessed in January 2020].
- [11] <https://madein.md/en/events/sparkling-night> [accessed in January 2020].
- [12] <https://cricova.md/our-gallery/must-fest-2018-part-ii/> [accessed in January 2020].
- [13] <https://mticket.md/ro/must-fest-359.html> [accessed in January 2020].
- [14] <https://capital.market.md/ro/content/va-deveni-moldova-o-destinatia-turistica-vitivinicola-solicitata> [accessed in January 2020].
- [15] <http://vipmagazin.md/wp-content/uploads/2017/03/Top-100-Branduri-2016.pdf> [accessed in December 2019].

---

### **Deklaracja braku konfliktu interesów**

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów w odniesieniu do badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*.

### **Finansowanie**

Autorzy nie otrzymali żadnego wsparcia finansowego w zakresie badań, autorstwa i/lub publikacji artykułu *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*.

### **Declaration of Conflicting Interests**

The authors declared no potential conflicts of interests with respect to the research, authorship, and/or publication of the article *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*.

### **Funding**

The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of the article *Cricova – The National and International Tourist Brand of The Republic of Moldova*.

---



# RECENZJE



Tomasz JUREK\*

<https://orcid.org/0000-0002-5055-9684>

**[rec.] Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-  
-Małolepsza, *Kultura fizyczna i turystyka  
w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*,  
Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020,  
ss. 301**

Odkąd Wołyń spowiły łuny pożarów i dymy palonych wsi latem pamiętnego 1943 roku, nad dziejami tej części Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej zaciążyły i cieniem położyły się dramatyczne wojenne fakty. A przecież wzajemne relacje polsko-ukraińskie sięgają znacznie wcześniejszego okresu – doby Rzeczypospolitej Obojga Narodów, których ostatnim etapem była koegzystencja w niepodległej Polsce, w granicach województwa wołyńskiego. Tymczasem literatura historyczna koncentrowała się na pamiętnych wydarzeniach wojennych, które trafiły do świadomości społecznej i utrwaliły się jako rzeź wołyńska. Taki stereotyp kumulacji zainteresowań historyków (także publicystów) na wybranych, zwłaszcza tragicznych, faktach występuje w odniesieniu do szczególnych wydarzeń i przytłacza, usuwając na margines historiografii inne ważne, ale mniej heroiczne tematy. Bez tak ujętego kontekstu historycznego trudno ukazać złożoność dziejowej materii, z którą zmierzili się Autorzy omawianej książki – będącej jedną z wyjątkowych w historiografii kultury fizycznej i zasługujących na uwagę nie tylko pośród historyków wychowania fizycznego, sportu, turystyki i rekreacji, ale także wśród znawców powszechnej historii Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej.

---

\* prof. dr hab.; Filia Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu; e-mail: tjurek20@wp.pl

Teresa Drozdek-Małolepsza i Eligiusz Małolepszy od dekady zajmują się dziejami kultury fizycznej na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, ze szczególnym uwzględnieniem województwa wołyńskiego. Jako pierwsi określili stan badań, opracowali plan działań naukowych, który wdrożyli i stopniowo realizowali z podziwu godną konsekwencją. Początkowo skupili się głównie na analizie źródeł zdeponowanych w polskich archiwach i bibliotekach, a po diagnozie dotyczącej ich skromnego zasobu podjęli badania w placówkach ukraińskich. Wcześniej z własnej inicjatywy nawiązali kontakty naukowe z ukraińskim uniwersytetem w Łucku, co pozwoliło na wykonanie kwerendy na terenie Ukrainy. Podążyli drogą pionierów eksploracji naukowej dawnych województw kresowych, istniejących od 1921 roku do ekspansji niemieckiej i sowieckiej w 1939 roku. Badania historyczne za wschodnią granicą mogli podjąć dzięki powstaniu niepodległej Ukrainy i stopniowo rozwijającej się współpracy historyków obu krajów. Obiektem ich zainteresowań stał się Wołyń – dotąd biała plama w historiografii kresowej kultury fizycznej. Wcześniej ukazały się bowiem tylko pojedyncze prace z dziejów kultury fizycznej poświęcone (w kolejności chronologicznej) Wileńszczyźnie, ludności ukraińskiej oraz lekkoatletyce w województwie lwowskim, autorstwa Henryka Laskiewicza, Stanisława Zaborniaka i Pawła Króla<sup>1</sup>.

Dostrzegając dziewiczy stan badań i w efekcie deficyt publikacji z zakresu dziejów wychowania fizycznego, sportu i turystyki na Wołyniu, para historyków z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie zaczęła od 2012 roku prezentować częściowe wyniki podjętych badań podczas konferencji naukowych oraz w artykułach na łamach prac zbiorowych i czasopism. Po wykonaniu badań w Polsce i na Ukrainie opublikowała ich wyniki w monografii *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, która ukazała się nakładem poznańskiego Wydawnictwa Nauka i Innowacje w 2020 roku. Książka liczy ogółem 301 stron, w tym: 229 – część opisowa, 37 – aneksy, 8 – bibliografia, 10 – wykazy, spisy i streszczenia oraz 15 – indeks nazwisk. W części merytorycznej składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów głównych, zakończenia i warstwy dokumentacyjnej. Jej problemowa struktura nie odbiega od innych opracowań historycznych i w tym przypadku została zasadnie zastosowana. Zawiera przypisy dolne w znaczącej liczbie 1205 odnośników, głównie dokumentacyjnych, ale także rzeczowych. Pod tym względem zasługuje na wyróżnienie za ogrom pracy autorów i świadczy o naukowej rzetelności w wiarygodnym powoływaniu się na obszernie materiały źródłowe i dotychczasową skromną literaturę. Może stanowić pod tym względem przykład dla innych historyków.

---

<sup>1</sup> H. Laskiewicz, *Kultura fizyczna na Wileńszczyźnie w latach 1900–1939. Zarys monograficzny dziejów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1998 (ss. 224); S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007 (ss. 543); P. Król, *Lekkoatletyka w województwie lwowskim (1920–1939)*, Podkarpackie Towarzystwo Naukowe Kultury Fizycznej, Rzeszów 2015 (ss. 709).



Recenzji książki podjął się prof. Artura Pasko z Uniwersytetu w Białymstoku – uznany specjalisty z zakresu najnowszych dziejów kultury fizycznej. W recenzji tej czytamy m.in.:

Autorzy podjęli temat dotychczas pomijany przez historyków kultury fizycznej. Efektem ich badań jest wartościowa i nowatorska monografia oparta na szerokiej i niewykorzystanej dotychczas bazie źródłowej. W publikacji tej odnajdujemy mnóstwo nieznanych wcześniej faktów. W efekcie otrzymujemy w miarę kompletny, interesujący obraz życia sportowego i turystycznego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939.

Po analizie tekstu trudno nie zgodzić się z autorem tych słów. Do rąk czytelników trafiła bowiem dojrzała monografia, kreśląca obraz kultury fizycznej, ważnej dziedziny życia społeczno-kulturalnego w jednym z szesnastu województw Polski w okresie międzywojennym XX wieku. Województwie pod pewnym względem wyjątkowym, położonym na kresach wschodnich II Rzeczypospolitej, posiadającym wraz z regionami ościennymi specyficzną mozaikę narodowościową, z dominacją żywiołu ukraińskiego i mniejszością ludności polskiej. Jak pisał prof. Jerzy Tomaszewski, odrodzona Polska była ojczyzną nie tylko Polaków, a na opisywanym Wołyniu ludność innych narodowości liczyła ponad 83% ogółu mieszkańców. Czy omawiana książka to uwzględnia? Można odpowiedzieć twierdząco, w pierwszym rozdziale bowiem Autorzy zaakcentowali specyfikę województwa, a potem znajdujemy podrozdział o aktywności mniejszości narodowych.

Książkę otwiera wstęp o profilu metodologicznym, zawierający niezbędne wprowadzenie, a także uzasadnienie zastosowanych ram czasowych i terytorialnych. Przedstawia stan badań oraz szczegółową ocenę istniejącej literatury, z której wynika potrzeba ukazania zapomnianych dziejów kultury fizycznej na omawianym obszarze. Następnie Autorzy dokonali wyczerpującej analizy wykorzystanych źródeł i na tym tle wyłonili postulaty badawcze. Przekonująco uzasadnili przyjętą konstrukcję (układ rzeczowy) oraz wprowadzili czytelnika w treść poszczególnych rozdziałów. Wstęp pozytywnie spełnia swoją rolę i korzystnie świadczy o warsztacie badawczym autorów, który ujawnia się w kolejnych częściach recenzowanej monografii.

Potrzebny rozdział pierwszy dotyczący tytułowego obszaru nie wspomina jednak o sytuacji politycznej i wyznaniowej w województwie oraz nie uwzględnia poziomu cywilizacyjnego tego obszaru Polski. Należał on do najbiedniejszych, wręcz zacofanych, o niemal feudalnej strukturze społecznej. Jakie miejsce zajmowały elity (administracyjne, polityczne, ekonomiczne) i kto je tworzył oraz jakie było położenie najbiedniejszych warstw ludności i gdzie znajdowały się strefy ubóstwa? Nie jest to problem główny ocenianej publikacji, ale godny rozważenia w poszerzonym kolejnym wydaniu monografii. Zapewne, obok polityki państwa, sytuacja materialna i głębokie rozwarstwienie społeczne ludności mogło wpływać na poziom rozwoju kultury fizycznej. Warto także zamieścić położenie województwa na tle innych (np. w formie tabeli lub wykresów) i dokonać

pouczającego porównania obiektywnych parametrów rozwoju tego obszaru z pozostałymi regionami kraju.

W rozdziale drugim zostały ukazane podstawy organizacyjne, materialne i kadrowe wychowania fizycznego i sportu w omawianym województwie. Choć Autorzy włożyli wiele pracy w odtworzenie uwarunkowań organizacyjno-materialno-kadrowych rozwoju kultury fizycznej, obraz tej sfery zawiera pewne luki, przywołano wybrane fakty, wynikające z niekompletnych, a niekiedy szczałkowych akt, które prawdopodobnie bezpowrotnie zaginęły podczas wojny. W konsekwencji nie mamy zatem zbiorczych danych odnoszących się do całego województwa z okresu międzywojennego, lecz tylko zbiór wybranych, aczkolwiek ważnych wydarzeń z różnych etapów rozwoju wychowania fizycznego i sportu na Wołyniu. Należało o tym wyraźniej wspomnieć, np. w akapicie wprowadzającym lub przypisie, aby usprawiedliwić brak pełnego materiału faktograficznego i występujące stąd utrudnienia w wyczerpującym ujęciu skądinąd złożonego problemu.

Ważną rolę odgrywa rozdział trzeci, zawierający szeroką, społeczną panoramę wołyńskiej kultury fizycznej, ukazaną przez pryzmat działalności kilkunastu organizacji. Należy do najlepszych w całej książce. Autorzy ukazali organizacje młodzieżowe (Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Harcerstwa Polskiego), parasportowe (Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Automobilklub Wołyński, Aeroklub Wołyński), paramilitarne (Kolejowe Przynsposobienie Wojskowe, Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, Pocztove Przynsposobienie Wojskowe, Związek Strzelecki „Strzelec”) oraz inne (Wiejskie Uniwersytety Ludowe, Wojewódzki Związek Straży Pożarnych). Przejawy kultuwowania tężyny fizycznej znajdujemy w podrozdziale dotyczącym organizacji mniejszości narodowych, natomiast sport w szkolnictwie znalazł odzwierciedlenie w osobnym podrozdziale, jednak zbyt szeroko zapowiedzianym w tytule jako wychowanie fizyczne i sport. Tymczasem Autorzy skupili się na życiu sportowym wybranych szkół, natomiast obligatoryjne wychowanie fizyczne (jako przedmiot) nie zostało wzmiankowane. Inna uwaga dotyczy aktywności fizycznej mniejszości narodowych, stanowiących ponad 80% ogółu ludności, której Autorzy poświęcili zaledwie jedną stronę tekstu. Z kolei na podkreślenie zasługują pomijane dotąd przez innych autorów odkrywcze fragmenty dotyczące straży pożarnych, uniwersytetów ludowych oraz części organizacji paramilitarnych.

Równie wysoko należy ocenić kolejny – najobszerniejszy – rozdział traktujący o rozwoju sportu, zasadnie ukazanego przez podrozdziałowy pryzmat okręgowych związków sportowych, stowarzyszeń sportowych i poszczególnych dyscyplin. Pomimo takiej konstrukcji, Autorzy w zasadzie uniknęli powtórzeń i z dużą skrupulatnością odtworzyli dotąd prawie nieznaną obraz sportu w woj. wołyńskim. Dzięki wcześniejszym doświadczeniom, umiejętnie zarysowali rozwój poszczególnych dyscyplin, które na Wołyniu zadomowiły się w okresie mię-

dzywojennym. Wynikało to z przyczyn obiektywnych (rodzącego się na tych ziemiach sportu) oraz celowej polityki państwa polskiego w zakresie upowszechniania kultury fizycznej.

Logicznym dopełnieniem części opisowej dotyczącej kultury fizycznej jest ostatni rozdział poświęcony turystyce i rekreacji fizycznej. Autorzy przejrzyście omówili ruch turystyczny w regionie oraz aktywność Wołyńian poza granicami województwa. Ze znanstwem przedstawili instytucjonalne, społeczne i materialne podstawy rozwoju różnych form turystyki. Może tylko należało szerzej uwypuklić walory turystyczne tego regionu i ich specyfikę na tle innych terenów oraz stopień zagospodarowania turystycznego. W drugim podrozdziale znalazły się informacje o zasięgu ruchu kolonijnego, chociaż tytuł sugeruje szersze ujęcie tego zjawiska.

Część opisową książki wieńczy dość krótkie zakończenie. W swojej formie i treści przypomina streszczenie, zostało bowiem ograniczone do zbiorczego przywołania najważniejszych wydarzeń i dokonanych wcześniej podsumowań poszczególnych rozdziałów, bez warstwy oceniającej i porównującej. Autorzy nazbyt skromnie i z pewną obawą ograniczyli się do podsumowania. W kolejnej, poszerzonej wersji warto obszerniej ocenić proces rozwoju kultury fizycznej i turystyki na Wołyniu. Brak pełniejszej oceny ukazanych wydarzeń dotyczy również pozostałych rozdziałów. Być może Autorzy pragną to uczynić w kolejnym wydaniu, nad którym – zgodnie z zapowiedzią – podjęli już pracę.

Atutem pracy są interesujące aneksy, w tym zwłaszcza cenne, starannie dobrane fotografie, które zostały opublikowane po raz pierwszy. Świetnie ilustrują ukazane w książce wydarzenia i ich bohaterów. Monografia imponuje bogactwem różnorodnych postaci z kręgu wołyńskiej kultury fizycznej i turystyki, których nazwiska były zapisane w dokumentach źródłowych, spoczywały na archiwalnych półkach i popadały w zapomnienie. Autorzy przywrócili im zasłużenie tożsamość historyczną. Imponuje również cała baza źródłowa, co sprawia, że mamy do czynienia z książką-macierzą, z której będą korzystać przyszli badacze kultury fizycznej w II Rzeczypospolitej, szczególnie analitycy tej zapomnianej dziedziny życia społeczno-kulturalnego na Kresach Wschodnich.

Głównym walorem nowej publikacji częstochowskich historyków jest jej autentyczność, wynikająca z wykorzystanych po raz pierwszy źródeł, pochodzących głównie z ukraińskich zbiorów archiwalnych, do których dotarli Autorzy. Dzięki temu książka posiada pionierski charakter i wypełnia istotną lukę w historiografii kultury fizycznej i turystyki. Tym samym przeciera historyczny szlak poznawczy po tej części międzywojennej Polski. Powinna doczekać się drugiego, poszerzonego wydania oraz kontynuacji kresowej sagi w postaci kolejnych tomów o dziejach kultury fizycznej i turystyki w pozostałych województwach kresowych. Zachęcam do tego z historycznego punktu widzenia oraz dziedzictwa tego wielokulturowego i wielonarodowego obszaru. Pierwszy, trudny krok uczy-

nili Teresa Drozdek-Małolepsza i Eligiusz Małolepszy. Oby znaleźli godnych następców<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Już na początku lat 90. XX wieku po rozpadzie Związku Sowieckiego i powstaniu niepodległej Ukrainy oraz po transformacji ustrojowej w Polsce pojawiły się pierwsze postulaty historyków o otwarcie dotąd zamkniętych przed badaczami z Polski archiwów i udostępnienie zastrzeżonych zbiorów, często opatrzonych klauzulą tajnych. Musiało minąć 30 lat, zanim ukazała się recenzowana książka, co znamionuje wiele przeciwności z dotarciem do źródeł, wykonaniem badań oraz powstaniem monografii.

## INFORMACJE DLA AUTORÓW

1. „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe” ukazuje się jako kwartalnik. Publikacje powinny dotyczyć problemów badawczych, którymi zajmują się nauki o kulturze fizycznej (historia, teoria i socjologia kultury fizycznej, problemy rozwoju fizycznego, sprawności i wydolności fizycznej, turystyki i rekreacji, zdrowia i edukacji prozdrowotnej).
2. Publikujemy prace eksperymentalne, przeglądowe, doniesienia i artykuły polemiczne – w języku polskim i językach obcych, po uzyskaniu pozytywnej recenzji.
3. Procedura recenzowania materiałów autorskich publikowanych w „Sporcie i Turystyce. Środkowoeuropejskim Czasopiśmie Naukowym” jest dostosowana do wytycznych MNiSW „Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce” oraz „Kodeksu etyki pracownika naukowego”. Pierwszym etapem recenzowania nadesłanych prac jest recenzja wstępna dokonywana przez Redakcję czasopisma. Na tym etapie praca poddawana jest ocenie pod względem jej zgodności z profilem czasopisma, zachowania wymogów redakcyjnych obowiązujących w wydawnictwie oraz ogólnej poprawności językowej. Tekst spełniający wymogi recenzji wstępnej otrzymuje kod identyfikacyjny i zostaje skierowany do dwóch recenzentów będących specjalistami z zakresu nauk o kulturze fizycznej. Zgodnie z zasadą „double-blind review process”, recenzenci, jak i autorzy, pozostają wobec siebie anonimowi. Recenzenci swoją opinię o pracy przedstawiają, wypełniając formularz recenzji.
4. Redakcja „Sportu i Turystyki. Środkowoeuropejskiego Czasopisma Naukowego”, dbając o rzetelność w nauce, wdraża zapory „ghostwriting” oraz „guest authorship”. Autorzy są zobowiązani do przedstawienia oświadczenia dotyczącego rzetelności nadesłanych prac, a w przypadku artykułów opracowanych przez kilku autorów – do ujawnienia wkładu poszczególnych osób w powstanie pracy. Wszelkie wykryte przypadki nierzetelności naukowej będą demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa naukowe, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.).
5. Autor artykułu jest zobowiązany poinformować Redakcję o źródłach finansowania publikacji, jeżeli nadesłana praca powstała dzięki dofinansowaniu instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń lub innych podmiotów („financial disclosure”).
6. Objętość nadsyłanych tekstów nie może przekraczać 15 stron (w tym tabele, wykresy, przypisy, bibliografia). Dokument powinien być napisany w formacie A4 standardowego maszynopisu (1800 znaków na stronie, marginesy: górny i dolny – 25 mm, lewy – 35 mm). Zaleca się stosowanie kroju Times New Roman, 12 punktów, odstęp 1,5 wiersza.
7. Pracę należy przesłać w wersji elektronicznej w edytorze Word (w formacie .doc lub .docx) z dwoma egzemplarzami wydruku. Praca powinna zawierać: a) imię i nazwisko autora lub autorów; b) tytuł naukowy, identyfikator ORCID oraz afiliację; c) tytuł publikacji; d) streszczenie pracy; e) słowa kluczowe pracy; f) dodatkowo w języku angielskim: tytuł pracy, streszczenie, słowa kluczowe (½ strony); 7) adres kontaktowy, nr telefonu, e-mail (służbowy).
8. W razie umieszczenia w pracy rycin, tabel itp. pochodzących z opracowań zamieszczanych w innych czasopismach lub publikacjach książkowych, autor ma obowiązek uzyskania zgody na ich wykorzystanie.

9. Tabele i materiał ilustracyjny (ryciny, wykresy, fotografie) można zamieścić w osobnych plikach i dokładnie opisać. Miejsca ich wstawienia zaznaczyć na prawym marginesie wydruku tekstu.

a) Stopień pisma w tabeli powinien wynosić 9 p., zaś szerokość tabeli nie może przekraczać 125 mm. Nie stosuje się innego formatowania tabeli niż siatka. Tytuł umieszcza się nad tabelą. Przypisy do tabeli umieszcza się bezpośrednio pod nią. W tabeli nie zostawia się pustych rubryk.

Obowiązują następujące znaki umowne:

pauza (—) – zjawisko nie występuje,

zero (0) – zjawisko istnieje, jednakże w ilościach mniejszych od liczb, które mogą być wyrażone uwidocznionymi w tabeli znakami cyfrowymi,

kropka (.) – zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych,

znak x – wypełnienie rubryki ze względu na układ tabeli jest niemożliwe lub niecelowe,

„w tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

b) Wykresy należy sporządzać za pomocą programów Microsoft Office (Excel, Microsoft Graph). Szerokość wykresu nie może przekraczać 125 mm. Numer i tytuł wykresu zapisuje się pod wykresem. Wykresy sporządzane innymi programami i wklejane jako rysunki muszą spełniać następujące kryteria:

– minimalna rozdzielczość to 300 dpi,

– dane i opisy zamieszczone na wykresie muszą być zapisane Times New Roman w stopniu 9 p.,

– nie należy projektować trójwymiarowych wykresów, które będą nieczytelne; zaleca się wykresy jednowymiarowe,

– nie stosuje się obramowań pola wykresu ani obramowań legendy,

– nie stosuje się tła innego niż białe,

– nie powtarza się tytułu wykresu ani zapisu „Źródło:...” na obszarze kreślenia.

c) Wielkość ilustracji musi być dostosowana do formatu B5. Minimalna rozdzielczość ilustracji to 300 dpi.

10. Zasady opisów bibliograficznych:

a) w pracach z zakresu humanistycznych i teoretycznych podstaw kultury fizycznej i turystyki należy stosować przypisy dolne; obowiązuje alfabetyczny układ bibliografii (pozycje bibliografii nie są numerowane);

– przykładowe przypisy: J. Nawrocki, J. Mrzygłód, *W szczęku stalowych kling*, Warszawa 1957, s. 114–119; Z. Dziubiński (red.), *Kultura somatyczna kleryków*, Warszawa 1996, s. 18; M. Ponczek, *Związki Kościoła Katolickiego z „Sokołem” Ziemi Łódzkiej do 1939 r.*, [w:] A. Nowakowski (red.), *Studia z historii i organizacji kultury fizycznej*, Częstochowa 1997; J. Konopnicki, *Wychowanie fizyczne w gimnazjum wołyńskim*, „Kultura Fizyczna” 1956, nr 3, s. 175–177.

– przykładowe opisy bibliograficzne: Barabasz S., *Wspomnienia narciarza*, Zakopane 1914; Mroczo L. (red.), *Maków Podhalański*, Kraków 1978; Chełmecki J., Wilk S., *Wybrane czynniki społeczno-polityczne kształtowania modelu organizacyjnego kultury fizycznej w Polsce Ludowej*, [w:] *Wybrane problemy organizacji kultury fizycznej w Polsce. Z warsztatów badawczych*, Warszawa 1987; Hądzelek K., *Wychowanie fizyczne na ziemiach polskich przed odzyskaniem niepodległości*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993, nr 4.

b) w pozostałych pracach numer pozycji bibliograficznej podajemy w nawiasie kwadratowym wewnątrz tekstu głównego; obowiązuje alfabetyczny układ bibliografii (pozycje bibliografii są numerowane w nawiasach kwadratowych). Przykład opisów bibliograficznych:

– [1] Pilicz S. (1988): *Zmiany sekularne w rozwoju fizycznym i sprawności ruchowej studentów polskich*. Wychowanie Fizyczne i Sport, 4, s. 3–12; [2] Tatarczuk J. (2002): *Cha-*

*rakterystyka porównawcza struktury somatycznej i typologicznej słuchaczy I roku kierunków pedagogicznych i wychowania fizycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie.* [w:] Malinowski A., Tatarczuk J., Asienkiewicz R. (red.): *Ontogeneza i promocja zdrowia w aspekcie medycyny, antropologii i wychowania fizycznego.* Uniwersytet Zielonogórski. Zielona Góra, s. 369–373; [3] Wawrzyniak G. (1997): *Normy wybranych cech somatycznych kandydatów na studia wychowania fizycznego.* AWF. Poznań.

- c) bez względu na język artykułu, źródła (tytuły publikacji, czasopism, nazwy archiwów) oraz nazwy własne (np. Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe, Dar Pomorza) podajemy w brzmieniu oryginalnym, ewentualne tłumaczenie podajemy w nawiasie kwadratowym;
- przykład opisu bibliograficznego (język artykułu angielski, źródło polskie): Z. Szafkowski, *Światowe Igrzyska Polonijne z lat 1999–2000* [*World Polonia Games in the years 1999–2000*], [in:] B. Woltmann (ed.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce* [*From the most recent history of physical culture in Poland*], vol. 5, Gorzów Wlkp. 2002.
11. Autor oświadcza, że sprawdził, czy źródła bibliograficzne przywołane w artykule są zarejestrowane w systemie Digital Object Identifier (DOI), i czy posiadają identyfikator DOI. W przypadku jego występowania, właściwy dla artykułu przywołanego w bibliografii/przypisach numer DOI został podany w stosownym przypisie, po danych bibliograficznych przywołanego źródła, w formie aktywnego hiperłącza. Numery DOI należy weryfikować bezpośrednio na stronach internetowych czasopism czy wydawców lub na stronie agencji CrossRef: <http://www.crossref.org/guestquery/>
12. Termin składania prac do kolejnych numerów upływa 30 czerwca 2020 r. (numer 4, 2020); 30 września 2020 r. (numer 1, 2021); 30 listopad 2020 r. (numer 2, 2021).  
Prace należy nadsyłać na adres redaktora naczelnego i redaktorów naukowych:  
Eligiusz Małolepszy (e.malolepszy@ujd.edu.pl)  
Teresa Drozdek-Małolepsza (t.drozdek-malolepsza@ujd.edu.pl)  
Błażej Cieślik (b.cieslik@ujd.edu.pl)  
Katedra Polityki Społecznej, Pracy Socjalnej i Turystyki  
ul. Waszyngtona 4/8  
42-200 Częstochowa  
tel. (34) 378-42-97

Redaktor naczelny informuje, że każdy numer czasopisma będzie umieszczany również na stronie internetowej Biblioteki Głównej UJD w Częstochowie, w wersji elektronicznej.

## INFORMATION FOR AUTHORS

1. "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" appears as a quarterly. Publications should relate to research problems dealt with in the field of physical culture (history, theory and sociology of physical culture, physical development problems, fitness and physical efficiency, tourism and recreation, health and health education).
2. We publish papers about experiments, reviews, reports and polemic articles – in Polish and in foreign languages, after they have been positively reviewed.
3. The procedure for reviewing the copyright materials published in "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" is adapted to the guidelines of the MNiSW (Ministry of Science and Higher Education) "Dobre praktyki w procedurach recenzyjnych w nauce" (Good Practices in Reviewing Procedures in Science) and "Kodeks etyki pracownika naukowego" (The Code of Conduct for Researchers). The first stage of reviewing the submitted publications is a preliminary review made by the editorial staff of the Journal. At this stage, the publication is evaluated in terms of its compatibility with the profile of the Journal, the editorial requirements of the publishing house and general linguistic correctness. The text satisfying the requirements of the initial review receives an identification code and is directed to two reviewers, who are specialists in the field of physical culture. According to the principles of the "double-blind review process", reviewers and authors remain anonymous to one another. The reviewers present their opinions on the work by completing the review form.
4. Taking care of the integrity of science, the editors of the "Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe" implement barriers for "ghostwriting" and "guest authorship". The authors are required to submit a statement regarding the reliability and copyright to the submitted texts, and in the case of articles prepared by several authors – to disclose the rate of contribution of individual authors to the creation of their work. All detected cases of scientific misconduct will be exposed, including notification of relevant entities (institutions employing authors, scientific societies, associations of scientific editors, etc.).
5. The author of the article is obliged to inform the Editorial Office of the source of funding for the publication, if the submitted work was created thanks to funding of scientific and research institutions, associations or any other entities ("financial disclosure").
6. The volume of submitted texts should not exceed 15 pages (including tables, graphs, footnotes, bibliography). The document should be written in the A4 format of a standard typescript (1800 characters per page, margins: upper and lower – 25 mm, left – 35 mm). It is recommended to use the Times New Roman typeface, 12 points and a 1.5-line spacing.
7. The work should be sent in an electronic version in the Microsoft Word editor (in .doc or .docx format) with two copies of the printout. The work should include: a) the name and surname of the author or authors; b) academic title, ORCID iD and affiliation; c) the title of the publication; d) an abstract of the paper; e) keywords of the text; f) additionally in English: the title of the paper, an abstract, keywords (½ page); 7) contact address, telephone number, e-mail (business).
8. In the case of placing engravings, tables, etc. in the work, coming from studies published in other magazines or books, the author is required to obtain permission to use them.
9. Tables and illustrations (figures, graphs, photographs) can be placed in separate files and accurately described. Place their insertions should be marked in the right margin of the text printout.
  - a) The font in the table should be 9 points, while the width of the table should not exceed 125 mm. There is no other table formatting than the grid. The title is placed above the table. Footnotes to the table are placed directly below it. No empty boxes are to be left in a table.The following conventional symbols apply:  
pause (—) – the phenomenon does not occur,



zero (0) – the phenomenon exists, however in quantities smaller than the numbers that can be expressed in the table with numerical digits,

dot (.) – complete lack of information or lack of reliable information,

x sign – it is impossible or pointless to fill in the boxes, because of the layout of the table,

“incl.” – means that you do not give all the components of the sum.

b) Charts should be prepared using Microsoft Office programs (Excel, Microsoft Graph). The width of the chart must not exceed 125 mm. The chart number and title are saved below the graph. Charts made with other programs and pasted as drawings must meet the following criteria:

- the minimum resolution is 300 dpi,
- data and descriptions placed on the chart must be Times New Roman to 9 pt,
- you should not design three-dimensional charts that will be illegible,
- the field of the chart field and the borders of the legend are not used,
- no background other than white is used,
- the title of the chart or the record “Source: ...” is not repeated in the area of plotting.

c) The size of the illustrations must be adapted to the B5 format. The minimum resolution of the illustrations is 300 dpi.

#### 10. Rules for bibliographic descriptions:

a) footnotes should be used in articles concerning humanistic and theoretical foundations of physical culture and tourism; the alphabetical arrangement of the bibliography applies (bibliographic entries are not numbered);

- sample footnotes: J. Nawrocki, J. Mrzygłód, *W szczęku stalowych kling*, Warszawa 1957, pp. 114–119; Z. Dziubiński (ed.), *Kultura somatyczna kleryków*, Warszawa 1996, p. 18; M. Ponczek, *Związki Kościoła Katolickiego z “Sokołem” Ziemi Łódzkiej do 1939 r.*, [in:] A. Nowakowski (ed.), *Studia z historii i organizacji kultury fizycznej*, Częstochowa 1997; J. Konopnicki, *Wychowanie fizyczne w gimnazjum wołyńskim*, “Kultura Fizyczna” 1956, No 3, pp. 175–177.
- sample bibliographic descriptions: Barabasz S., *Wspomnienia narciarza*, Zakopane 1914; Mroczo L. (ed.), *Maków Podhalański*, Kraków 1978; Chelmecki J., Wilk S., *Wybrane czynniki społeczno-polityczne kształtowania modelu organizacyjnego kultury fizycznej w Polsce Ludowej*, [in:] *Wybrane problemy organizacji kultury fizycznej w Polsce. Z warsztatów badawczych*, Warszawa 1987; Hądzelek K., *Wychowanie fizyczne na ziemiach polskich przed odzyskaniem niepodległości*, “Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993, No 4.

b) in other papers, the number of a bibliographic item is enclosed in square brackets within the main text; the alphabetical arrangement of the bibliography applies (bibliographic entries are numbered in square brackets). A sample of bibliographic descriptions:

- [1] Pilicz S. (1988): *Zmiany sekularne w rozwoju fizycznym i sprawności ruchowej studentów polskich*. Wychowanie Fizyczne i Sport, 4, p. 3–12; [2] Tatarczuk J. (2002): *Charakterystyka porównawcza struktury somatycznej i typologicznej słuchaczy I roku kierunków pedagogicznych i wychowania fizycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie*. [in:] Malinowski A., Tatarczuk J., Asienkiewicz R. (eds.): *Ontogeneza i promocja zdrowia w aspekcie medycyny, antropologii i wychowania fizycznego*. Uniwersytet Zielonogórski. Zielona Góra, p. 369–373; [3] Wawrzyniak G. (1997): *Normy wybranych cech somatycznych kandydatów na studia wychowania fizycznego*. AWF. Poznań.

c) regardless of the language of the article, sources (titles of publications, magazines, names of archives) and proper names (e.g. Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe, Dar Pomorza) are given in the original version, plus possible translation in square brackets;

- sample of a biographic description (language of the article: English, source: Polish): Z. Szafkowski, *Światowe Igrzyska Polonijne z lat 1999–2000* [*World Polonia Games in*

*the years 1999–2000*], [in:] B. Woltmann (ed.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce [From the most recent history of physical culture in Poland]*, vol. 5, Gorzów Wlkp. 2002.

11. The author declares that he has checked whether the bibliographic sources referred to in the article are registered in the Digital Object Identifier (DOI) system and whether they have the DOI. In the case of its occurrence, the DOI number appropriate for the article recalled in the bibliography / footnotes has been given in the relevant footnote, after the bibliographic data of the referenced source, in the form of an active hyperlink. DOI numbers should be verified directly on the websites of magazines or publishers or on the CrossRef agency website:

<http://www.crossref.org/guestquery/>

12. The deadlines for submitting papers to subsequent issues are: 30 June 2020 (number 4, 2020), 30 September 2020 (number 1, 2021); 30 November 2020 (number 2, 2021).

The articles should be sent to the address of the editor-in-chief and scientific editors:

Eligiusz Małolepszy (e.malolepszy@ujd.edu.pl)

Teresa Drozdek-Małolepsza (t.drozdek-malolepsza@ujd.edu.pl)

Błażej Cieślik (b.cieslik@ujd.edu.pl)

Katedra Polityki Społecznej, Pracy Socjalnej i Turystyki

al. Armii Krajowej 13/15

42-200 Częstochowa

tel. (34) 378-42-97

The editor-in-chief informs that every issue of the journal will also be placed and available on the website of the UJD Central Library in Częstochowa, in an electronic version.